

مؤسسة جائزة عبد العزيز سعود البابطين للإبداع الشعري

مختارات

من شعر خليل مطران

إعداد وترجمة وتقديم
د. منير مويش
د. عمرة مولوفيتش

مختارات من شعر خليل مطران

إعداد وترجمة وتقديم

د. منير موييتش

د. عمرة مولوفيتش

الكويت

2010

راجعہ
عبد العزیز محمد جمعة
محمود إبراهيم البجالي

الصف والتفید
قسم الكمبيوتر في الأمانة العامة للمؤسسة
الإخراج وتصميم الغلاف
محمد العلي

الطبعة الأولى
تصدر بمناسبة انعقاد الدورة الثانية عشرة للمؤسسة
دورة خليل مطران ومحمد علي / مالك دزدار
سراييفو / البوسنة
١٩ - ٢١ أكتوبر ٢٠١٠ م.

جميع الحقوق محفوظة
مؤسسة جائزة عبد العزيز سعود البابطين للإبداع الشعري

هاتف: 22430514 - فاكس: 22455039 (+965)

E-mail: kw@albabtainprize.org

التصدير

الشعر كغيره من الفنون الأدبية الأخرى؛ الصحافة، المسرح، الفنون التشكيلية، الموسيقى.. شهد في النصف الأول من القرن العشرين نهضة واسعة وحركة تجديد شملت تغيراً في الشكل وفي المعنى والمضمون، وكان على رأس هذه الحركة التجديدية الشاعر خليل مطران الذي استقر في مصر بعد عودته من باريس التي مكث فيها فترة قصيرة بعد رحيله القسري إليها بعد معارضته ونقده للحكم العثماني الذي كان مسيطراً على وطنه لبنان وبلاد الشام عموماً.

لم يأت تجديد مطران في القصيدة العربية طفرة شعرية غير مستتدة إلى أسس أو مقومات، فقد كان لاطلاعاً على الشعر والآداب الغربية وفهمه لمقومات هذه الآداب والغوص فيها، ما مكّنه من نقل كثيرٍ من الموضوعات والمفاهيم التي عرفها الشعر والأدب الغربي إلى الشعر العربي من خلال أطر محددة دون إسراف في الخروج عن تقاليد القصيدة العربية، فقد نأى بشعره عن التحجّر في القوالب والعبارات والألفاظ وجمود الشكل.. فراح يزاوج بين ما عرفه في الشعر الغربي وبين ما ألفه في الموروث الشعري العربي، وأخذ يؤصل أسلوبه ومنهجه الجديدين في شعره.

وبمناسبة إقامة الدورة الثانية عشرة في مدينة سراييفو احتفاءً بالشاعر خليل مطران والشاعر اليوسنوي محمد علي/ ماك دزدار.. يسر مؤسسة جائزة عبدالعزيز سعود البابطين للإبداع الشعري أن تقدم هذه المختارات الشعرية من ديوان مطران

اختارها وترجمها إلى اللغة البوسنوية الأستاذان منير مويتش وعمره مولوفيتش ليطلع محبو الشعر ومتذوقوه في جمهورية البوسنة على أروع ما قاله «شاعر القطرين» في أغراض شعرية مختلفة... هي بحق من (روائع مطران)، كما سيطلع القارئ العربي كذلك على قصائد مختارة مترجمة للشاعر ماك دزدار في مجموعته الشعرية (النائم الحجري)، في إصدار آخر من إصدارات المؤسسة، لهذه الدورة، «دورة خليل مطران ومحمد علي/ ماك دزدار»، لمرض نماذج من قصائد شاعريّ الدورة، فضلاً عن الإصدارات الأخرى المتصلة بهما، وبالمشترك الثقافي بين البوسنة والعرب. آملاً أن يكون في هذه الإصدارات ما يقيد القارئ والباحث والمهتم وينفعهم.

ولله الحمد أولاً وآخرًا.

عبدالعزیز سعود البابطين

الكويت في ١٧ من شعبان ١٤٢١هـ

الموافق ٢٩ من يوليو ٢٠١٠م

في شعر خليل مطران

ولد خليل مطران، «شاعر القطرين»، سنة ١٨٧٢ في لبنان في أسرة عربية كاثوليكية مشهورة. تلقى تعليمه بزعلة وبالمدرسة البطريركية ببيروت. ففي هذه المدرسة نهل العربية وحذق الفرنسية. وفي بيروت أخذ يتغنّى بالشعر ضدّ العثمانيين الذين كانوا يحكمون وطنه آنذاك.

هاجر مطران إلى باريس سنة ١٨٩٠ وقضى فيها عامين عكف على دراسة الأدب الفرنسي. واتصل هناك بحركة تركيا الفتاة المعارضة ضد الحكم العثماني ولأجل هذا خشي من عودته إلى وطنه فنزل مصر سنة ١٨٩٢ حيث بدأ حياته صحفياً بجريدة «الأهرام» وبعد ذلك أنشأ مجلته «المجلة المصرية» وحوّلها إلى جريدة يومية سمّاها «الجوائب المصرية» ولكن لم يلق النجاح في هذا العمل فقام بالأعمال التجارية. بعد ذلك عُيّن سكرتيراً في الجمعية الزراعية الخديوية، وأدار مطران الفرقة القومية المسرحية أيضاً.

أهم أعماله هو ديوانه الكبير «ديوان الخليل». وله أيضاً ديوان بعنوان «إلى الشباب» وله في التاريخ كتاب «مرآة الأيام في ملخص التاريخ العام». وإلى جانب هذا هناك أعماله الصحفية التي يصعب إحصاؤها.

كذلك فإنه نقل إلى العربية أعمال شكسبير: «مكبث» و«هملت» و«عطيل» و«تاجر البندقية» وله بعض الأعمال المترجمة لم يتم نشرها. توفي مطران في مصر سنة ١٩٤٩.

في القرن التاسع عشر، بدأ الانحطاط في الوطن العربي ينسحب أمام النهضة والإحياء. كل حديث في النهضة العربية في القرن التاسع عشر يتعلق بالشعر تعلقاً لا مناص منه، هذا لأن الشعر لدى العرب ليس مجرد فن بالمعنى العادي للكلمة. بل هو أهم فن لديهم، وهو يعدّ من أهم مكونات هويتهم، وملتقى تأتلف فيه مفارقات دينية وسياسية وإقليمية ومفارقات أخرى بين العرب.

في بداية النهضة ظهر شعراء أمثال البارودي (١٨٣٨ - ١٩٠٤) وشوقي (١٨٦٩ - ١٩٣٢) وحافظ إبراهيم (١٨٧٠ - ١٩٣٢) حيث قاموا بنقطة كبيرة في الشعر من أغراض ضيقة وأسلوب متكلف ومعانٍ مبتذلة كانت قد تأصلت أثناء عصر الانحطاط إلى مدى أوسع وأرحب. وهؤلاء الشعراء مع أنهم بدأوا بالتحرر من القيود التي وضعتها عصور التقليد على عنق الشعر، إلا أنهم ما زالوا «يؤمنون أن قواعد الإبداع الشعري ومقاييسه التي وُضعت قديماً قابلة للاستعمال في كل وقت، بغض النظر عن الظروف التاريخية أو بغض النظر عن الواقع... ولأجل ذلك يعتني هؤلاء الشعراء جلّ الاعتناء «بتصفية» اللفظ، وتعوّض روعة اللفظ عن عدم إشباع القصيدة بالموضوعات أو عن كونها ساقطة المعاني»^(١).

إن شعر خليل مطران (١٨٧٢-١٩٤٩) يمثل مرحلة الانتقال ومرحلة التجديد في الشعر العربي، فبعض ملامح شعره كانت أقرب إلى شعر الكلاسيكيين المحدثين، بينما كانت ملامح أخرى أقرب إلى الشعر الرومانسي. ومن هنا عدّه بعض مؤرخي الأدب من شعراء ما قبل الرومانسية، وعدّه آخرون من شعرائها، وهذا حسب نقطة الانطلاق في معالجة شعره. معنى هذا أن مطران جمع في شعره بين القديم والجديد، والذين لا يتناسون تعلقه بالقديم يرونه من شعراء ما قبل الرومانسية، أما الذين يريدون تأكيد اندفاعه إلى الجديد فيرونه شاعراً رومانسياً. والأهم من هذا هو أن مطران مع تأثره بالشعر الغربي إلا أنه بقي عربي النزعة في كلّ قصائده، لا سيما في شكلها. ويطرح أمامنا سؤال، ما الذي منعه من ترك شكل القصيدة المشطر، إذ إن شكل القصيدة الحرة كان أكثر مناسبة لذوقه الفني؟

(1) Esad Duraković, *Poezija arapskog istoka XX vijeka, Sarajevo, Bosanska knjiga, 1994., pp. 13.*

ويمكننا القول؛ إن مطران لم يجرؤ على ترك التقنيات التقليدية تماماً، أو بعبارة أصح لم يرد ذلك، علماً بأن شيئاً مثل هذا بلا شك يسبب نتائج غير مرضية. فمن المفترض أنه لو فعل ذلك، لكان قد فتح مجالاً للجدال والخصومات. وكما أن الشاعر لجأ إلى نوع من (التلبس) إذ تمسك بالبنية التقليدية للقصيدة وأخذ يُدخل طريقة التعبير الجديدة في الأشكال القديمة.

ويمكننا القول أيضاً أن الشاعر كان يعرف كما معاصروه من الشعراء أن شكل القصيدة ليس له في نفوس العرب ألفة الاستعمال فحسب، بل هو دون مبالغة يلعب دور علامة سمبوطيقية، بمعنى أن البيت كوحدة بنيوية للقصيدة أحييت عبر القرون إلى «بيت موضوعي» للغة وثقافة وأمجاد العرب. وأصبح البيت «بيتاً مشتركاً» لجميع العرب ولا يجوز لأحد أن يتصرف به حسب رغبته.

ووجد الشاعر نفسه في حالة شعراء عصره وهي «حصار مزدوج تضربه عليه ثقافة التبعية للآخر من جهة وثقافة الارتباط الجيني بالماضي التقليدي من جهة ثانية»^(١) واختار مطران لشعره تعبيراً هادئاً ومتوازناً يحمل حساً بالعائدية إلى تراث قويٍّ وبالتجديد في صورة المستوردات الأجنبية في آن. ولم يكن قصد الشاعر اندلاع الثورة الرومانسية ضد النظام القديم في الشعر إذ كان يعرف ويحس أن الشعر، كما أشرنا سابقاً، يقوم في التراث العربي مقام الجوهرة. وبجانب هذا، المواجهة بين القديم والحديث لم تكن تجري دون صراع: «يتضمن القول بالحدثة القول بما لم يكن معروفاً في الماضي. الحديث من هذه الناحية يكشف عن نقصٍ ما أو عن فراغٍ ما في القديم. والحدثة إذًا خروج على الأصول»^(٢)

ويجدر الالتفات هنا إلى تباين بين الشعر والنثر العربيين في قبول التغيير والتجديد. ففي نهاية القرن التاسع عشر اندفع الشعراء والكتاب إلى طريقتين متعاكسين: فأما الكتاب فتوجهوا نحو التغيير والتجديد، وأما الشعراء فتوجهوا

(١) أدونيس، الشعرية العربية، بيروت، دار الآداب، ٢٠٠٠، ص ٨٧.

(٢) أدونيس، المصدر نفسه، ص ٨٣.

نحو التبعية والتقليد. و«كان النثر العربي في هذا العصر جديداً كله أو كالجديد، وكان الشعر العربي في هذا العصر قديماً كله أو كالقديم. ومن هنا كثرت معارضة البارودي وشوقي وحافظ لفحول الجاهلية والإسلام في الشرق والغرب، ولم يكثر بين الكتاب الناثرين من تأثر بعبد الحميد أو ابن المقفع أو الجاحظ، فإن وجد منهم من تأثر بهؤلاء الكتاب فهم قليلون، وتأثرهم ضيق محدود...»^(١)

لكن بمرور الزمن بدأت مطالبات لإبعاد الشعر عن النقل وتقريبه من الإبداع الذاتي، ووجد مطران طريقة التعبير مجالاً مناسباً لإرضاء تلك المطالبات.

ويعتبر هذا الشاعر من أوائل من قاموا بترسيخ قيود التقليد، وهو كما يوضح شوقي ضيف «لم يلجأ إلى المعارضة والاحتذاء التام بقصائد العباسيين وغيرهم في الوزن والروي، بل كان يكتفي باللفظ الفصيح والمفردات السليمة من كل شائق في العربية ورائق. ومعنى ذلك أنه يحتفظ بشخصيته إزاء القدماء بأكثر مما يحتفظ شوقي، هو يأخذ منهم المادة ولكنه يدخلها إلى مخيلته ليحملها أفكاره ومعانيه.»^(٢)

وينبغي القول أنه كان يمكن لشاعر لا يخضع للقوالب الموروثة في إبداع الشعر أن يواجه تهمة عن عجزه في إبداع الشعر على طريقة سليمة. وأراد مطران أن يسد مثل هذه التهم فقام بإبداع قصيدته «نيرون» ذات الروي الواحد والتي يبلغ عدد أبياتها ٣٦٢ بيتاً. وكلمات قالها مطران بمناسبة إلقاء هذه القصيدة توضح أحسن توضيح موقفه من الجديد والقديم في الشعر العربي:

«تعلمون أن الشعر العربي، إلى هذا اليوم، لم تنظم فيه القصائد المطولات الكبرى في الموضوع الواحد، وذلك لأن التزام القافية الواحدة كان، ولم يزل، حائلاً دون كل محاولة من هذا القبيل، وقد أردت، بمجهود نهائي ختامي أبذله، أن أتبين إلى أي حد يصل مدى قدرة الناظم في قصيدة مطولة ذات غرض واحد، يلتزم لها رويًا

(١) طه حسين، حافظ وشوقي، القاهرة، مكتبة الخانجي، ص ١١.

(٢) دكتور شوقي ضيف، الأدب العربي المعاصر في مصر، القاهرة، دار المعارف، ١٩٩٩، ص ١٣٣.

واحدًا، حتى إذا بلغت ذلك الحد، بتجربتي، بينت عندئذٍ لإخواني من الناطقين بالضاد ضرورة نهج مناهج آخر لمجاراة الأمم الغربية في ما انتهى إليها رقيها شعرًا وبيانًا. وفي لغتنا الشريفة معوان على ذلك.

ليتني أوفق إلى إقامة دليل، وإن قل في شعري، على أن اللغة العربية، التي تجود علينا هذا الجود وأيديها مغلوطة عن العطاء بتلك الأغلال الثقيلة، قادرة متى فكّت عنها الربط على فتح أبواب كنوزها التي لا نهاية لها، ومنح شعرائها من فرائد المفردات، ويدائع الجمل، وروائع الاستعارات.

أردت بحق السنّ، وبحق المران المتصل، والارتياض القديم على قرص الشعر أن أسير في طريقي الجديد هذا بعد أن أكون قد أثبت، قدر المستطاع، أن الأسلوب الحديث، لم يتخذ لعجزٍ عن النظم بالقافية الواحدة، بل لرغبة في نوع آخر من النظم، يفتح في وجهه والجه أقصى الآفاق، ويسر له أسباب الوصول إلى أسنى الأغراض، ويردّ على اللغة من الحياة والقرون ما تعود به عاملاً بين أكبر عوامل الرقي في الأمم.

والآن، سأقرأ لكم أكبر قصيدة متحدة الرويِّ ومتحدة الموضوع عرفتها اللغة العربية، هي الكبرى بعد أبياتها، وبالفرض الذي نظم له ذلك العدد، ولكن لا أعرف أية قيمة لها سوى العدد . أتيت بمجهود في التماس غاية، وما أتيت بأية^(١).

والقصيدة المذكورة، مع أنها ليست من روائع قصائده، تتحدث عن رغبة مطران في تحرير الشعر من سيطرة النماذج الموروثة عليه. وتصديره لهذه القصيدة يمثل نوعاً من الإعلان، يرسم مطران فيها خُطًى لا بد للشعر العربي أن يقوم بها في سبيل الخروج من تبعيّة القديم.

ومن أهم ما أنجزه مطران في تجديد الشعر العربي هو تحويل القصيدة متعددة الموضوعات إلى قصيدة تسود فيها وحدة المعنى. وبلا شك، يبدو قولنا هذا غريباً لمن لا يعرفون أن شعراء العرب لم يتركوا حتى أيام مطران منهج شعراء العرب القدامى في معالجة موضوعات مختلفة يصعب وجود علاقة بينها في قصيدة واحدة.

(١) انظر: المختار من شعر خليل مطران، إعداد وتقديم: د. سمير سرحان ود. محمد عناني، القاهرة، الهيئة المصرية العامة للكتاب، ١٩٩٩. ص ١٢ و ١٤.

واضافة إلى ما ذكرناه فإن عدم اتساع الموضوعات كان من أشد الأمور تقييداً للإبداع الذي واجهه شاعر عربي في عصر مطران. فمن المعروف أن الشعر العربي منذ قرون كان يتناول موضوعات معدودة مع أن هذه الموضوعات أصبحت تقيّد الخيال الإبداعي وتحاصر الشعر في عالم بعيد العهد من عالم الشاعر، أو كما قال مطران «أصبحت لا تصلح لهذا الوقت». فإنه من المدهش وجود بكاء الأطلال والاستذكار على غرار شعراء الجاهلية عند شعراء العصر الحديث. ونذكر على سبيل المثال أن محمداً الهلالي (١٨٢٠ - ١٨٩٤) يقول: «فقا بي نيك من ذكرى حبيب». وهكذا يسلك مسلك الشعراء القدامى الذين كانوا يبدعون شعرهم في البيئة البدوية وكان من عادة شاعر هذا العصر استيقاف صاحبيه الافتراضيين في رفقته في سفرهم المثالي واستذكار الحبيبة عند الأطلال حيث كانت تنزل قبيلتها. فأين الشاعر في القرن التاسع عشر من هذا؟ ومن الطبيعي أنه يوجد هناك أكثر من طريقة لمعالجة موضوع ذكرى الحبيبة كما يوجد أكثر من طريقة لمعالجة كل موضوع. وأراد مطران أن يشير عن طريق شعره إلى أن هذه الطرق لا يمكن إحصاؤها.

وأظهر مطران أن طريقة النموزجية والتبعية في الشعر العربي أدت إلى علاقة غير طبيعية بين الشعر واللغة، وبدلاً من أن الشعر يغذي اللغة بإبداع مستمر من طرق التعبير.. بدأ الشعر يضعفها بتقديم استعارات ميتة وتعبيرات جامدة وصور معهودة. نتطرق في هذا الموضوع إلى أنه من الصعب التوافق بين هذه الحقيقة من ناحية وفخر العرب بغنى لغتهم من ناحية أخرى، لأن إشكالية فقدان الشاعر ذاتيته أكثر إثارة لاهتمامنا في ما يتعلق بملاقة اللغة والشعر.

إن ثقافة التبعية جعلت الشعراء مضطرين إلى عدم المبالاة بذاتيتهم، حيث المقاييس الشعرية السائدة كانت قبل كل شيء تطلب من الشاعر أن يجيد صنع الشعر وأن يأخذ الموقف من الشعر كفنٍّ للنظم والنهج على منوال الأقدمين. ولأجل ذلك فقد الشعر كونه تجربة ذاتية بقدر ما تحول إلى قواعد الاتباع في النظم. ربما نجد وصفاً

جيداً لهذه الحالة في الكلمات الآتية لإيليّا الحاوي: «ولقد كانت عقبة اللفظة أو اللغة مجالاً للشكوى المريرة من الشعراء، إذ كانت تستعصي عليهم غالباً، وتقف حائلاً بينهم وبين ذواتهم»^(١).

ويمدح تاريخ الأدب العربي مطران لإدخاله مبدأ أولوية المعنى على اللفظ في الشعر العربي^(٢). واستناداً إلى هذا المبدأ فقد قام بأمر معقول، حيث أجرى قصائده على مجرى الكلاسيكية، أي وفقاً للشكل المشطر والوزن والقافية، وإلى حد ما وفقاً لطرق التعبير التقليدية وأعطى للشعر روحاً جديداً.

ونشير إلى المزيد من ميراث شعر مطران التي نتحدث عنه شاعراً «خطأ بالشعر العربي خطوة إلى الأمام».

فالمعروف أن الشعر العربي الكلاسيكي كان من أهم أغراضه الوصف، فالشاعر العربي الكلاسيكي ظلّ الوصف عنده غالباً وصفاً سطحيّاً وتصويراً موضوعيّاً للعالم المحيط به، وظل هكذا عند الكلاسيكيين المحدثين. أما مطران فقد نجح في تحويل هذا إلى إحساس ذاتي بالطبيعة. ونجد في شعر مطران أنه يحاول أن يجد الطريق للكفّ عن «ارتداد الصورة المعلقة المحللة، وأن يشاهد الأشياء بذاتها لذاتها»^(٣) ففي قصيدته المشهورة «الأسد الباكي» التي كتبها الشاعر إثر أزمة خانقة ناتجة عن إفلاسِه المالي التام، حينما اعتزل الشاعر نجد صورة روضة تتحدث عن حاله مباشرة وتعبّر عن حقيقة حاله:

أَزَى رَوْضَةً لِحَنُهَا رَوْضَةُ الرَّدَى
وَأُضْغِي وَمَا فِي مَسْمَعِي غَيْرُ وَسْوَاسٍ
وَأَنْظُرُ مَنْ حَوْلِي مُشَاهَةً وَرَكْباً
عَلَى مُرَجِيَاتٍ مِنْ دُخَانٍ وَأَقْرَاسٍ

(١) إيليّا الحاوي، الرومنسية في الشعر العربي و العربي، بيروت، دار الثقافة، ١٩٨٠، ص ٢٣٩.

(٢) راجع:

M.M. Badawi, A Critical Introduction to Modern Arabic Poetry, Cambridge, Cambridge University Press, 1975., str. 71.

(٣) المصدر نفسه، ص ٢٣٢.

كَأَنِّي فِي رُؤْيَا يَرُفُّ الْأَسَى بِهَا

طَوَائِفَ جَنٍّ فِي مَوَاقِبِ أَعْرَاسٍ

فإن مطران لم يرض بوصف العالم، بل قام في بعض الأحيان بإعادة تشكيله وهذا نتيجة لخياله الخلاق الذي ضيق في شعره المجال للتشبيهات والاستعارات الجامدة. فهو يجد لعالمنا الحقيقي وللمظاهر من عالمنا صوراً ومرايا مثالية. وعلى سبيل المثال، فإن قصيدته «العالم الصغير مرآة العالم الكبير، فتجان القهوة» لا يترك أحداً دون إعجاب بقدرته في إبداع الصور. ويمثل الشاعر من خلال هذه القصيدة الكون في فتجان القهوة. وهو في بحث مستمر عن طرق تصوير المظاهر الطبيعية فتكتفي من هذا بيت من قصيدته «مغرب شمس في ريف مصر»:

وَأَنْهَارُهَا تَخْتِ ثُورَ الرُّؤَالِ

تَفِيضُ بِطَاءٍ بِمَثَلِ الضَّرْبِ

ولا يحاول مطران أن يُطلق الطبيعة على طريقة الرومانسيين بل هو يفضل تناولها كأمر «للتساؤل وطرح المقابلات والاستنتاجات والمقارنة بين أحوال الناس وأحوال الوجود»^(١):

إِنَّمَا النُّزْجُوسُ ابْتِسَامَةُ فَجْرِ

أَلْطَفَتْ نَسْجَهَا يَدُ الرُّخْمَنِ

قَسَامٌ فِي خُلَّةِ الْبَيَاضِ فَكَانَتْ

كُؤُبُ رُوحٍ لَا كُؤُبُ جِسْمٍ فَإِنِّي

وَاسْتَرْزَأَ الْجَلَى سِوَاهَا فَجَاعَتْ

حَنِثُ زَانَتْ غَلَائِمُ النُّقْصَانِ

هَكَذَا سِرُّ كُلِّ حَيٍّ نَرَاهُ

خَلَّلَ الشُّخْلُ بَابِيَاً لِنُغْيَانِ

(١) المصدر نفسه، ص ١٦٥.

فَنَرَى أَنْفُسَ الْجِسَانِ جِسَانًا
 حَنِئًا هُنَّ عَنْ حُلِيِّ غَوَانِي
 وَنَرَى أَنْفُسَ الْأَزْهَرِ غُرًّا
 إِذْ نَرَاهَا عَفِيفَةً الْتَوَانِ

فإن الطبيعة في شعر مطران ليست كائنًا واحدًا يعيش حياة واحدة، بل يعطي لها وجودًا ذاتيًا، وهي تتنوع تنوع حياة الإنسان. فعلى سبيل المثال في قصيدته «وردة ماتت» نجد وردة تُبكي الأرض بموتها، ونجد الريحان الذي ذبل حرًا وفراشات حائرة والخ. وفي هذا تتصور ملامح نزعة رومانسية في الأمزجة بين الإنسان والطبيعة. فالحياة الحقيقية؛ أي الحياة التي يعيشها الإنسان وفقًا للقوانين الطبيعية، ليست ممكنة في البيئة الحضرية ويتحدث عن هذا في قصيدته «العزلة في الصحراء خير من الميسة في المدينة» ويمصرخ في نهايتها:

بَلْكَ الْحَضَارَةُ لَا أَجِبُ خِلَافَهَا
 وَأَزَى مَحَاسِنُهَا شَبَّكَ قُتُونِ
 مَاذَا نَهَانِي فِي اخْتِبَارِي أَهْلَهَا
 مِنْ كَذِبِ أَمَالِي وَصَنَقِ عُيُونِي

هناك أماكن أخرى في شعره نلتقي فيها بابتغاء عالم بديل في الطبيعة والخيال وحتى في الموت، يعبر الشاعر من خلال هذه الأماكن عن همومه وانكساراته المختلفة. فالصورة في شعر مطران لا تميل غالبًا إلى تصوير الأبعاد الخارجية للأشياء كما هو الحال عند الكلاسيكيين المحدثين ولا تميل غالبًا إلى تصوير الأبعاد الداخلية كما هو الحال عند الرومانسيين بل هي في توتر بين الواقعي والخيالي. ومن هنا كثيرًا ما نجد في شعره من صور تتراوح بين صور مألوفة وصور مبتكرة، ربما هذا لأن خياله

لم يتحرر من تعلقه بالواقع والذي سوف يحدث في شعر الرومانسيين. على أية حال قطعت الصورة في قصائده شوطاً كبيراً في تحولها من صور جمالية إلى ناقل فاعل لما في نفس الشاعر.

ونلاحظ أن تجربة الحب في شعره هي قريبة جداً من التجربة العذرية: فالحب عنده طاهر يترفع عن عواطف تتعلق بجمال جسد المرأة، بل هو حب مثالي يترفع عن المادة. فالشاعر دائماً يظهر نفسه كأنه في حرمان من حبيبته. وعلى غرار شعراء الغزل العذري قد يجد الشاعر في الحرمان من حبيبته ألماً يمزق نفسه لأجله وتلذذاً في أن. ففي قصيدته «المساء» نقرأ الأبيات الآتية:

خَاشَاكَ بَلْ كُتِبَ الشَّقَاءُ عَلَى الْوَرَى
وَالْحُبُّ لَمْ يَنْبَرْحْ أَحَبُّ شَقَاءٍ
نِغَمَ الضَّلَالَةِ حَيْثُ تُؤْنِسُ مُقْلَتِي
أَنْوَارَ تِلْكَ الطَّلَعِ الزُّهْرَاءِ
نِغَمَ الشَّقَاءِ إِذَا زُوِيَتْ بِرَشْفَةٍ
مَكْنُونَةٍ مِنْ وَهْمِ ذَاكَ الْمَاءِ

في بعض الأحيان لا يمكننا تبين في ما إذا كان الشاعر يصور لنا صورة الطبيعة أم يصور مشاعر الحب، حيث إن حبيبته غارقة في الطبيعة. فلسنا مثلاً متأكدين إن كان يتحدث عن حبيبته أم عن زهرة.

وتظهر ملامح شعر الوجدان القومي في قصائده حيث يرفع الشاعر فيها صوته ضد الحرب والظلم. ومن ذلك قصيدته «الحرب»:

حَرْبٌ وَهَزْبٌ بِغَدَا حَرْبٌ
لَا يَنْتَهِي فِي الْعَالَمِ الْكَرْبُ
قَدْ عَادَ أَدْنَى مَا تُحَايِرُهُ
فِي الْمُلَمَاتِ الطُّغْنُ وَالضَّرْبُ

يَا لَيْتَ شِغْرِي مَا يَكُونُ غَدًا
مِنْ خَالِ هَذَا الْخَلْقِ يَا رَبِّ
الظَّلُّ يَسْتَنْزِلُ فِي غَوَائِجِهِ
لَا يَزْغَوِي عَجْمٌ وَلَا عَرَبٌ
أَمْ يَفْتَنُونَ وَهُمْ سَوَاسِيَةٌ
لَا الشَّرْقُ مَظْلُومٌ وَلَا الْغَرْبُ

ومن صور التجديد لدى مطران الشعر القصصي، ونالت قصائده «فتجان القهوة» و«الطفلان» «مقتل بزرجمهر» وغيرها شهرة واسعة. فهذا الاتجاه لم يكن معروفاً في الشعر العربي قبل مطران. واتخذ مطران هذا النوع من الشعر سبيلاً لمعالجة بعض الموضوعات بطريقة غير مباشرة ومعالجة موضوعات تاريخية. وقام من خلال هذه القصائد بتجربة الحوار الدرامي التي تعطي للقارئ الشعور بأن الشخصيات ليست بعيدة ولا غريبة عنه.

وينبغي القول إن في ديوان مطران عدداً يصعب إحصاؤه من قصائد المناسبات: قصائد التهاني والأعراس والموايد والمراثي ومناسبات مختلفة. تتضمن مشاعره تجاه الآخرين، خاصة ونحن نعرف أن أكبر عدد من قصائده هي المراثي. وفي الوقت نفسه يبين لنا هذا مكانة الشعر في الحياة اليومية في عصره وعالمه.

فإذا كان لا يمكننا وصف مطران بأنه رومانسي حقيقي، فإنه يمكننا القول بأنه قدّم للرومانسية في الشعر العربي خدمة قيمة جداً حيث مهد الطريق لظهورها، وهذا لم يكن بالأمر الهين. إن مطران لم يحدُ حذو أسلافه من الشعراء الكلاسيكيين المحدثين ولم يلجأ إلى تمتع بتجميل يوفره مقدماً لشاعر زمنه بالاستناد إلى المقاييس المستقرة في أشعار القدماء.

وأخيراً، مع أن مطران لقب بـ «شاعر القطرين» و«شاعر الأقطار العربية» إلا أن تعدد الأقطار صفة لا يناسب شعره، لأن مطران جامع بين القديم والجديد وبين ما هو ذاتي واجتماعي، وبين ما هو محلي وشمولي وبين ما هو جزئي ومطلق، وجعل

شعره «قطر جميع العرب» بل «قطر جميع الناس»، ومن هنا هو شاعر عربي وشاعر عالمي بالمعنى الحقيقي للكلمة.

ففي نهاية هذا التقديم يأتي إلينا إحساس رائع: كأن مطران ينظر إلينا بظهر الغيب وهو يقول بيته:

«فِي الْحَاضِرِ اسْتَسْلَفْتُ مَا
سَيَقُولُهُ السَّمَاوُونَ عَنِّي»

منير موييتش

١ - فنجان قهوة

البحرُ ساجٍ والسكينةُ سائدة
والليلُ داجٍ والمدينةُ راقدة
غمزَ الظلامُ مضائَها وجبالَها
وقلاعَها وصروحَها فانزالتها
شُبَّةَ المحيطِ المستوي وبقاعه
ما لا يرى مِن شَمِّهِ وبقاعه
لا نجمَ في الأفقِ الحُجُبِ سافرُ
خَلَّلَ المُنحَابَ ولا سِرَاجَ ساهرُ
وإذا اصاخَ إلى الجهاتِ مُطِيفُ
سمعاً فلا رَكْزُ يُخَسُّ خفيفُ
إلا خُطَى شَبَّحَ ضُنَيْلِ هانمِ
كالنومِ يَسْرِي في مَخِيلَةٍ واهمِ
في غابَةِ بجوارِ دارِ السُّلُكِ في
أُفُقِ الجلالِ ومَطْلَعِ النُّورِ الخفي
في مضبَّةِ أَقْصَى عليها ثعلبُ
متدنُّرُ بالأرجوانِ مُعْصَبُ
دامي الشَّفاهِ يَمُدُّ شِبْثَ النِّارِ
لِوُلُوغِ ما فيها من الآثارِ
ويجِيلُ في الأفاقِ اخْبِتُ ناظرِ
مُنْقَلَباً فيها تَقْلُبَ حائرِ

وَيَمِيلُ إِضْغَاءً إِلَى النُّسَمَاتِ
خَوْفًا مِنَ الْأَحْيَاءِ وَالْأَمْوَاتِ
يَخْشَى رَعِيَّتَهُ وَهُمْ يَخْشَوْنَهُ
لَكِنْ يُبَيِّحُهُمْ وَهُمْ يَزْعَوْنَهُ
وَكَاثِمًا الْعَظْمُ الرُّمِيمُ الْبَالِي
مِنْ كُلِّ مَنْ أَرَادَهُ غَيْرُ مَبَالِي
يَسْعَى إِلَيْهِ مِنَ الْقُبُورِ مُبَكَّتَا
أَبْدًا فَيَلْبَثُ مُضْغِيًّا مُتَلَفَّتَا

☆☆☆☆

تِلْكَ الْخُطَى فِي الْهَضْبَةِ الشُّمَاءِ
كَانَتْ خُطَى إِنْسِيَّةٍ حَسَنَاءِ
بَنَتْ لِلْمَلِكِ الْمُسْتَبَدِّ الْعَاتِي
الْعَايِدِ الشُّهُوَاتِ وَاللُّذَاتِ
السَّالِبِ الْمُعْطَى لِأَيَّسَرِ مَكْرَبِ
الْهَائِمِ الْبَانِي لِأَنْسَى مُوجِبِ
الْفَاوِرِ الْهَيَّابَةِ الرَّعْدِيدِ
إِلَّا بِقَتْلِ الْأَمْنَيْنِ الْقُودِ
جَفَّتِ السَّرِيرُ إِلَى مَكَانٍ خَالِي
مِنْ أَعْيُنِ الرُّقَبَاءِ وَالْقُنْدَالِ
لِلْقَاءِ جُنْدِيٍّ جَمِيلِ الْمَنْظَرِ
عَالِي الْمَكَانَةِ أَوْجَحِي قَسْوَرِ
رَأْسِ الْحُمَاةِ لَصَرْجِ ذَاكَ الْعَاوِلِ
لَيْلًا وَحَارِسِ رَأْسِهِ مِنْ غَائِلِ
لَمَحْثِهِ يَوْمًا خُلْسَةً فِي مَوْكِبِ
وَجَوَارِ وَالدَّهْمِ الْمَلِكِ الْأَمِيرِ
تَقْوِ اشْعَةً حُسْنِهِ الْوَفَاجِ
بِجَمَالِهِنَّ جَلَالِ رَبِّ النَّجَاجِ

فأصابها سهم الغرام وألما
 حتى لكان يهون لو أجرى نما
 وقضت ليالي بعد تلك ساهنة
 خيري مولهة ملولاً واجنة
 لا تستريح ولا تقر من الجوى
 وتخال داء ما بها، وفؤ الهوى

☆☆☆☆

فاستوصفت ظنراً لها في امرها
 حذباء انكى الشيب فاجم شغرها
 طويت السنون على الخدائع قلبها
 وأنزن بالعير المواطع لبها
 فتعنتلاني وجهها المتجعد
 للناقدين وطرفها المتوقد
 قالت: بنية إن جسمك سالم
 ولعل داك أن قلبك هائم
 قالت: اظنك أن رؤيتك رائني
 تفضي بصاحبها إلى البرضاء ؟
 قالت: كذاك الحب بائى بدني
 حتى ينوء المستهام بعوني
 قالت: فكيف ترون لي أن أفعل ؟
 قالت: أرى سلوانة بك أمثلا
 قالت: أحاوله وقلبي دامي،
 فإذا سلوت ذكرت في الأحلام
 قالت: فيا أسفا ولكن قنرا
 لك يا ابنة السلطان ريك ما جرى

فَلَمَّا أَطْلَعَتْ هَوَاكِ وَقَوَّ مُحْكَمُ
فَسِوَاكِ فِيهِ يَا بُنَيَّةُ مُجْرَمُ
قَالَتْ : فَمَنْ ؟ قَالَتْ مِزَاجُكِ ثَائِرَا
وَقِوَاكِ وَاهِيَّةُ وَجْهُكَ أَمْرَا
وَجَمِيعُهَا مِنْ عَيْشَةِ التَّقْيِيدِ
وَالسَّجَنِ وَالتَّضْيِيقِ وَالتَّشْدِيدِ
فَخَذِي لِنَفْسِكَ مِنْ كِتَابِ مُؤْنَسَا
قَالَتْ : أَيْشْفِي غُلَّتِي؟ قَالَتْ: عَسَى
وَأَتَتْ إِلَيْهَا ظَنُّرُهَا مِنْذُ الْغَدِ
بِكِتَابِ اخْتَارَتْهُ وَفَقَّ الْمُقْصِدِ
جَمَعَ الْغَرِيبُ مَسَائِلًا وَشَوَارِدَا
وَحَوَى الْعَجِيبَ رِسَائِلًا وَقِصَائِدَا
فَاسْتَحْسَنْتَ مِنْهُ الْأَمِيرَةَ نَائِرَةً
تُظَمَّتْ بِشَبِّهِ الْأُمَمِجِ الْمَتَنَائِرَةِ
فِي بُكَرٍ قَائِدٍ فَرْقَةٍ مَشْهُورِ
عَلِيقَتُهُ إِحْدَى الْغَانِيَاتِ الْحَوْرِ
فَتَعَاهَدَا فِي لَيْلَةٍ لِيَلَا
عَهْدًا عَلَى السُّرَّاءِ وَالضُّرَّاءِ
ثُمَّ انْتَهَى بِهِمَا الْغَرَامُ إِلَى الرُّدَى
ظَلُمَا فَكَانَا بِالْمُنْيَةِ أَسْعَدَا

☆☆☆☆

ذَاكَ الْحَدِيثُ أَضَاءَ ظُلْمَةً فِكْرَهَا
وَأَزَالَ حَيْرَةً بِإِلْهَا فِي أَمْرِهَا
فَاسْتَوْتَقَتْ مِنْ ظَنُّرِهَا أَنْ تَكُتْمَا
مَا أَرْمَعَتْهُ، وَأَمْطَرَتْهَا أَنْعُمَا

واسْتَرْتِ النُّجُوى إِلَيْهَا أَتُهَا
 تَرْجُو عَلَى أَثَرِ عَظِيمِ عَزْئِهَا
 قَالَتْ : فَمَا هُوَ ذَاكَ يَا مَوْلَاتِي ؟
 قَالَتْ وَقَدْ شَرَقَتْ مِنَ الْغَبَرَاتِ :
 هُوَ أَنْ أَرَاهُ تَحْتَ جُنْحِ ظَلَامٍ
 وَلَوْ أَنَّ فِي ذَاكَ الْلِقَاءِ حِمَامِي
 قَالَتْ : وَمَنْ تُعْنِينَ؟ قَالَتْ : أَغْظَمًا
 حَرَسَ الْمَلِكِ وَخَيَّرَ قَوْمَ مُتَوَشَّمَا
 ذَاكَ الْفَتَى الْعَالِي عَلَى الْفَتَيَانِ
 حَامِي مَنَامِ أَبِي مِنَ الْعُدُونِ
 قَالَتْ : وَمَنْ لِي أَنْ أَرَاهُ خَالِيًا؟
 أَوْ أَنْ يُصَلِّقَ دَعْوَتِي فَيُؤَافِيَا ؟
 قَالَتْ : إِنَّنِي أُمَضِي إِلَيْهِ كِتَابًا
 قَالَتْ لَهَا : فَلَتَأْتِيَنِي عَجَابًا
 هَذَا قِيَادُكَ فِي يَدَيْهِ يُوضَعُ
 بَلْ فَخَرُ إِلَيْكَ بَلْ صَبَاكَ يُضَيِّعُ
 أَكْذَا تُرَاسِلُ خُرَّةَ مَجْهُولَا ؟
 سَاءَ الْكِتَابُ، وَقَدْ يَخُونُ رَسُولَا
 قَالَتْ : أَصَبَيْتِ، وَإِنَّمَا لَمْ تَنْظُرِي
 ذَاكَ الْحَبِيبَ كَمَا نَظَرْتُ فَتَغْزِرِي
 لَوْ شِئْتَ بَارِقَ حُسْنِهِ الْفَخَّانِ
 لَرَأَيْتِ غَيْسَ الْحُسْنِ فِي إِنْسَانِ
 وَرَأَيْتِ أَبْدَعَ صُورَةٍ لِلْخَالِقِ
 فِي خَلْقِهِ أَتَكُونُ خَلِي مُنَافِقِ ؟

كَلَّا وَأَرْغَمُهَا أَعَزُّ وَآكِرْمَا
أَوْ يَفْسُدَ النُّورُ النُّقْيُ وَيُثْنِمَا

☆☆☆☆

وَإِذِ اسْتَنْتَمْتُ قَوْلَهَا سَكَتَتْ وَقَدْ
أَغْضَضْتُ كَمَا هُوَ شَأْنُ مُهْتَاجٍ هَمْدُ
وَقَضَضْتُ كَذَلِكَ هُنَّيْهَةً مُتَّفَكُّرَةً
ثُمَّ اسْتَوَتْ مَجْهُودَةً مُتَغَيِّرَةً
وَرَزَنَتْ لِمُرْضِعِهَا طَوِيلًا سَاجِدَةً
بِنَوَاطِرِ لَا رُوحَ فِيهَا سَامِيَةً
مَنْهُوَكَةً لَوْلَا عَزِيمَةٌ رَافِيَةً
لَتَقَطَّطَتْ أَوْصَالُهَا مِنْ وَفِيهَا
وَتَكَادُ تُقَرَّرُ آيَةً بِحَبِيبِهَا
مَكْتُوبَةً بِالْيَاسِ بَيْنَ عَيْنَيْهَا
قَالَتْ : أَمَرْتُ بِأَنْ أَرَاهُ فَاحْمِلِي
هَذَا الْكِتَابَ إِلَيْهِ، لَا تَقْطَعِي
الْمَوْتُ فِي الْحَالِينِ غَايَةً مَسْئَلِي
فَلَا تَعْمَنْ بِنَظَرَةٍ وَلَا فَلَاحِ
وَتَوَاعَدِ الْمُتَعَاشِقَانِ عَلَى الْفَقَا
فِي مَأْمَنِ مِنْ طَارِقٍ أَنْ يَطْرُقَا
حَتَّى إِذَا تَفَقَّقَ السُّجَى بِسَيُولِهِ
مَضَتْ الْأَمِيرَةُ فِي خِلَالِ سُؤْلِهِ
تَخْتَالُ فِي أَثْوَابِهَا السُّودَاءِ
عَنْ قِطْعَةٍ تَمْشِي مِنَ الظُّلُمَاءِ
مَلُوزًا تَخْضِلُ وَتَارَةً تَتَعَثِّرُ
وَفَوَائِدُهَا مُتَفَقَّرَةٌ مُتَطَيَّرُ

وتكادُ إنْ لحثَ إشارةَ نورٍ
 تنحلُّ مِنلُ غيايبِ النُّجُودِ
 لكنْ ذاكَ الخوفَ لم يتجرَّدِ
 من لَذَّةِ الشَّيْءِ الذي لَمْ يُعْهَدِ
 ورجاءِ نورٍ مُقْبِلٍ وأمانٍ
 وسعادةٍ ياتِيَنَّها في أنِ
 حتى إذا جاءتْ مكانَ الموعدِ
 حَيَّرَ النُّوَاطِرَ والنُّهى لا تَهْتَدِي
 سَمِعَتْ خُطى بالقُرْبِ ثُمَّ وَرَى لها
 برقٌ وأغمضَ في الظلامِ فها لها
 وبدلها في ما اضاء خيالُ
 ذاكَ الحبيبِ كأنه تمثالُ
 فاشتدَّ خَفَقُ فؤادِها متورِّعا
 بينَ الهابةِ والمنى متصدِّعا
 وكانْ ذاكَ البارِقُ اللَّمَّاعا
 سيفاً مَضَى فِيهِ فَطَارَ شَعاعا
 فَهَوَتْ لِسَاعَتِهَا وَقَرَّتْ نائِمةُ
 وَقَضَتْ لُبَّانَتَهَا وَمَاتَتْ ناعِمةُ
 فَتَنَحَّ الغرامُ لها بتلكَ النُّظرةِ
 بِأَبِ النُّعِيمِ السُّرْمَدِيِّ فَمَرَّتِ

☆☆☆☆

وراثَ عيونُ الننائِمِ السَّهرانِ
 ما قد جرى في مَضَبَةِ البستانِ
 فلشارَ أَنْ يُؤْتَى بِذاكَ الحارسِ
 من حيثُ كانَ مِنَ الظَّلامِ الدَّامِسِ
 فأتَوْا إليه به كظيمًا ساجِدًا
 فليقُ النُّوَاطِرَ حائِرًا لا هائِبًا

فَرَزْنَا إِلَيْهِ كَمَا يُضَيُّ الْكَوْكَبُ
 إِذْ شُقُّ عَنْهُ مِنْ بَعِيدٍ غَيْهَبُ
 وَعَلَى مُحِيطَاهُ ابْتِسَامُ عِتَابِ
 كَالْكَهْرْمَانِ مُغْبَرًا بِثَرَابِ
 مَا هَكَذَا يَا أَصْدَقَ الْأَعْوَانِ
 شَأْنُ الشُّجَاعِ مُصَاهِرِ السُّلْطَانِ
 سَبَقَ الْحِمَامُ إِلَى الْعُرُوسِ فَنَالَهَا
 وَأَخَذَتْ مِنْهَا ظِلُّهَا وَخِيَالَهَا
 لَكِنْ رَابِئُكَ سَامِي الْأَعْرَاضِ
 كَلِيفًا بِصَوْنِ طَهَارَةِ الْأَعْرَاضِ
 وَجِرَاءُ هَذِي الْخَلَّةِ الْإِكْرَامِ
 فَاجْلِسْ وَحَابِئِنِي وَلَا اسْتَغْطَامِ
 أَمَّا الْفَتَى فَتَقَامُ غَيْرَ مُبَالِي
 مَا كَانَ يَسْمَعُهُ مِنَ الْأَقْوَالِ
 وَكَأَنَّمَا هُوَ قِطْعَةٌ مِنْ جِلْمَدٍ
 نُحِثُّ مِثْلًا لِلنُّهُولِ الْمُجْمَدِ

☆☆☆☆

وَأَشَارَ رَبُّ الْقَضْرِ نَحْوَ الْبَابِ
 فَإِذَا فَتَى آتٍ مِنَ الْحُجَابِ
 فِي كَفِّهِ فَيَنْجَانُ تَبْرِ فَاخِرُ
 قَدْ فَاحَ مِنْهُ تَشْرِ يُرْ عَاطِرُ
 وَافِي غَبُوسِ الْوُجْهِ وَالْفَيَّجَانُ
 ضَجُّكَ الْبَيَاضِ يَنْوَرُ مِنْهُ نُحَّانُ
 فَتَحَرَّكَ الْجُنْدِيُّ جَيْنَ تَنْسَمَا
 ذَاكَ السُّدَّاءُ وَرَأَى الْغَلَامُ تَقْدَمَا

وَتَنَاوَلِ الْفِنْجَانِ ثُمَّ تَقَطُّنَا
 لِسِقَالِ سَيِّدِهِ وَأَدْرَكَ مَا عَنَى
 فَاخْتَارَ فِي الْكُرْسِيِّ جِلْسَةَ مَالِكِ
 لَا جِلْسَةَ الْعَبْدِ الْمَرْجُوعِ الْهَالِكِ
 مُتَرَشِّقًا فِنْجَانَهُ مُتَمَهِّلًا
 كَتَرَشُّفِ السَّكِّيرِ كُنُوسًا مِنْ طِلَاحٍ
 حَتَّى إِذَا اشْتَدَّتْ بِهِ الْأَشْقَامُ
 وَتَقَسَّصَتْ أَحْشَاءُهُ الْأَلَامُ
 وَأَكْبَبُ مُنْطَوِيًا عَلَى أَمْعَانِهِ
 مُتَلَوِّي الْأَعْضَاءِ مِنْ بُرَحَائِهِ
 رَمَزَ الْمَلِيكَ فَرَزْنٌ خَلْفَ سِتَارِ
 نَفْمٍ جَرَى بِبَيْدٍ عَلَى أَوْتَارِ
 مَرْزُجٍ مِنَ الْإِحْزَانِ وَالْأَفْرَاحِ
 مُرْزِدٍ كَمَرْزَجِ السُّمِّ فِي الْأَقْدَاحِ

٢ - بعد انقضاء الشباب

قَلْبِي السَّكَينِ	مِنْ بَقَايَا الشُّبَابِ فِي وَادِي
ظَمًا مِنْ سِينِي	زَهْرَةً فِي شُحُوبِهَا الْبَادِي
فَاسْتَوَتْ نَاطِرُهُ	زَانَهَا نَعْرُهَا عَنِ الْوَرْدِ
لَمْ تَزَلْ نَاضِرَةً	وَفِي بَعْدِ الذُّبُولِ فِي الْوَرْدِ
فِي رِيَاضِ الْهَوَى	لَبِثْتُ وَفِي أَحْرُ الرُّفْرِ
سَائِرُ الْقُوَى	وَأَزَاهَا تَفْخِصِي وَفِي الْإِثْرِ
مِنْ تَعَافِيهَا	كَذْتُ أُمْسِي وَالْيَمْسُ بِي حَلَا
أَيُّةً فِيهَا	فَإِذَا لِلْعِنَايَةِ الْجُلَى
عِشْتُ مِنْ غَايَةِ	يَا فَتَاةً بِاللَّطْفِ حَيْثُهَا
فَرَهْتُ نَادِيَةَ	قَطْرَةً مِنْ نَدَاكِ أَخِيثُهَا

٣- الشاعر والطائر

يا أيها الطائر المُقَنَّي
 بلا نثِير ولا نظِيم
 مَنْ لِي بِشِدْوٍ طَلِيقٍ فَزَنْ
 كَشِدْوِكَ المَطَرِ الرُّخِيمِ
 فأنْتَ تشلُّو بلا بيانٍ
 ما تشاءُ المنى تُجيدُ
 ونحن باللفظ والمعاني
 نعجزُ عن بعض ما تُريدُ
 أمزجنا حنك يا رفيقُ
 أطيرُ وأمرُحُ خَلِيٍّ بالِ
 من ساكبِ النَّدَى لِي رحيقُ
 وفسحةِ الجَوْلَى مَجَالِ
 اشريقُ وأغربُ بلا مَرَامِ
 فلا مكانُ ولا زمانُ
 ولا مُيَامِ إلا مُيَامِي
 بين السَّمَوَاتِ والجَنَانِ

☆☆☆☆

طير بي وانت الأَخُ الرُّفِيقُ
 إلى مقرٍّ مِنْ الأَنَامِ
 لا عذر فيه ولا عقيقُ
 ولا رِيَاءَ ولا خِصَامِ

ما أجمل الكون عن قصي
 وأبسط الأرض من عل
 ليهارب فإز بالرقبي
 تنحط عنه ويعتلي
 أعجب بمرأى هذي الجبال
 منخفضات إلى السهادر
 حتى غدت وفي كالظلال
 من الجلال أمن سواد
 أعجب بمرأى هذي المباني
 عفت كن لم تكن ديار
 وكيف صارت خضر الجنان
 من إزهار إلى بوار
 ما أبهج النور في عيوني
 ما أطيب النفس في الخلا
 شفائي الله من جنوني
 والبعد عن خلقه شقائي

٤ - المساء

دَاءَ الْمَمِّ فَخِلْتُ فِيهِ شِفَائِي
 مِنْ صَبَوْتِي فَتَضَاعَفَتْ بُرْحَائِي
 يَا لِلضُّعِيفَيْنِ اسْتَبَدَّ بِي وَمَا
 فِي الظُّلَمِ مِثْلُ تَحَكُّمِ الضُّعَفَاءِ
 قَلْبُ أَذَابَتْهُ الصُّبَابَةُ وَالْجَوَى
 وَغَلَالَةُ رُثْثٍ مِنَ الْأَنْوَاءِ
 وَالرُّوحُ بَيْنَهُمَا نَسِيمٌ تَنْهَدُ
 فِي خَالِي التَّضْوِيهِ وَالطُّغْدَاءِ
 وَالْعَقْلُ كَالْمِضْبَاحِ يَغْشَى نُورُهُ
 كَثْرِي وَيُضْعِفُهُ نُضُوبُ يَمَانِي

☆☆☆☆

هَذَا الَّذِي أَبْقَيْتَهُ يَا مُنْيَتِي
 مِنْ أَضْلَعِي وَخَشَاشَتِي وَنَكَائِي
 عُمْرَيْنِ فِيكَ أَضَعْتُ لَوْ أَنْصَفْتَنِي
 لَمْ يَجُزْ بِتَأْسُفِي وَنُكَائِي
 عُمْرُ الْفَتَى الْفَانِي وَعُمْرُ مُخْلَدٍ
 بِبَيَانِهِ لَوْلَاكَ فِي الْأَخْيَاءِ
 فَقَدْتُ لَمْ أَنْعَمْ كَنُذِي جَهْلٍ وَلَمْ
 أَعْنَمْ كَنُذِي عَقْلِ ضَمَانٍ بَقَاءِ

☆☆☆☆

يَا كَوْكَباً مَنْ يَهْتَدِي بِضِيَائِهِ
يَهْدِيهِ طَالِعُ ضِلَّةٍ وَرِيَاءِ
يَا مَوْرِداً يَسْقِي الْوُورِدَ سَرَائِهِ
ظَمَأُ إِلَى أَنْ يَهْلِكُوا بِظَمَاءِ
يَا زَهْرَةً تُحْيِي زَوَاعِي حُسْنِهَا
وَتُمِيتُ نَاشِقَهَا بِلَا إِزْعَاءِ
هَذَا عِثَابُكَ غَيْرَ أَنَّي مُخْطِي
أَيَّرَامُ سَقَدَ فِي هَوَى حَسَنَاءِ
خَاشَاكَ بَلْ كَتَبَ الشَّقَاءُ عَلَى الْوَرَى
وَالْحُبُّ لَمْ يَبْرَحْ أَحَبُّ شَقَاءِ
نِعْمَ الضَّلَالَةُ حَيْثُ تُؤْنِسُ مُقْلَتِي
أَنْوَارُ تِلْكَ الطَّلَعَةِ الزُّهْرَاءِ
نِعْمَ الشَّقَاءُ إِذَا رَوَيْتُ
مَكْذُوبَةً مِنْ وَفَمِ ذَاكَ الْمَاءِ
نِعْمَ الْحَيَاةُ إِذَا قَضَيْتُ بِنَشْقَةٍ
مِنْ طَيِّبِ تِلْكَ الرُّوضَةِ الْفَنَاءِ

☆☆☆☆

إِنِّي أَقْنْتُ عَلَى التَّعَلُّةِ بِالْمُنَى
فِي غُرْبَةٍ قَالُوا تَكُونُ دَوَائِي
إِنْ يَشْفِ هَذَا الْجِسْمَ طَيِّبُ هَوَائِهَا
أَيْلَاطُفُ النَّيِّرَانِ طَيِّبُ هَوَاءِ
أَوْ يُنْسِكُ الْحَوِيَاءُ حُسْنُ مَقَامِهَا
هَلْ مَسْنَكَةٌ فِي الْبُعْدِ لِلْحَوِيَاءِ
عَبْتُ طَوَائِفِي فِي الْبِلَادِ وَبِعَلَّةُ
فِي عِلَّةٍ مَنَفَائِي لِاسْتَشْفَاءِ

مُتَّفَرِّدٌ بِصَبَابَتِي مُتَّفَرِّدٌ
بِكَأَبَتِي مُتَّفَرِّدٌ بَعْدَانِي
شَاكِ إِلَى الْبَحْرِ اضْطِرَابَ خَوَاطِرِي
فَيُجِيبُنِي بِرِنَاجِهِ الْهُوْجَاءِ
ثَابِتٌ عَلَى صَخْرٍ أَضْمُ وَلَيْتَ لِي
قَلْباً كَهَذَا الصُّخْرَةِ الصُّمَاءِ
يَنْتَابُهَا مَوْجٌ كَمَوْجِ مَكَارِهِي
وَيَقْتُلُهَا كَالسُّقْمِ فِي أَغْضَانِي
وَالْبَحْرُ خَفَاقُ الْجَوَانِبِ ضَائِقُ
كَمَدِّ كَصَنْدُوقِ سَاعَةِ الْإِنْسَاءِ
تَغْشَى الْبَرَّةَ كُنُزُهُ وَكَأَنَّهَا
صَعِنَتْ إِلَى عَيْنِي مِنْ أَخْشَانِي
وَالْأَفَقُ مُغْتَكِرٌ قَرِيعٌ جَفْنُهُ
يُغْضِي عَلَى الْغَمَرَاتِ وَالْأَقْدَاءِ
يَا لِقُرُوبٍ وَمَا بِهِ مِنْ عِبَرَةٍ
لِلْمُسْتَهَامِ وَعِبْرَةٍ لِلرَّائِي
أَوَلَيْسَ نَزْعاً لِلنَّهَارِ وَصَرْعَةً
لِلشَّمْسِ بَيْنَ مَا تَمِ الْأَضْوَاءِ
أَوَلَيْسَ طَمَساً لِلْيَقِينِ وَمُبْعَثاً
لِلشُّكِّ بَيْنَ غَلَابِ الْظُلُمَاءِ
أَوَلَيْسَ مَخَواً لِلْوُجُودِ إِلَى مَدَى
وَلِإِبَانَةِ الْمَقَالِمِ الْأَشْيَاءِ
حَتَّى يَكُونَ النُّورُ تَجَسُّيداً لَهَا
وَيَكُونَ شِبْهَ الْبَغِيضِ عَوْدُ نَكَاةِ

☆☆☆☆

وَلَقَدْ ذَكَرْتُكَ وَالنَّهَارَ مُودِّعٍ
وَالْقَلْبُ بَيْنَ مَهَابَةِ وَرَجَاءِ
وَحَوَاطِي تَبْنُو تَجَاهَ نَوَاطِي
كَلَّمِي كَذَامِيَةِ السُّحَابِ إِذَا نِي
وَالدُّمْعُ مِنْ جَفْنِي يَسِيلُ مُشْتَعَا
بِسَنَا الشُّعَاعِ الْفَارِبِ الْمُتَرَائِي
وَالشُّغْسُ فِي شَفْقِ يَسِيلُ نُضَارُهُ
فَرَّقَ الْعَقِيقِ عَلَى نُرٍّ سَوْدَاءِ
مَرْتُ خِلَالَ غَمَامَتَيْنِ تَحُلُّرَا
وَتَقَطَّرَتْ كَالنُّمْعَةِ الْحَمْرَاءِ
فَكَأَنَّ اخِرَ نَمْعَةٍ لِلْكُونِ قَدْ
مُزِجَتْ بِاخِرِ انْمُعِي لِوَرثَائِي
وَكَلَّنِي انْسَنَتْ يَوْمِي زَائِلَا
فَرَأَيْتُ فِي الْمِرَاةِ كَيْفَ مَسَانِي

٥ - مغرب شمس في ريف مصر

طَوَيْنَا الْحُقُولَ سِرَاعَ السَّيْرِ
عَلَى مَسْتَنٍ مُتَّحِلٍ كَالسَّبَبِ
نُفَرُّ بِخَضِرَاءَ فِتْنَانَةٍ
لَهَا مِنْ زُرَيْعٍ مَا مُنْتَقَبِ
إِلَى مُرْتَمَى الْعَيْنِ مَبْسُوطَةٍ
تُفَوِّجُ بِأَشْجَارِهَا عَنْ حَبَبِ
وَأَنْهَارُهَا تَحْتَ نُورِ الزُّوَالِ
تُفِيضُ بِطَاءٍ بِمِثْلِ الْخَضِرِ
وَلِلشَّمْسِ فِي الْمُنْتَهَى مَغْرِبِ
رَأَيْنَا بِهِ آيَةً مِنْ عَجَبِ
رَأَيْنَا مِنَ الْقَيْمِ طَوْدًا رَسَا
عَلَى أَفْقِهَا وَسَمَاءَ وَاشْرَأَبِ
بِحَسَنِ ظِلَامٍ وَقَمَّةٍ تَبْرِ
وَسَفْحٍ تَعَارِيَجُهُ مِنْ لَهَبِ
كَأَنَّ الْأَشْيَءَ أَتَتْهَا
مَعَاوِدُ فِي مَنَاجِمٍ مِنْ ذَهَبِ
فَرَاغَ نَوَاطِرُنَا أَتْلُ
مَخْصَى قَرْئُهُ صُعْدًا وَانْشَعَبِ
تَلَقَّتْ يَزْوَاجُهَا قَوَائِنِ
وَسَالَ نَمًا صُلْبُهُ وَالذُّنْبِ

وَكَمْ مِنْ جَنَانٍ وَكَمْ مِنْ قُرَى
وَكَمْ مِنْ صُرُوجٍ وَكَمْ مِنْ قُبَبٍ
تَصَارِيرُ يَضْنَعُهَا مَا هِرُ
مِنَ الْغَنِيِّ يُبْدِعُهَا مَا أَصَبِ
يَظَلُّ يُنَوِّعُ أَشْكَالَهَا
بِرَاكَاً وَلَا يَفْتَرِيهِ نَصَبِ

٦- الحرب

حَرْبٌ وَهَـذِي بَغْدَا حَرْبٌ
لَا يَنْتَهِي فِي الْعَالَمِ الْكَرْبُ
قَدْ عَادَ أَنْفَى مَا نُخَازِرُهُ
فِي الْمُلْكَاتِ الطُّغْنُ وَالضُّرْبُ
يَا لَيْتَ شِعْرِي مَا يَكُونُ غَدًا
مِنْ خَالِ هَذَا الْخَلْقِ يَا رَبُّ
الظُّلُ يَسْتَدِرُّ فِي غَوَايَتِهِ
لَا يَزْعُمِي عَجْمٌ وَلَا عَرَبُ
أَمْ يَفْتَكِدُونَ وَقَدْ سَوَّاسِيَةً
لَا الشُّرْقُ مَظْلُومٌ وَلَا الْغَرْبُ

٧- وردة ماتت

أَبْكَيْتِ الرُّؤُصَ عَلَيْهَا جَزَعاً
وَزَنَةً فِي عُنُقُواكِ الْعُمُرِ خَائِتْ
لَيْسَتْ زِينَتُهَا عَارِيَةً
لِشَبَابٍ ثُمَّ رُدَّتْ مَا اسْتَدَانَتْ
لَقِيَتْهَا الْأَرْضُ تَكْرِيماً لَهَا
بَيْنَ جَفْنَيْنِ فَعَزَّتْ حَيْثُ هَانَتْ
وَابْتَنَتْ مِنْ صَدْرٍ قَبِراً لَهَا
جَعَلَتْ الْحُسْنَى عَلَيْهِ وَاسْتَكَانَتْ
نَبْلَ الرُّيْحَانِ حُرْناً وَبَسَتْ
سِنَّةٌ فِي أَعْيُنِ النُّرُجِسِ رَأْسَتْ

☆☆☆☆

فِي جَنَانِ الْخُلْدِ عَقَبَى حُرَّةً
لَمْ تَمِنْ يَوْمَماً إِذَا الْأَوْفَارُ مَائِتْ
خَابَتِ الثُّنْيَا بِهَا لَمْ تَزَعْهَا
وَقَدِيماً خَابَتِ الثُّنْيَا وَخَائِتْ
يَا فَرَاشَاتِ هُنَا خَائِرَةٌ
كُلَّمَا مَرَّتْ عَلَى الْقَبْرِ تَخَائِتْ
حُبّاً أَلْوَانُكَ الْبَيْضُ الَّتِي
مِثْلَمَا نَوَّعَهَا الْحُزْنُ اسْتَبَائِتْ

كَمْ بِهَا مِنْ مَلَمَحٍ يَمُنُّدَى أَسَى
 مَسْحَةُ الدُّمُعِ تَغَشُّهُ فَرَأَنْتُ
 حَبُودًا أَجْنِبَةً وَفَرِيقَةً
 حَمَلَتْ وَقَرَأَ وَيَالِلِهِ اسْتَعَانَتْ
 كَبُرَتْ قَاتِ تَنَامَتْ سُرْعَةً
 فَاسْتَقَرَّ الضُّوؤُ مِنْهَا وَتَفَانَتْ
 مَا لَهَا ظِلٌّ إِذَا مَا أَوْضَعَتْ
 وَلَهَا ظِلٌّ خَفِيفٌ إِنْ تَوَانَتْ
 يَلَمَحُ الظُّنُّ إِذَا مَا زَفَرَتْ
 سِرَّ بِأَزْوَاجِ صَغِيرَاتٍ تَذَانَتْ
 وَلَهَا أَتْسَاكُ نَسُوجٍ حَيْثُمَا
 يَلْعَنُ سَامِعَةُ الْقَلْبِ الْآنَتْ

☆☆☆☆

مَا الَّذِي تَبْغِيْنَ مِنْ جَوْدِكَ يَا
 شُبُهَاتِ الطُّيْرِ قَالَتْ وَأَبَانَتْ
 نَحْنُ أَمَالُ الصَّبَا كَانَتْ لَنَا
 مَهْنًا مَحْبُوبَةً عَاشَتْ وَعَانَتْ
 كَانَتْ السَّوْدَةُ فِي جَنْبِنَا
 مَلَكَتْ بِالْحَقِّ، وَالْجِنَّةُ دَانَتْ
 مَا لَبِئْنَا أَنْ رَأَيْنَا مَا وَقَدْ
 هَبَطَتْ عَنْ ذَلِكَ الْعَرْشِ وَيَانَتْ
 فَتَرَانَا نَتَحَرَّى أَبَدًا
 إِثْرَهَا أَوْ نَتَلَاقَى حَيْثُ كَانَتْ

٨- هَوَانَتِ

يَا مُنَى الْقَلْبِ وَتُورِ الْـ
مَعِينِ مُذْ كُنْتُ وَكُنْتُ
لَمْ أَشَأْ أَنْ يَغْلِبَ النَّأ
سُ بِمَا صُنْتُ وَصُنْتُ
وَلِمَا خَاذَرْتُ مِنْ فُطْ
نَتِهِمْ فَيَتَأَقِطُنْتُ
إِنْ لَيْلَايَ وَهِنَايَ
وَسَعَايَ مَنْ ظَنَّنْتُ
تَكُنُّرُ الْأَسْمَاءِ لِكُنْ
مَنْ الْمُسَمَّى فَوَأْنَتِ

٩ - الرحمانتان

رُدُّوا عَلَيَّ فَوَّادِي
وَمَا لَهُ مِنْ مَعَادٍ
فِي بُغْدِكُمْ وَسَهَادِي

وَقَدْ جَفَانِي رُقَادِي
وَرِيًّا كَوَزِي الرُّنَادِي
وَمِنْ سَقَامِي وَسَادِي
حَمَامَةٌ فِي ارْتِيَادِي
لَمْ يَأْتِ فِي الْمِيغَادِ
مَفْقُودَةٌ الْأَوْلَادِ
كَأَنَّهُ فِي جَدَادِ
كَثِيرَةِ التُّرُودَادِ
لَهَا مَلَوَافُ افْتِقَادِ
وَحَيْرَةِ وَجْهَادِ
مِنْ وَبَيْهَا الْمُتَمَادِي
تَقْوَى عَلَى الْإِنْشَادِ
مِنْ الْأَسَى وَالْبِعَادِ
أَلَيْفُهَا غَيْرُ هَادِي
فِي إِثْرِهَا وَهَوَّ شَادِي
بِالْقُرْبِ مِنْهَا يُنَادِي
لَكِنْ بِغَيْرِ مُفَادِ

يَا مَنْ أَضَاعُوا وَدَادِي
رُدُّوا سُرُورًا تَقْضَى
أَشْكُو إِلَى اللَّهِ سَقَمِي
[.....]

وَلَيْلَةٌ بَيْتُ فِيهَا
تُفْنِي الثَّقَانِي قَلْبِي
مِنْ الصُّبَابَةِ مَهْدِي
رَاعَتْ حَشَايَ بَنُوجِ
مُرْتَاعَةً لِأَلْيَفِ
تُرِبُ إِنْزَانٍ تُكَلِّي
وَاللَّيْلُ دَاجٍ كَثِيفِ
تَرْوِجُ فِيهِ وَتَغْدُو
مَا بَيْنَ غُضُنٍ وَغُضُنِ
وَلَمْ تَزَلْ فِي هَيْامِ
حَتَّى اسْتَقَرَّتْ غَيَاءُ
مَنْحَلَةِ الْعَزَمِ لَيْسَتْ
ظَمَأَى إِلَى الْمَوْتِ رِيًّا
وَكَمَا يَسْتَعْيِ إِلَيْهَا
يَزْتَادُ كُلُّ مَكَانِ
حَتَّى إِذَا سَمِعَتْهُ
عَادَ الرَّجَاءُ إِلَيْهَا

[.....]

هَمَّتْ تَطِيرُ إِلَيْهِ
فَوَدَّعَتْهُ بِنُوحٍ
وَكَانَ آخِرَ سَجْعٍ

☆☆☆☆

وَلَكِنْ عَثَّهَا عَوَادِي
مُقَتَّتِ الْأَكْبَادِ
لَهَا عَلَى الْأَعْوَادِ

يَا مَنْ نَأَوَّا عَنْ عِيُونِي
وَأَجْهَدُوا الْفِكَرَ وَثَبَا
وَأَسْتَنْفَدُوا زَفَرَاتِي
إِلَى مَ أَغْدُو حَزِينَا
لِي فِي الْحَيَاةِ مُرَادٌ
لَا تَجْعَلُوهُ وَدَاعِي

وَرَسْمُهُمْ فِي السَّوَادِ
إِلَيْهِمْ فِي الْبِلَادِ
وَأَنْمُوعِي وَبِذَادِي
فِي غُرْبَةٍ وَأَنْفِرَادِ
وَأَنْ أَرَاكُمْ مُرَادِي
عِنْدَ الْمَمَاتِ وَزَادِي

١٠- تشوق إلى لبنان

لُبْنَانُ مَا زَالَتْ سَمَاوُكَ مَطْلَعاً
 لِلْفَرْقِدِ اللَّوْحِ بَعْدَ الْفَرْقِدِ
 يَا مَنْبُتَ الْأَزْزِ الْقَيِّمِ وَمَرْيَضاً
 يَوْمَ الْجَفَاظِ لِكُلِّ لَيْثٍ أَضِيدِ
 فَذِي إِلَيْكَ تَحِيَّةٌ مِنْ شَيْقِي
 قَدْ بَانَ طَوْعاً عَنْكَ وَفَوْ كَمُبْعِدِ
 مِنْ هَالِكٍ ظَمَأَ وَمَاؤُكَ قُرْبُ
 مَرُتٍ بِهِ حَبَجٌ وَلَمْ يَسْتَوِزِدِ
 لَا شَيْءَ فِي الْجِزْمَانِ أَكْبَرُ عُصَّةً
 مِنْ حَبِيسٍ مَكْرُمَةٍ عَنِ السُّتَعْوِدِ
 يَا مَسْقِطاً لِلرَّأْسِ فِي جَنْبَاتِهِ
 مِنْ حَرِّ شَوْقِي جَمْرَةٌ لَمْ تَخُذِ
 كَمْ ضَجْفَةٍ فِيهَا أَوَاكُ وَيَقْظَةٌ
 لَأَحَثُّ ذُرَاكَ بِهَا تَرُوحُ وَتَغْتَدِي
 فِي كُلِّ شَيْءٍ مِنْكَ عَيْنِي تَجَلِّي
 حُسْنًا وَحُسْنُ الرُّوضِ حُسْنُ الْجَلْمِدِ
 وَيَكُلُّ مُنْقَرَجٍ وَكُلُّ ثَنِيَّةٍ
 أَثَرُ يُحْسُ لِفِكْرِي الْمُتَرَنِّدِ

١١- هند

يَا هِنْدُ لَمْ يُخْطِ أَبَو
كِ الْحَزْمُ حِينَ نَعَاكِ هِنْدَا
سَمَّاكِ بِاسْمِكِ كَذَا يُدْ
رُكُّهُ التَّقَاتُمْ فَاسْتَجِدَا
دُعِيَتْ بَنَاتُ الْعُرْبِ مِنْ
قِيَمٍ بِهِ وَمَجْدُنْ مَجْدَا
مَا الْهِنْدُ إِلَّا زُوضَةٌ
كَانَتْ لِأَرْقَى الْخَلْقِ مَهْدَا
وَطَنُ السُّرُورِ أَبَدُ الْأَبْنِ
دٍ وَمَغْدُ الْأَنْوَارِ عَهْدَا
لِأَحْسَنِ فِيهَا مَخْضَرُ
جَمٍّ عَجَائِبُهُ وَمَبْدَى
إِسْئَامِ سِيهَا أَبَدًا مَرَا
حٌ فَاتِنٌ ظَرْفَا وَمَغْدَى
لِنَجُومِهَا خَالِجٌ يُحِبُّ
بُ أَنْ يَكُونَ الْعَيْشُ سُهْدَا
لِتُرَابِهَا كَتَنَفُسِ الْـ
جَنَاتِ نَفْعٌ فَاحَ نَدَا
لِخَيْرِ أَنْهَارِهَا
فِيَا ضَةً لَبِنَا وَسَهْدَا

إِلْتَفَسَ فِي غَابَاتِهَا
 مَسْرُى يُسَامِي الْغَيْبِ بُغْدَا
 تَهْوَى الضُّلَالِ بِهَا وَيَخُ
 شَى أَنْ يَكُونَ هُدًى فَتُهْدَى
 فِي جَوْفِهَا لِأَرْجِ نَدَا
 حُ زَاغٌ مِّنْ سَمَاءِ رُقْدَا
 فِي مُذْنِهَا طَبَعُوا حَدِيدَ
 ذَ السَّيْفِ وَأَبْتَدَعُوا الْفِرْدَا
 مِمَّا تَشْتَبُهُ بِأَلْعِيو
 نِ وَلَحْظِهَا جَفْنَا وَحَدَا
 هِيَ مَوْطِنُ السَّخْرِ الْحَلَا
 لِ وَفِي اسْمِهَا السَّرُّ الْمَفْدَى
 مَنْ يَدْعُ هُنْدَا يَغْفِي مَنْ
 أَسْنَى مَعَانِي الشُّعْرِ عَدَا

١٢ - غرقوا همومكم في الكؤوس

ظَنَنْتُ أَنَّ النُّوَى تُخَفِّفُ مِنْ
 وَجْهِ قَلِيلًا قَرَادَ مَا أَجِدُ
 يَا رَاحَةَ الرُّوحِ مَنْ تُفَارِقُهُ
 رَاحَتُهُ أَيُّ غُنْيَةٍ يَجِدُ
 مَا جِئْتَنِي فِي هَوًى يُصَفِّدُنِي
 مَلْ مِنْ نَجَاةٍ وَقَلْبِي الصَّفْدُ
 إِذَا غَضَى بِي يَوْمِي أَوَامِرُهُ
 فَكَافِلٌ تَوَيْتَنِي إِلَيْهِ غَدُ
 أَيُّ سَاقِي الرُّوحِ أَجْرِهَا وَأَبْرُ
 عَلَى الرُّفَاقِ الْأَقْدَاحُ تَتَقَدُّ
 وَيَارِفَاقُ اشْرَبُوا نُخْوِيكُمْ
 شَرِبًا بِزَاكَا لَا يُخَصِّهَا عِنْدُ
 فَإِنِّي أَنْتَشِي بِنَشْوَتِكُمْ
 أَظْمَأَ مَا بَاتَ مِنِّي الْكِبْدُ
 وَعَدْتُ مَنْ فِي يَدَيْهِ رُوحِي لَا
 أَنْوُقَهَا وَالْوَفَاءُ مَا أَعْدُ
 وَعَدْتُ أَشْتَأَقُ أَنْ أَرَى زُمْرًا
 تَعْبُهَا كَالْعِطَاشِ إِنْ وَرَدُوا
 قَالُوا جُنُونُ الصُّرَعَى بِشَهْوَتِهِمْ
 عَقِلَ لِمَنْ يَشْتَهِي وَيَتَجَرَّدُ

نَالِكَ عَقْلُ لَكِنَّهُ سَفَهُ
 إِذَا وَفَى الْجِسْمُ وَانْتَهَى الْجَلْدُ
 يَا صَخْبِي الْعُمْرُ كُلُّهُ أَسَفُ
 عَلَى فَوَاتِ وَكُلُّهُ نَكْدُ
 فَغَرُّوْا فِي الطَّلَا شَوَاغِلَكُمْ
 لَا يُنْجِهَا مِنْ تُبُورِهَا مَدْدُ
 يَا حَبِذَا نَكْبَةُ الْهُمُومِ وَقَدْ
 حُقَّتْ بِمَوْجِ فِي الْكَأْسِ يُطْرِدُ
 كَأْسُ هِيَ الْبُخْرُ بِالسُّرُودِ طَغَى
 وَجَارِيَاتِ الْأَنْسَى بِهِ قِنْدُ
 بِأَيِّ لَفْظٍ أَبُتُّ مَظْلَمَتِي
 يَرَاغَتِي فِي الْبَنَانِ تَرْتَعِدُ
 أَبْغِي بَيَانًا لِمَا يُخَامِرُنِي
 مِنْهَا وَمَا لِي فِي أَنْ أُبَيِّنَ يَدُ
 بِي صَبُوءَ وَالْعُقُوقُ شَيْمَتُهَا
 وَيَسَّحَ قُلُوبٍ مِنْ شَرِّ مَا تَلِدُ
 إِنْ هَمَّ قَلْبِي بِوَأَيْفَا حَنِقًا
 نَهَاهُ أَنْ الْحَيَاةَ مَا يَبْدُ

١٣ - نوع من الجمال

سَنَحَتْ فِي الطَّرِيقِ مَغْضُوضَةً الْجَفِّ
 مِنْ وَلَهْدٍ شَبْنُهُ ظِلٌّ مَبِيدٍ
 لَحْظُهَا خَاشِعُ الشَّعَاعِ وَتَدْعُو
 هُ إِلَى الْكَبِيرِ عِرَّةً بِالنُّهُودِ
 رَاغِنًا قَلْبُهَا الرَّشِيقُ وَقَدْ نَحَدَ
 فِي قُتُونٍ رَشَاقَةً بِالنُّفُودِ
 وَجَبِينِ مُكَلَّلٍ بِنُضَارٍ
 وَمُخَيَّأ ضَاغٍ أَسِيلُ الْخُدُودِ
 وَتَقْفِيرُ خَلَاوَةِ الظُّلَمِ تَجْرِي
 فِي سَنَائِيهِ فَوْقَ أَعْدَلِ جِيدِ
 هُوَ يَأْقُوتَةُ طَقَتْ فِي مُجِيطِ
 مِنْ بَيَاضٍ قَدْ زَيْنَ بِالنُّزُودِ
 ذَاكَ مَا قَدْ غَنِمْتَ مِنْ حُسْنِهَا لَمَدَ
 حَا وَمَا خَلَّتْ بَعْدَهُ مِنْ مَزِيدِ
 غَيْرِ أَنِّي مَكْنُتٌ حَتَّى إِذَا مَا
 نَاوَحْتَنِي وَلَمْ أَكُنْ بِبَعِيدِ
 حَانَ مِنْهَا نَحْوِي الْخِفَاتُ قِيَا لَدَ
 سَبَدَعٍ مِثْلُهُ فِي الْوُجُودِ
 مَخَجَرُ ضَائِقٍ بِإِنْسَانٍ غَيْنِ
 وَأَسِيعِ الْخَوَلِ وَقَوْعَ غَيْرِ مَرِيدِ

جَامِعِ السَّمَاءِ وَالْمَاءِ زُخَا
 رِ بِمَوْجِ عَالٍ وَصَوْرِ شَيْدِ
 سَاجِرُ بَيْنَ زُرْقَةٍ وَاخْضِرَارِ
 لُبِّ رَائِيهِ بِانْتِلَافِ قَرِيدِ
 وَجِلَالِ الْوُثْنِ كَمْ وَمُخْضَةِ سَكْدِ
 رَمَى لَعُوبٍ وَكَمْ سَخَابِ شُرُودِ
 ذَاكَ فَسَنُ مِنَ الْبَيْعِ رَأَيْنَا
 آيَةً مِنْهُ لِلْبَيْعِ الْمَجِيدِ
 فَاسْتُئِينَا وَأَيُّ قَلْبٍ مَنِيعِ
 حِينَ يَفْزُؤُ الْهَوَى بِحُسْنِ جَدِيدِ

١٤ - أول الجمال جمال النفس

لَا تَغَارِي مِنْ حُسْنِهَا الْمَلُودِ
 وَشَبَابِ فِي شَرِّهِ مَفْقُودِ
 وَالزَّخْمِيَّهَا كَرَحْمَتِي وَالنُّكْرِيَّهَا
 بَعْدَ هَذَا الْمُصَابِ نِكْرَ وَدُودِ
 وَاخْذَرِي أَنْ تَبُوحَ عَيْنَاكَ يَوْمًا
 لِلْمُرِيدِينَ عَنْ قُوَادِ حَسُودِ
 فَمِنْ الْفَيْنِ أَنْ تَشِفَّ الْأَلْكِي
 وَفِي غُرَاءٍ عَنْ نِكَاتِ سُودِ
 وَمِنْ النِّقْصِ فِي جَلَالَةِ نِدْ
 أَنْ يَرَى نِدُّهُ بِعَيْنِ حَقُودِ
 وَمَقَالَةَ غَسَاةٍ لِسِيَوَامَا
 كَاغْتِرَافٍ مِنْهَا لَهَا بِمَزِيدِ
 خَلَّتِ الْأَرْضُ كُلُّهَا لَكَ إِزْثَا
 فَاذِلِكِي مَلِكَ سَيِّدٍ لِمَسُودِ
 وَلِزَفْعِي فِي الْأَخْزَابِ زَايَةَ جَمْعِ
 بَيْنَ حُسْنِ بَاقٍ وَنَجْمِ سَعِيدِ

فَلَقَدْ شَتَّتَ الْمُجِبِّينَ عَنْهَا
 مَا انْطَوَى مِنْ لَوَائِهَا الْمَنُكُودِ
 أَضْبَحَتْ فِي يَدِ الْبِلَى قَدَعِيهَا
 بِسَلَامٍ وَاسْتَمْتَعِي بِالْوُجُودِ
 لَكَ مَلَهَى مِنَ الصَّبَا وَالتَّصَابِي
 فَاغْنِمِيهِ إِلَى مَدَى مَخْلُودِ

١٥ - أغار عليه

فِداءً لِمَنْ أَفْوَاهُ رَجِيْ فَهَلْ تَرَى
يَقَاسِمُنِي ذَاكَ الْهُوَى وَيَقَايِي
وَلَوْ أَنَّ أَيَّامِي اتَّخَذَتْ لِي الْمُنَى
لَظَلُّ مَقِيماً فِي صَمِيمِ قُرَايِي
خَلِيلِي وَمِلَّةُ الْعَيْنِ مِنِّي حُسْنُهُ
وَفِي كُلِّ أَنْ مِنْهُ خَوْفٌ بُعَادِ
تَنَاهِيهِ مِنِّي لِحَافِظِ صَوَاجِبِي
وَتِلْكَ إِلَى قَلْبِي سِهَامُ أَغَارِ
أَغَارُ عَلَيْهِ مِنْ تَخْصِيرِ شَبَابِهِ
وَأُبْغِيهِ كَهْلاً لَوْ يَتِمُّ مُرَايِي

١٦ - حنان الأب

أَخْرَجْتَنِي كَيْدًا	فَلْ تَغْرِفُونِ أَحَدًا
أَضْحَى فَلَلَقَى نَكَدًا	أُنْسِي فَلَلَقَى نَكَدًا
أَحْيَيْ النَّجَى مُسْهَدًا	أَطْوَى نَهَارِي مُتَعَبًا
بِإِلِي عَمِنْتُ الْجَلَدًا	أَنَا الصُّبُورُ الْجَلَدُ مَا
يَا لَيْتَنِي لَهُ فِدَى	شَقِيقُ رُوحِي مُنْذِرُ
تُذِيبُ قَلْبِي كَمَدًا	عِلَّتُهُ الْإِيْمَةُ
الْيَوْمَ مَا يَأْتِي غَدًا	كُنْتُ شُجَاعًا وَأَخَافُ
يَا وَلَدًا يَا وَلَدًا	يَا وَلَدًا يَا وَلَدًا

١٧ - سارق الشاة

كَيْفَ حَالُ الْمُجِينِ لَمْ يُغْنِ الْقُو
تَ وَلَكِنْ يُذَمَّى مِنَ التَّقْيِيدِ
إِنْ كَلْبًا بَيْنَ الْبُيُوتِ طَلِيقًا
لَهُوَ خَيْرٌ مِنْ ضَيْغَمٍ فِي الْحَيِيدِ
مَنْ شَفِيعِي لَسَدَى الْخَلِيفَةِ إِنِّي
لَمْ أَكُنْ بِالْعَتَى أَوْ بِالسَّمِيدِ
سَارِقُ الشَّاةِ وَفِي بَيْتِي جِيَالِي
لَقِيَ الْحَتْفَ مِنْ يَدَي صَنِيدِ
شَنُّهَا غَارَةٌ عَلَيَّ وَلَكِنْ
بَاءَ بِالْحَدِّ وَالْقَصَاصِ الشَّدِيدِ

١٨ - العقد

انْفَرَطَ الْعِقْدُ وَيَا حُسْنَهُ
حَبَائِثُهُ تَجْرِي كَقِطْرِ النُّدَى
لَا انْفَرَطَ الْعِقْدُ الَّذِي ضَمُّكُمْ
وَلَيْكَ ذَاكَ الْعِقْدُ نِعَمَ الْفِدَى
أَمَّا الَّتِي قُلْتَهُ جِيدُهَا
وَحَبُّهَا الْجِيدُ وَمَا قُلْتَهُ
لَوْ أَنَّ شَيْئًا رَأَيْتَهُ حُسْنَهُ
خُلْدَهُ كَانَ الْعِقْدُ قَدْ خُلْدَا

١٩ - حمام عذراء هي السماء

أَفْوَى وَمَا الْغَانِيَاتُ مِنْ وَطْري
السَّالِبَاتُ الْعُقُولِ وَالْفِكَرِ
الضَّائِدَاتُ الْقُلُوبِ فِي شَرْكِ
يَنْسُجْنَهُ مِنْ خِذَائِعِ الْحَوْرِ
الْمُشَقَّيَاتُ الْوَزَى لِإِسْرِمَا
يُغْنِيَنَّ مِنْ نِعْمَةٍ إِلَى النَّظَرِ
الْحَاجِمَاتُ الْمُحْكَمَاتُ فَمَا
يَجْزُخُنَ أَفْوَى وَسَائِلِ الْقَدْرِ
فَإِنْ لِي دُونَهُنَّ فَاتِنَةٌ
فِي الرُّمْرِ مَحْسُودَةٌ وَفِي الرُّمْرِ
ضُحُوكَةُ الْوَجْهِ لَا يُغَيِّرُهَا
فِي كُلِّ خَالٍ شَيْءٌ مِنَ الْغَيْرِ
صَابِقَةُ الْعَهْدِ فِي مَوَاعِيهَا
تَبْدُو وَفِيهَا تَغِيْبُ عَنْ بَصَرِي
شَبَابُهَا دَانِيٌّ تَزُولُ نَقْهَا
أَكْثَرُ مَا يَزْنِي عَالِي السَّهْرِ
إِذَا التَّقَيْنَا فَلَا يُنْقَضُنَا
رَنْبٌ رَقِيبٌ يَدْعُو إِلَى خَدْرِ
وَأِنْ تَوَلَّوْا رَقِذْتُ مُغْتَبِطاً
بِمُلْتَقَى الْغَدَاةِ مُنْتَظَرِ

كَانَتْهَا نُورُهُ مُعَلَّقَةً
 وَأَيُّنَ مِنْهَا فَرِيدَةُ السُّرُورِ
 نُطْقَةُ قَطْرِ عَلَى شِفَا أَفْقِي
 مُقَضِّضِ الْجَانِبَيْنِ مُنْخَبِرِ
 دَمْعَةٍ سَغِيرٍ أَقْرَبَهَا مَلَكُ
 فِي فُلُوكِ لَمْ تَسِيلْ وَلَمْ تَنْثُرِ
 أَوْدَعَ فِيهَا ابْتِسَامَهُ فَتَكَثَّ
 مِنْ عُصْفَرٍ يَنْقَضِي إِلَى عُصْفَرِ
 نُقْطَةُ حَرْفٍ مِنْ اسْمٍ خَالِقِهَا
 أَبْيَنُ مِنْ نَقْطِ سَائِرِ الزُّفْرِ
 [.....]

غَائِيَّةٌ فِي جَمَالِ صُورَتِهَا
 مَا تَشْتَبِيهِ الْمُنَى مِنَ الصُّورِ
 لَا تَعْرِفُ الْإِثْمَ فَهِيَ عَارِيَّةٌ
 تُبْدِي جِلَافًا بِغَيْرِ مُسْتَنْبَرِ
 وَإِنَّمَا الْإِثْمُ حَيْثُمَا حُبُنْتُ
 ضَمَائِرُ فَهَوِصْنَةُ الْبَشْرِ
 حَوَاءُ كَانَتْ كَذَلِكَ لَمْ غَدَتْ
 تَحْجُبُ مِنْ وَرْدِهَا بِمُؤْتَرِدِ
 لِلِ صُبْحٍ رَأَيْتُهَا ابْتَرَرَتْ
 بِمِثْلِ مَاءِ اللَّجَيْنِ مِنْهُمْ
 [.....]

فَكُلُّمَا سَأَلَ عَنْ جَوَانِبِهَا
 صَفَا بِهَا مِنْ شَوَائِبِ الْكَثْرِ
 وَكُلُّمَا زَادَ نَوْرُهُ لَطْفَتْ
 فِيهِ وَزُقَتْ عَنْ ذَائِبِ عَطْرِ
 حَتَّى تَوَارَتْ فَلَا عَفَافَ وَلَا
 حُسْنَ كُفْسِلِ الزُّفَرَاءِ فِي السُّحْرِ

٢٠- الصَّبَابَةُ السُّكْرَى

أَبَتِ الصُّبَابَةُ مَزُوداً
 إِلَّا شَوْوُونَكَ وَهِيَ سُكْرَى
 يَا سَاقِي الدَّمْعِ الَّذِي
 مِنْ مُقْلَتَيْهِ يَسِيلُ خَمَرَا
 لَا غَيْرَ أَنْ بَسَدَتِ الصُّبَا
 بَةً وَهِيَ فِي عَيْنَيْكَ سُكْرَى

٢١- الفن الشعري

أَقُولُ لِنَجْدِنِ الْأَكْبَرِ الَّذِي
أَهْدَى وَمَا إِهْدَاؤُهُ بِالْيَسِيرِ
يَا مَخْرَجاً مَا جَاشَ فِي صَدْرِهِ
وَجَالَ أَحْفَى جَوْلَةً فِي الضَّمِيرِ
طَرَائِفُ الْأَفْكَارِ أَجْرُنَتْهَا
فِي أَيِّ قَوْلٍ غَبَقَرِي مُنِيرِ
مُنْتَظِمٌ مُنْتَثِرٌ ضَاجِحٌ
بِنَاكِ لَهُ مَاءٌ وَفِيهِ سَعِيرِ
يُحَرِّكُ الطُّوْدَ إِذَا ثَارَ أَوْ
يَهْدَأُ رِفْقاً فِيهِرُ السَّرِيرِ
هَذَا هُوَ الشُّغْرُ الطَّلِيْقُ الَّذِي
لَيْسَ لَهُ كَاتِبُهُ بِالْأَسِيرِ
رَقِيتَ مَعَانِيَهُ وَالْفَاطَةُ
فَهُوَ شُعَاعُ الْوُحْيِ وَفِي الْأَثِيرِ

٢٢ - غاية الفن لا ترام

أَمَرُ مَنْ يَطْلُبُ الْخُلُودَ عَسِيرُ
لَا يُفَارُ الْخُلُودُ مَنْ يَسْتَعِيرُ
غَايَةَ الْفَنِّ لَا تُرَامُ وَمَا يُقَدَّرُ
رَبِّ مِنْهَا إِلَّا النَّبِيغُ الصُّبُورُ
أَنْفَسُ الْخَلْقِ (زَافَرِيْلُ) وَلَمْ يَبْدُ
لُغَةً مِنْهُ مَا شَاءَ التَّصْوِيرُ
نَحْتُ (فِيدَاسُ) حَيَّرَ النَّاسَ حَتَّى
لَعَنَتْ تَدْعِي الْحَيَاةَ الصُّفُورُ
تُمْ وَلَيْ ذَاكَ الصُّنَاعُ وَمَا فِي
نَفْسِهِ خَالٌ ثَوْنُهُ التَّقْصِيرُ
أَشْعَرُ الْخَلْقِ كَانَ (هُومِيرُ) فَلْ أَدَّ
رَكَ مِنْهُ كُلُّ الْمُئَنَى (هُومِيرُ)
لَمْ يَتِمَّ الَّذِي تَوَخَّاهُ (جُوتِي)
لَا وَلَمْ يَقْضِ مَا اشْتَهَى (شَكْسَبِيرُ)

[.....]

لَا يُخَاشَى (أَبُونُؤَسَاسُ) وَ(بَشَا
رُ بْنُ بُرَيْدٍ) وَ(مَسْلِمُ) وَ(جَرِيرُ)

[.....]

وَأَتَى مُفْجِرَاتِهِ (الْمُتَنَبِّيُ)
وَفِي مِمَّا أَرَادَ شَيْءٌ يَسِيرُ

جَاءَ (شَوْقِي) بِبَعْضِ مَا رَامَ مِنْهُ
 وَفَوْفِي الْحَقِّ الْقَرِيبِ أَمِيرُ
 سَرُّهُ جُهْدُهُ فَلَمْ يَلَّ جُهْدًا
 وَأَبَى الْعَجْزُ أَنْ يَتِمَّ السُّرُودُ
 كُلُّهُمْ لَمْ يَصِلْ إِلَى مَا تَوَخَّى
 فَتَوَى فِي الطَّرِيقِ وَفَوْ حَسِيرُ
 وَلِكُلِّ مَكَانَةٍ مِنْ فَوَى النَّا
 سِ وَكُلِّ بِالنُّكْرَمَاتِ جَبِيرُ

[....]

كَانَ فِي الشُّعْرِ لِي مَرَامٌ خَطِيرُ
 فَذَا طَوْقِي الْمُرَامِ الْخَطِيرُ
 هَائِمٌ فِي الْوُجُودِ أَسْأَلُهُ الْوَحْدَ
 سِي كَمَا يَسْأَلُ الْفَنِي الْفَقِيرُ
 لَهُجٌّ مَا إِتَّخَذْتُ عَزْمًا وَلَكِنِّ
 مِنْ مُرَادِي نَاهٍ وَيَأْخِي قَحِيرُ
 أَكْبَرُونِي وَلَسْتُ أَكْبِرُ نَفْسِي
 أَنَا فِي الْفَنِّ مُسْتَفِيدٌ صَغِيرُ
 فَوَقْ شِعْرِي شِعْرٌ وَفَوَقَ أَجَلَ الشِّعْرِ
 شِعْرٌ مَا قَدَّرَ الْبَدِيعُ الْقَدِيرُ
 لَا يَضِيقُ صَنْثُ شَاعِرٍ بِأَخِيهِ
 يَكْرَهُ الْفَضْلُ أَنْ تَخْثِيقَ الصُّنُودُ
 وَالسَّمَاوَاتُ لَوْتَأَمَّلْتُ فِيهَا
 لَيْسَ تُخْصِي شُمُوسَهَا وَالْبُيُودُ

[.....]

٢٣ - أسف

أَسْفِي عَلَى الْغَضَنِ النُّصِيرِ
 أَسْفِي عَلَى الْقَمَرِ الْمُنِيرِ
 أَسْفِي عَلَى تِلْكَ الشُّمَا
 نِلِ كَالْخَمَائِلِ فِي الْبُكُورِ
 أَسْفِي عَلَى كُلِّ الْجَمَا
 لٍ يَبِيْتُ فِي بَعْضِ الْقُبُورِ
 مَاذَا أَقُولُ وَقَدْ بَلَغَ
 سِتْ جَوَارِ بَارِئِكَ الْغُفُورِ
 وَغَمَمْتُ فِي الْجُنَا
 دِ تَنَعَمُ بَيْنَ وَلَدَانٍ وَهُورِ
 أَسْفِي الْكَبِيرِ عَلَى أَبْنَى
 لِكَ الشَّاعِرِ الْأَبْقِ الْكَبِيرِ
 الْبَاهِرِ الْخُلُقِ الرُّكْنِ
 فِي الْفِطْرَةِ الْعَفْ الْخُمِيرِ
 النَّابِغِ الْقَنْنِرِ النَّقْدِ
 فِي الطَّبْعِ مِنْ شَوْبِ الْفُرُورِ
 مَاذَا نَهَاهُ يَوْمَ بَدَى
 نِكَ فِي الْأَرْقِ مِنَ الشُّعُورِ
 يَفْقِدِيكَ (إِبْرَاهِيمَ) مُخْ
 تَسَبُّ لَدَى اللَّهِ الْقَدِيرِ

فَرَطُتْ قَدَّمَ صَالِحًا
 بِشَفَاعَةِ الْقَلْبِ الطَّهَوِ
 فَاضْبِرْ وَإِنْ يَكُ مَا بَلَوِ
 تَ هُوَ الْأَمْضَى مِنَ الْأُمُورِ
 فَلَأَنْتَ أَجْزَلُ مَنْ عَرَفَ
 سَتُ بِشَيْمَةِ الرَّجُلِ الصُّبُورِ

٢٤ - إعجاب

ثُمَّ بَيْنَ الْجُمُوعِ مُنْفَرِداً
 مُسْتَفْرِقاً فِي خَيْالِكَ الشُّغْرِي
 كَأَنَّ أَمْوَاجَهُمْ بِجُحْرَتِهَا
 فَزَيَّرَ مَهْدَ لَذَلِكَ الْفُكْرِ
 تُشْبِقُ بِالْعِلْمِ هَامَةٌ لَكَ قَدْ
 مَالَتْ بِأَيَّاتِهَا مِنَ الْوَقْرِ
 إِنَّ يَزْنُوا قَنَدَكَ الرُّبِيعَ فَلَا
 تَنْظُرُكُمْ رَفَعَهُ وَلَا تَنْبِرِي
 وَرَيْعُهَا أَنْكَرُوا عِلَاكَ فَلَا
 تَخْفِضَ جَنَاحاً عَنْ هَامَةِ النَّسْرِ
 وَاكْشِفْ لَهُمْ نَفْسَكَ السَّنِيَّةَ عَنْ
 مَنَازِلَةٍ فِي الْغِيَابِ الْكَنْزِ

٢٥ - الرد

قَرَأْتُ أَسْطَارَكَ الْجِسَانَ وَكَمْ
آيَةً لَطْفٍ فِي السُّطْرِ فَالْسُّطْرِ
أَتَّخِذُ فِيهَا بِمَا تَجَاوَزَنِي
إِلَى مَنْبَرٍ فِي عَالَمِ الزُّفْرِ
شَارَفْتُ مِنْهَا جَلَاءَ نَفْسِكَ عَنْ
مِنْجَمِ تَبَرٍ يَفِيضُ بِالتَّبَرِ
يُوقِدُ فِيهِ الذُّكَا شِعَالَتَهُ
وَيُجَنِّدُنِي مِنْ كُنُوزِهِ الْفُرِّ
فِي لَيْلَةٍ وَالنَّهَارُ يَخْرِجُهَا
أَبْكَارَ صَوْنٍ مِنْ صَدْرِكَ الْيَخْرِ
[....]

٢٦ - نظرة فلسفية في المادة الخالدة

جَلُّ فِي خَلْقِ الْبَدِيْعِ الْقَبِيْرُ
 مَا (الْهَيُولَى) مَا بَدُوْهُمَا مَا الْمَصِيْرُ؟
 إِنَّ رُوْحِي مِنْ أُنْثَرٍ رَدِّي
 وَمَا يَكْشِفُ عَنْهَا الْحِجَابَ إِلَّا الضَّمِيْرُ
 غَيْرَ أَنِّي أَرَى (الْهَيُولَى) قَلِيْعاً
 يَغْتَرِيْهَا التَّنْبِيْلُ وَالتَّنْفِيْرُ
 وَفِي لَيْسَتْ عَلَى التَّحْوِيلِ إِلَّا
 لَمَعَاتُ مَائِهَا الدِّيُجُورُ
 تَجَلَّى الشَّمْسُوسُ مِنْهَا الْآنَ
 ثُمَّ تَأْتِيْ أَجَالُهَا فَتَغْوِرُ
 صَوْرَتُنْقَضِي وَتَحْدُثُ أُخْرَى
 وَالنُّزْرَاتُ فِي الْفَضَاءِ تَمُورُ
 وَكَهْزِي الْأَرْضِ الصُّغِيْرَةِ كَمْ أَرَى
 ضُجْرٌ عَلَى نَفْسِهَا لِجِبْنٍ تَلُوْرُ
 مَا لَهَا لَا وَلَا لِجِبْنٍ عَلَيْهَا
 مِنْ خُلُودٍ إِنَّ الْحَيَاةَ عُبُورُ

مَا الَّذِي تَبْتَغِي الْجِشَاشُ وَمَاذَا
تَتَوَخَّاهُ فِي الْعَنَانِ النُّسُورُ
خَلُّ هَذِي الْأَفْلاكِ تَجْرِي إِلَى مَا
لَسْتُ تَدْرِي وَغَنُّ يَا عُضْفُورُ

٢٧ - حسناء

حُورَاءُ ناصِعةٌ كأنَّ بَيَاضَها
 نَسِجٌ مِنَ اللَّمَّاحِ فِي النُّوَارِ
 بِبَهَائِها انْفَرَدَتْ فَحَيْثُ بَدَتْ فِفي
 حَشْدٍ وَزِينَةٍ مِنَ الْأَثْوَارِ
 وَلَهَا قَوْلٌ إِنْ تَأَوَّدَ حَاطِرُ
 أَذَى بِتَأْوِيدِ الْقَنَا الْخَطَارِ
 عَجَبٌ عَجَابٌ لِلنَّفُوسِ ذِكَاؤُها
 مُتَلالِنًا فِي لَحْظِها السُّحَارِ
 فِي أَيِّ مِضْبَاحٍ كَرَاهِرٍ وَجْهُها
 تَتَنَوَّرُ الْأَلْبَابُ ضَوْءَ مَنَارِ
 إِنْ حَاضَرَتْ فِي مَجْمَعٍ أَوْ نَاطَرَتْ
 فَالْحُسْنُ فِي الْأَسْمَاعِ وَالْأَبْصَارِ

٢٨ - عاشق متيم

مَاذَا يُخَانِي فِي الْهَوَى أَفَلِ الْهَوَى
 مِنْ سَفْكِ نَمْعٍ وَاخْتِرَاقِ ضُؤُورٍ
 فِي الْحَيِّ أَعْرَابِيَّةٌ فَكَّرْتُ نَمَاءً
 لَوْلَا الْهَوَى مَا كَانَ بِأَلْمَهْدُورِ
 حَسَنَاءُ تُخْطِرُ بَيْنَ أَتْيَاتِ الْحَمَى
 خَطَرَاتٍ عَيْنٍ فِي الْحَنَانِ وَخُورٍ
 بِذِلَالٍ غُضُنٍ فِي حُلَى نَوَارِهِ
 وَجَمَالِ شَمْسٍ فِي غِلَالَةِ نُورٍ
 وَشَتِ الْقَوَائِلُ بِي فَحَالَتْ ثَوْنَهَا
 وَقَضَتْ حُكُومَةً أَفْلَهَا بِثُبُورِ
 ظَلَمُوا وَمَا بِي رِيبةٌ وَتَعَاقَبَتْ
 طَغَنَاتُهُمْ فِي قَلْبِي الْمَقْطُورِ
 لَوْ كَفَّ هَذَا النُّفْرُ عَنِّي غَرَبَهُ
 وَزَنَى لِحَالِ الْعَاشِقِ الْمَهْجُورِ
 لَشَفَى غَلِيلَ الْمُسْتَهَامِ بِقُرْبِهَا
 وَشَفَى جِرَاحَ النُّاقِمِ الْمَوْثُورِ

٢٩ - فتاة النيل

بَرَزَتْ فِي الْغَدَاةِ غَاثَةُ وَادِي النَّ
 حِيلِ تُخْفِي جَمَالَهَا فِي الْحَبِيرِ
 جُلَّةُ الْحَاجِبِينَ فَاجِمَةُ الْقَوِ
 نَيْنِ تَرْتَوِي طَرْفَ ظُلُمِي غَزِيرِ
 عِبْلَةُ الْمُغْطَفِينَ نَاهِضَةُ النَّدَى
 يَمِينُ يُرْزِي أَبْيَعَهَا بِالْحَرِيرِ
 لَوْنُهَا ظَاهِرٌ انْتِسَابٍ إِلَى الْخَمْرِ
 رَلَهُ مِثْلُ فِغْلِيهَا فِي الصُّدُورِ
 غَضٌّ مِنْ صَوْتِهَا الْحَيَاءُ فَأَحْبَبُ
 بِحَيَاءٍ فِيهِ حَيَاةُ الشُّعُورِ

٣٠- الفلاح المبكر

أَقْبَلَ الْحَارِثُ الْمُبَكِّرُ زَعَى
حَزْنُهُ وَالْفَلَاحُ فِي التَّنْبِكِ
يَلْتَقِي مِنْ يَدِ الصُّبَّاحِ هَذَا
لَيْلِهِ النَّائِمِ الْأَمِينِ الْقَرِيرِ
فَارَقَ الدُّارَ مُنْشِئاً لَحْنَهُ الْجَزْ
رَازَ مُسْتَهْجِلِ الْخُطَى فِي الْمَسِيرِ
إِنْ نَأَى الْهَمُّ مِنْهُ أَقْصَاهُ عَنْهُ
ضَجُّكَ النَّبْتِ أَوْ تَنَاعِي الطُّيُورِ
وَإِذَا مَا شَكَا هَوَاهُ أَعَانَتْ
مُرْضِعُ الْحَقْلِ شَدْوَهُ بِالْخَرِيرِ

٣١- الأهرام

لَقِيَتْهَا الْأَفْرَامُ مُبَيَّيَّةً مِنْ
صَلَفٍ مَا تُكْنُهُ فِي الضُّمِيرِ
غُرُومًا أَنَّهَا قَبِيحَةٌ عَهْدٍ
بِنُكَاةٍ وَالْفَخْرُ دَاعِي الْفُرُودِ
فَتَعَالَتْ بِهَا مَا اسْتَطَاعَتْ
وَأَطَالَتْ مِنْ ظِلِّهَا الْمَنْشُورِ
غَيْرُهَا فِي الْجِبَالِ إِنْ تَاءَ عَجَبًا
غَضُّ مِنْ عَجْبِهِ جَوَارُ حَفِيرِ
كَمْ هَوَتْ نُونَهَا رَواسٍ فَتَأَجَّلَتْ
عَنْ رُكَّامٍ فِي مُسْتَقَرِّ حَقِيرِ

٣٢ - الكرنك

فَمِلَ الْكَرْنُكَ الْوَقُورُ اضْطَبَّاحاً
فَتَرَأَى فِي الْمَاءِ غَيْرَ وَقُورٍ
وَمَشَى النُّورُ فِي حَنَائِيَاهُ يَغْرُورُ
مَا نَجَا مِنْ شَتَائِتِ الدُّيُجُورِ
وَتَنَاجَتْ أَشْبَاحُ إِلَهَةِ مَا
تُوا وَفَانِئِنْ خُلِدُوا بِالْقُبُورِ
وَتَلَاَقَتْ وُجُوهُ رَبِّ وَمَرْيُورِ
بِ وَتَالِي رُقَى وَصَالِي بُخُورِ
كُلُّ ذَاكَ التَّارِيخُ خَفَّ عَلَى سَا
قِي بِذِكْرَاهُ مِنْ قَلِيمِ الدُّمُورِ

٣٣ - الأسد الباكي

دَعَاؤُكَ أَشْتَشْفِي إِلَيْكَ فَوَافِنِي
 عَلَى غَيْرِ عِلْمٍ مِنْكَ أَنْتَ لِي أَسِي
 فَبِإِنْ تَرَنِّي وَالْحُرُّ مِنْهُ جَوَانِحِي
 أَذَارِيهِ قَلْبُ غُرُوكَ بِشَرِي وَإِنَّاسِي
 وَكَمْ فِي قَوَائِي مِنْ جِرَاحٍ تَخِينَةٍ
 يُحَجِّبُهَا بُرْذَائِي عَنْ أَعْيُنِ النَّاسِ
 إِلَى (عَيْنِ شَمْسٍ) قَدْ لَجَأْتُ وَحَاجَتِي
 طَلَاقَةً جَوْلَمْ يُدْنَسْ بِأَرْجَاسِ
 أَمْرِي مُمَوِّمِي بِأَنْفِرَادِي أَمِنًا
 مَكَايِدَ وَاشِ أَوْ نَمَائِمَ نَسَاسِ
 يَخَالُونَ أَنِّي فِي مَتَاعٍ حِيَالِهَا
 وَأَيُّ مَتَاعٍ فِي جِوَارٍ لِذِيئَاسِ
 أَرَى رَوْضَةً لِكِنَّهَا رَوْضَةُ الرُّدَى
 وَأَضْفِي وَمَا فِي مَسْمَعِي غَيْرُ وَسْوَاسِ
 وَأَنْظُرُ مَنْ حَوْلِي مُشَاءَ وَرُكْبَا
 عَلَى مُزَجَّيَاتٍ مِنْ تُخَانٍ وَأَفْرَاسِ
 كَأَنِّي فِي رُؤْيَا يَرْفُ الْأَمْسَى بِهَا
 طَوَائِفَ جِنِّ فِي مَوَاكِبِ أَعْرَاسِ

☆☆☆☆

وَمَا (عَيْنُ شَمْسٍ) غَيْرَ مَا ارْتَجَلَ النَّهْيُ
 بِقَفْرِ جَبِيْبٍ مِنْ مَبَانٍ وَأَعْرَاسٍ
 بَنَوْهَا فَأَغْلَوْهَا وَمَا هُوَ غَيْرَ أَنْ
 جَرَتْ أَخْرُفٌ مَرْسُومَةٌ فَوْقَ قِرْطَاسٍ
 بَدَتْ إِزْمٌ ذَاتُ الْعِمَادِ كَأَنَّهَا
 مِنَ الْقَاعِ شَدْنُهَا النُّجُومُ بِأَمْرَاسٍ
 كَفَتْهَا لَيَالٍ نَزْرَةٌ فَتَجِدْتِ
 ثَوَابِتَ أَرْكَانٍ رَوَاسِيْخَ أَسَاسٍ
 وَغَالَطَ فِيهَا الْبَعْدُ مَا خَالَطَ الْجَلِيَّ
 بِهَا مِنْ ضُرُوبٍ مُخْتَلِفَاتٍ وَأَجْنَاسِ

☆☆☆☆

هُنَاكَ أُبِيحَ الشُّجُوْءُ نَفْسًا مَذِيْعَةً
 عَلَى الضُّمَمِ مَهْمَا يَفْلُلِ الضُّمَمُ مِنْ بَاسِي
 يُعْرِ بِئِ الْإِخْوَانُ فِي خَطَرَاتِهِمْ
 أَوْلَئِكَ عُوَادِي وَلَيْسُوا بِجُلَاسِي
 أَهْشُ إِلَيْهِمْ مَا أَهْشُ تَلَطُّفًا
 وَفِي النَّفْسِ مَا فِيهَا مِنَ الْحَزَنِ وَالْيَاسِ
 ذُرُوبِي وَأَنْجُوا مِنْ شَطَايَا تُصِيبُكُمْ
 إِذَا لَمْ أَطِقْ صَبْرًا فَأَطْلَقْتُ أَنْفَاسِي
 فَبَإِنِّي عَلَى مَا نَالَنِي مِنْ مَسَاةٍ
 لَأَزْحَمُ صَخِيْبِي أَنْ يُلِمَ بِهِمْ بَاسِي
 ذُرُوبِي لَا يَفْلِكُ وَجِيْفِي قُلُوبُكُمْ
 إِذَا مَرُّ ذَاكَ الطُّيْفِ وَانْكَرَ النَّاسِي
 فَتَالِهَ لَوْلَا ذَلِكَ الطُّيْفُ وَالْهَوَى
 لَهُ مُسْعِدٌ لَمْ يَفْلِكِ الثُّغَرُ إِتْعَاسِي

نَرُونِي أَحْسُ الضَّعْفَ غَيْرَ مُنْقَرٍ
 عَنِ الْوَيْدِ مِنْهَا نَفْرَةَ الطَّائِرِ الْحَاسِي
 فَرُئِيتَ كَاسٍ عَنْ شِفَاهِي رَنَدَتْهَا
 وَقَدْ قَتَلَ الدُّمُغَ السَّلَافَةَ فِي الْكَاسِ
 نَرُونِي أَنْكُسَ هَامَتِي غَيْرَ مُتَّقٍ
 مَلَامَةً رُؤَادٍ وَشُبُهَةً جُوَاسٍ
 فِيهِ حُرَّةٌ بِكَرٍّ ضُلُوعِي سِيَاجُهَا
 أَرَاشَ عَلَيْهَا سَهْمَهُ مُعْتَدٍ قَاسٍ
 أَعِيدُ إِلَيْهَا كُلَّ جَمِينٍ نَوَاطِيرِي ،
 وَأُخْفِضُ مِنْ عَطْفٍ عَلَى جُرْحِهَا رَاسِي

☆☆☆☆

يَكَادُ يَبُثُّ الْمَجْدُ مَا لَا أَبْنُؤُ
 مِنْ السَّقَمِ الْعَوَادِ وَالْمُسَامِ الرَّاسِي
 أَنَا الْأَلَمُ السَّاجِي لِبُعْدِ مَزَافِرِي
 أَنَا الْأَمَلُ الدَّاجِي وَلَمْ يَخْبُ نِبْزَاسِي
 أَنَا الْأَمْنُ الْبَاكِ أَنَا جَبَلُ الْأَسَى
 أَنَا الرُّؤْمُسُ يَغْشِي دَامِيًا فَوْقَ أَرْوَاسِ
 فَيَا مُنْتَهَى حُبِّي إِلَى مُنْتَهَى الْمُنَى
 وَنِعْمَةً فِكْرِي فَوْقَ شِفْوَةِ إِحْسَاسِي
 دَعَوْتُكَ اسْتَشْفِي إِلَيْكَ قَوَائِنِي
 عَلَى غَيْرِ عِلْمٍ مِنْكَ أَنْتَ لِي إِسِي

٣٤- النرجسة

دَاعِ نَعَاهُ إِلَى الْجِهَادِ فَأَرْمَعَا
سَفَرًا وَجَادَ بِنَفْسِهِ مُتَطَوِّعَا
غَلَبَتْ حَمِيئَتُهُ هَوَاهُ لِعِرْسِهِ
فَنَلَّيْ وَوَدَّعَ قَلْبَهُ إِذْ وَدَّعَا
وَقَضَّتْ (أَمِينَةً) بَعْدَهُ أَيَّامَهَا
فِي الصُّنَنِ غَيْرِ أَمِينَةٍ أَنْ تُفْجَعَا
غَرَسَتْ بِصُخْنِ السُّدَارِ زَهْرَةَ نَرْجِسٍ
لِتَكُونُ سَلْوَتَهَا إِلَى أَنْ يَرْجِعَا
كَأَنَّتْ تُبَالِغُ فِي رِعَايَتِهَا كَمَا
تَرْعَى عُيُونُ الْأُمِّ طِفْلاً مُرَضَّعَا
حَتَّى إِذَا مَا جَاءَهَا عَنْ بَغْلِهَا
نَبَأُ أَصَمِّ الْمِسْمَعَيْنِ وَزَوْعَا
شُقَّتْ مَرَارَتُهَا عَلَيْهِ وَأَوْشَكَتْ
مِنْ هَوْلِ ذَلِكَ الْخَطْبِ أَنْ تَتَصَدَّعَا
وَكَلَّانَ ذَلِكَ الرُّزَّةَ قَبْلَ وَقُوعِهِ
مِمَّا شَجَاهَا لَمْ يَكُنْ مُتَوَقِّعَا

فَتَفَقَّدْتُ ضَبْحاً أَلْيَفَنَّتْهَا الَّتِي
كَانَتْ سَلَّتْهَا حَسْرَةٌ وَتَوَجُّعًا
فَإِذَا نَضَارَتُهَا ذَوْتُ وَكَأَنَّهَا
عَيْنٌ أَسْأَلَ الْحُزْنَ مِنْهَا مَدْمَعًا

٣٥- إليك أهدي

إِلَيْكَ أَهْدِي تَنَائِي وَأَسْتَقِلُّ الْكَلَامَا
مَاذَا يُكَافِي سِفْرًا مُخْلِدًا أَخْكَامَا
أَيَّاتُ عَدْلِكَ فِيهَا قَدْ أَخْكَمْتُ إِخْكَامَا

٣٦ - حرب غير عادلة ولا متعادلة

بين أمة كبيرة وأمة صغيرة

فِيمَ اخْتَبَأْتُكَ لَقَدْ لَمْ
وَالْأَرْضُ قَدْ خُصِبَتْ بِدَمٍ
سَدَّدْتُ قُلُوبَ سَيِّئَانِهِ
فِي صَدْرِي لَمْ يَسْتَقِمْ
نَبِيٌّ بِهِ أُمَمُ الزُّوَا
لِ فَعَلَهُ يُخَيِّي الرِّمَمِ
الْيَوْمَ يَوْمَ الْقِسْطِ قَدْ
قَامَ الْأَوَّلَى ظُلُمًا وَاقُومِ
بَيْنَ الَّذِينَ يُقَاتِلُوا
نَ وَبَيْنَنَا قُرَيْبَى الدُّعَمِ
مَنْ يَسْتَبِيحُهُ عَدُوُّنَا
فَلَهُ بِنَاصِلَةِ الرُّجَمِ
لَا أَمْنٌ لِلْبَلَدِ الْأَمِيِّ
مِنْ وَفِي غَدٍ قَدْ يُهْتَضَمِ

☆☆☆☆

قُلْ يَا قَتْلَى الشُّعْرَاءِ قُلْ
لَبُثْتُكَ أَمْ عَصَيْتِ الْهَمَمِ
أَنْدُعُ الْمَخَامِيرَ الشُّبَا
عَ إِلَى الْحَفِيطَةِ وَالنَّعَمِ

كُلُّ يَفْقُومُ بِمَا عَلَيَّ
 هِ وَفَن تَنَاقُلُ فَلَيَنَم
 نَعْنَا عَلَى جَهْلٍ وَقَدْ
 عَاشَ الْكَرَامُ وَنَحْنُ لَمْ
 فَإِذَا انْقَضَتْ أَجَالُنَا
 فَمِنَ الرُّقَادِ إِلَى الْعَنَمِ
 وَإِذَا بُعِثْنَا بَعْدَهَا
 فَكَأَنَّهُا رُؤْيَا حُلُمِ

☆☆☆☆

[.....]

سُخْطاً عَلَى الظُّلَمِ أَقْبَ
 سِرْمَانُ كُونُ عَلَى الْكَلِمِ
 وَلَنَبِيكَ مَن مَّاتُوا وَمَا
 مِنْهُمْ جَبَانُ مِنْهُمْ زِمِ
 وَلَنَزَتْ لِأَضْعَافٍ يُفِ
 فِيهِمْ قَوِيٌّ مُفْتَضِلِ
 حَظَبٍ رَأَى الْمُتَضَفِّو
 نَ كَأَنَّ أَخْيَافَهُمْ صَنَمِ
 رَأَوْا النُّتَابَ قَبَاوُلُوا
 أَنَّ يَنْتَرَأَوْهَا بِالْحِكَمِ
 أَتَيْنَ الْقَضَاءِ إِلَيْهِ أَرْ
 بِأَبِ الْمَمَالِكِ تَخَنُّجِ
 أَتَيْنَ الْحَقِيقَةَ أَتَيْنَ إِنْ
 مَصَافُ الْبَرِيْرِ إِذَا ظَلَمِ

مِّنَ الضَّعِيفِ إِذَا شَكََا
 وَعَلَى الْقَوِيِّ إِذَا أْتَمَ
 لَا تَشْفَعُوا أَنْفُسَكُمْ
 بِحَقِّ شَفَعْتُمْ تَهْتَضَمَ
 خَلَفُوا إِذَا لَمْ يَخْلَفُوا
 لَا عَاشَ مِنْهُمْ مَن سَلِمَ
 فَذَعَوْهُمْ يَخَيُونَ أَوْ
 يَفْتَنُونَ بَرًّا بِالْقَسَمِ
 وَخَذُوا الضَّمِيرَ فَكَفَّوْا
 هُ بِالكَرِيمِ مِنَ الشَّيْمِ
 وَاسْتَوْدَعُوهُ تُرَابَهُ
 مَيِّتًا وَقُولُوا لَا رُجْمَ

٣٧- غزل

قَوَائِمُكَ لَا يُعَايِلُهُ قَوَائِمُ
 وَمِنْ أَوْصَافِكَ الْحُسْنُ التَّمَامُ
 وَفِي عَيْنَيْكَ سِحْرٌ بَابِلِيٌّ
 فَلَا يُنْزَى أَمَاءُ أَمْ ضِرَامُ
 وَفِي الْأَفْذَابِ ضَعْفٌ وَانْكِسَارُ
 فَكَيْفَ تُمِيتُنَا مِنْهَا السَّهَامُ
 وَفِيكَ عُيُوسَةٌ تَحُلُّو لَدُنَّا
 فَكَيْفَ إِذَا جَلَكَ لَنَا ابْتِسَامُ
 وَفِيكَ لِكُلِّ عَيْنٍ كُلُّ مَغْنَى
 تُبَاحُ لَهُ النُّفُوسُ وَلَا يُرَامُ
 مَخَاسِينُ تُؤْنِهَا ثَلَاثَاتُ قَوْمٍ
 فَمَا لِفَتَى سَوَى النُّظَرِ اغْتِنَامُ
 كَتَمْتُ مَوَاكِ نَفَرًا لَا لَخُوفٍ
 وَلَا أَنَا مَنْ يُرَوِّعُهُ الْحِمَامُ
 وَلَكِنِّي حَرَضْتُ عَلَيْكَ مِنْهُمْ
 وَلَوْ أَدَّى بِمُهْجَتِي الْغَرَامُ
 وَكَمْ عَاتَبْتُ فِيهِ النُّفْسَ لَوْماً
 فَإِنْ عَوَّقَبْتُ رَاعِيِي الْمَلَامُ

كَجَزْحٍ قَدْ أَلْطَفَهُ بِالنَّسِي
 وَإِنْ هُوَ مَسَّهُ غَيْرِي أَضَامُ
 ظَلَلْتُ عَلَيْهِ أَخْفِيهِ وَأَشْقَى
 إِلَيَّ أَنْ بَاتَ وَهَوَّ بِنَا سَقَامُ
 فَمَا أَنْسَى تَلَاقَيْنَا هَجِيعاً
 بِلا وَغْدٍ كَمَا شَاءَ الْهَيَامُ
 كَأَنَّا شُعَلَتَانِ إِذَا اعْتَنَقْنَا
 عَلَى ظَمَأٍ فَلَمْ يُزِدِ الْأَوَامُ
 وَمَا أَنْ تَنْطَفِي نَارُ بِنَارٍ
 فَيُشْفِينَا التَّعَانُقُ وَاللُّزَامُ
 رَعَاهُ اللَّهُ لَيْلًا مِنْهُ نَفْنَا
 نَعِيمَ السُّهُدِ وَالرُّقْبَاءِ نَامُوا
 فَكَانَ مِنَ الظُّلَامِ لَنَا ضِيَاءُ
 وَكَانَ مِنَ الضُّيَاءِ لَنَا ظِلَامُ

٣٨- تفاحة ونعيم

وَتُفَاحَةٌ أُعْطِيتَنِيهَا تَكْرُمًا
فَأَوْلَيْتَنِي فَضْلًا بِذَلِكَ عَظِيمًا
بِهَا أَفْقَدْتُ حَوَاءَ أُنْمَ جَنَّةٍ
وَأَكْسَبْتَنِي تُفَاحَةً وَنَعِيمًا

٣٩ - العالم الصغير مرآة العالم الكبير

فنجان القهوة

أَرَأَيْتَ صَوْغَ الدُّرِّ فِي الْعِقْيَانِ
هَذَا حَبَابُ الْبُرِّ فِي الْفِنْجَانِ
فَلَيْكَ تَمَثُّلُ شَمْسُهُ وَنُجُومُهُ
أَفْلَاكُنَا فِي السَّيْرِ وَالِدُورَانِ
«لَيْلَى» أَجِيلِي الطَّرْفُ فِيهِ تَنْظَرِي
سِرُّ الْكِيَانِ وَآيَةُ الْأَزْمَانِ
تَجِدِي سَمَاوَاتٍ وَسِفْرَ عَوَالِمٍ
فَتُثَانَةُ الْإِسْدَالِ وَالْإِثْقَانِ
مَنْشُورَةٌ أَفْرَائِمًا مَنْظُومَةً
جَمْعًا بِمَا لَا تُذَرِكُ الْعَيْنَانِ
سَيَّارَةٌ بَيْنَ الْجِهَاتِ خَوَائِرُ
مُرْتَانَةٌ فِي الْبَحْثِ كُلِّ مَكَانِ
كُلُّ يَحْيِيٍّ إِلَى حَبِيبٍ مُرْتَجَى
حَتَّى يُذَانِبَهُ فَيَلْتَصِقَانِ
فَيَذُوبُ كُلُّ مِنْهُمَا فِي صَنْوِهِ
وَكَذَلِكَ يَخْيَا بِالْهَوَى الصَّنَوَانِ
جِسْمَانِ يَفْتَنِيَانِ جِسْمًا وَاحِدًا
كَتَوْحِدِ الْحَبِيبَيْنِ يَفْتَنِرَانِ

رُوحَانِ تَمْتَرِجَانِ حَتَّى تُضْمِحَا
شِبَّةَ الصَّبَا وَالطَّيِّبِ يَمْتَرِجَانِ

☆☆☆☆

تِلْكَ الْحَيَاءُ عَتِيدُهَا وَتَصِيرُهَا
حَتَّى يَكُونَ الْحُبُّ اخِرَ قَانِي
إِذْ تُنْفَرُ الشُّهُبُ الْمُنِيرَةُ مِثْلَمَا
تَنْهَلُ أَنْفُسُ عَاشِقٍ وَلَهَانِ
وَتَذُوبُ فِي لَهَبِ الشَّمْسِ هَوَانِ
وَيَهَا الشَّمْسُ تَذُوبُ وَفِي هَوَانِي
وَيَكُونُ يُؤْمِنُ شِفَاءً غَلِيلَهَا
وَمَتَاعُهَا وَفَنَاءُهَا فِي إِنْ
قَالَتْ أَذَاكَ مَصِيرُنَا فَاجْبُتْهَا
السَّعْدُ اخِرُ شِفَاةِ الْإِنْسَانِ
وَهُوَ الْحَيَاءُ نَعِيشُهَا فِي لَحْظَةٍ
مَجْمُوعَةِ الْأَفْرَاحِ وَالْأَخْرَانِ
عُودِي إِلَى الْفِتْجَانِ أَيْنَ شُعُوسُهُ
وَالطَّائِفَاتُ بِهَا مِنَ الْأَكْوَانِ
عَاشَتْ عَلَى شَوْقٍ فَلَمَّا أُنْزَكَتْ
أَوْطَارُهَا مِنْ مُلْتَقَى وَقَرَانِ
رَأَيْتُ وَمَا أَبْقَى الْهَوَى مِنْهَا سِوَى
عُطْرِ يَحْضُوعِ هُنَيْهَةٍ وَنُحَانِ

٤٠ - مسرحية

رَأَيْتُهُ قَدَانِي	فَأُولَعَ الْقَلْبَانِ
كَأَنَّ سِخْرَ عَرَاهُ	كَأَنَّ سِخْرَ عَرَانِي
أَجَابَ لِحَظِي لَمَّا	بِالْحُظْمِ مِنْهُ دَعَانِي
وَكَاذَ يَكْجُبُ قُوَادِي	مِنْ شَيْئَةِ الْخَفَقَانِ
وَنُقْتُ مَا لَمْ أَنْقَهُ	مِنْ لَذَّةِ النَّيْرَانِ

٤١- الزينة

طُفْتُ وَالصُّبْحُ طَالِباً فِي الْجَنَانِ
 سَلَوَةٌ مِنْ نَوَاصِبِ الْأَشْجَانِ
 فَنَفَى حُسْنُهَا الْأَسَى عَنْ ضَمِيرِي
 وَجَلًّا نَاطِرِي وَسَرُّ جَنَانِي
 زُنْبُقُ نَاصِعِ الْبَيَاضِ نَقِي
 تَرْتَوِي مِنْ بَيَاضِهِ الْعَيْنَانِ
 وَجُفُونُ مِنْ تَرْجِسِ دَاخِلَتِهَا
 صُفْرَةُ الدِّمَامِ فِي مَخَاجِرِ عَايِي
 وَوُدُّ كَانَتْهَا مَلِكَا
 بَرَزَتْ فِي غَلَائِلِ الْأَرْجُـوَانِ
 وَأَفَانِينُ مِنْ شَقِيقِي وَمِنْ قُلِّ
 وَمِنْ مُضْعِفٍ وَمِنْ رَنَحَانِ
 كُلُّ ضَرْبٍ شَبِيهُ سَرْبٍ جَمِيعِ
 مُفَرِّدٍ عَنْ لِدَاتِهِ فِي مَكَانِ
 طَالٍ فِيهَا تَأْمُلِي وَكَأَنِّي
 كُنْتُ مِنْهَا فِي رَوْضِ عَيْنِ جَسَانِ

☆☆☆☆

فَتَوَخَّيْتُ مُشَبِّهًا لِـ «الِيس»
بَيْنَهَا فِي صِفَاتِهَا وَالْمَعَانِي
فَإِذَا الْبَاهِرُ النُّقْيُ مِنَ الرُّنْدِ
يَبْقِي مِرْزَاهُ حُسْنِهَا الْفَتَّانِ
رَسْمُهَا فِي سَنَائِهَا وَسَنَاهَا
وَصَدَى لَاسْمِهَا أَوْ اسْمُ ثَانِي
فِيهِ مِنْهَا الْبَهَاءُ وَالْقَامَةُ الْهَيْدِ
حَفَاءُ وَاللُّونُ صُورَةُ الْوَجْدَانِ
وَالْعَبِيرُ الَّذِي يُحَدِّثُ عَمَّا
فِي الضَّمِيرِ الْأَخْفَى بِأَذْكَى بَيَانِ
وَالشُّعَاعُ الَّذِي بِهِ يُرَى الْبَغْيُ زُهْرًا
وَيُرِيهَا أَرْوَاحًا فِي إِنْ
فَهِيَ فِي الرُّؤُوسِ وَالنُّجُومِ قَوَاصِ
وَفِي فِي الْأَوْجِ وَالنُّجُومِ نَوَاصِي
تَتَرَامَى السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ كُلُّ
فِي سَوَاهَا وَتَلْتَقِي الْجَنَّتَانِ

☆☆☆☆

إِنَّمَا النُّرَجِسُ ابْتِسَامَةُ فَجْرِ
الْطَفَتِ نَسَجَهَا يَدُ الرَّحْمَنِ
فَامَ فِي خُلَّةِ الْبَيَاضِ فَكَانَتْ
ثَوْبَ رُوحٍ لَا ثَوْبَ جِسْمٍ فَإِنِّي
وَاسْتَرَادَ الْجِلَى سَوَاهَا فَجَاءَتْ
حَيْثُ رَأَتْ عَلَائِمَ النُّقْصَانِ

هَكَذَا سِرُّ كُلِّ حَيٍّ نَرَاهُ
خَلَلَ الشُّكْلِ بِأَيِّامٍ لِنَعْيَانِ
فَنَرَى أَنْفُسَ الْجِسَانِ جِسَاناً
حَيْثُمَا هُنَّ عَنْ حُلِيِّ غَوَانِي
وَنَرَى أَنْفُسَ الْأَرْوَاحِ غُرّاً
إِذْ نَرَاهَا عَفِيفَةً الْكَلَوَانِ

٤٢ - الشاعر يوقع على وتره الأخير

لحن الرضى وسكينة النفس

مَاذَا يُرِيدُ الشَّغَرُ مِنِّي
 أَخُنِّي عَلَيَّهِ عُلُوُّ سِنِّي؟
 فَلْ كُنْ مَا تَقْبَلُ بِهِ الـ
 أَيُّهَا مَنْ أَدْبَسِي وَقُنِّي
 أَحْسَنْتُ ظَنِّي وَاللَّيَا
 لِي لَمْ تُوَافِقْ حُسْنَ ظَنِّي
 وَرَجَعْتَ مِنْ سُوقِ عَرْضِـ
 حَتِّ بِضَاعَتِي فِيهَا بِفَنِّ
 أَفْكَانَ نِلِّكَ تَنْبَهَا
 أَمْ كُنْ تَنْبِي لَا تَسْلُنِي
 حَمَدْتُ بِي النُّارَ الَّتِي
 زَفَعْتَ بِفَنِّ الْعَصْرِ شَانِي
 هِيَ شُغْلَةٌ كَانَتْ تُبِيدُ
 رُقَرِيحَتِي وَتُزِيرُ نَفْسِي
 أَيُّهَا لِي طَرَبٌ وَقُنْ
 حَبِي مَوْقِعِ السَّهْمِ الْمُرِنِّ
 لَا تَنْتَبِئَنِي بِالْعَظَا
 نِمِ بِنَفْسَا لَا تَنْتَبِئَنِي

يَا مَنْ يُخَمُّ لِي نَكَاحًا
لِيَفَ الشُّبَابِ اِزْفَقِي بِوَفِي
رَمَنِي تَوَلَّى وَالْأَوَّلَى
عَمَرُوهُ مِنْ صَخْبِي فَدَعْنِي
وَلَّى السَّرْبِيعَ وَجَفَّ عَوْرُ
بِي وَأَنْقَضَى عَهْدُ التَّفْنِي
وَعَيِمْتُ لَذَاتِ الرُّؤَى
وَعَيِمْتُ لَذَاتِ التَّمَنَّى
إِنِّي خَتَمْتُ الْقَيْشَ فِي
وَالِيِ الْخَيْلَةِ أَوْ كَلَّنِي
فَمَا إِذَا بَدَدْتُ لَكَ هِمَّةً
مِنْ دَانِيٍّ يَشْفَى وَيَبْنِي
فَعَذِيرُهُ خَوْفُ التَّشْبِي
بِهِ بِالرُّحَى مِنْ غَيْرِ طَخِنِ
وَكُكُّدُ الْخُلِّ وَفِ
سِي لَغَيْرِهَا تَشْفَى وَتَجْنِي
أَرْضَى بِأَنْ تُفَضَى مِنْ
لِالْآخِرِينَ وَإِنْ عَدَّتْنِي
أُخْلِي مَكَانِي لِأَلْبِي
يَسْمُو إِلَيْهِ بِغَيْرِ حُزْنِ
وَلَقَدْ أَفْشَى لِمَنْ يُطَا
وَلْنِي وَإِنْ يَكُ تَخَتَّ ضِبْنِي
إِنْ الْحَقِيقَةَ حِينَ نَبْ
لُفْهَا لَتَكْفِينَا وَتُغْنِي

فِيهَا الْجَلالُ بِكُلِّ مَعْدٍ
 سَنَاهُ وَفِيهَا كُلُّ حُسْنٍ
 تَنَشَّابُهُ الذُّرُكَاتُ فِي
 أَنَا نُعِدُّ لَهَا وَنَقْنِي
 فَإِذَا تَوَلَّيْنَا قَهْلُ
 أَسْمَاؤُنَا مِنَّا سَتُغْنِي؟
 إِنَّ نَبِيَّ وَالْأَزْدَاقَ قَدْ
 نَعَبَتْ قَمَاءَ الْأَسْمَاءِ تَغْنِي
 لَوْلَمْ يَكُنْ فِي الذُّكْرِ لِلْ
 أَعْقَابِ نَفْعٌ لَمْ يَشْفِنِي
 أَمَا الْجَزَاءُ فَإِنِّي أَسْأَلُ
 سَتَوْفَيْتُ مِنْهُ فَوَقَّ وَزِنِي
 فِي الْحَاضِرِ اسْتَشْلَقْتُ مَا
 سَيَقُولُهُ النَّالُونَ عَنِّي

٤٣ - العزلة في الصحراء خير من العيشة في المدينة

قال وقد زاره بعض الإخوان:

وَأَلُوا الْمَدِينَةَ وَجَهَكُمْ وَنَعُونِي
أَنَا فِي هَوَايَ وَغُرْلَتِي وَجُنُونِي
عُودُوا إِلَى الْبَلَدِ الْأَمِينِ وَغَايِرُوا
بَلَدًا لِبُعْدِ النَّاسِ غَيْرَ أَمِينٍ
عُودُوا إِلَيَّ حَيْثُ النَّمَانُ وَالْأَذَى
وَالْعَيْشُ بَيْنَ وَسَاوِسٍ وَظُنُونٍ
حَيْثُ الرِّذَائِلُ فِي مَرَاثِلِ عِرَّةٍ
حَيْثُ الْفَضَائِلُ فِي غَلَائِلِ هُونٍ
حَيْثُ الضِّيَافَةُ لِلخُرَيْلِ الْمُرْتَجَى
مَا شَاءَ حَتَّى الْعِرْضِ حَتَّى الدِّينِ
حَيْثُ التَّجَارَةُ بِالْوِدَادِ وَبِالْقَلَى
وَبِكُلِّ رَأْيٍ فِي الْحَيَاةِ أَفِينٍ
حَيْثُ الْمَصُونُ هُوَ الْحُطَامُ الْمُفْتَنَى
وَعَفَافُ ذَاتِ الْخَيْرِ غَيْرُ مَصُونٍ
حَيْثُ الْمُسَيِّءُ إِلَى أَخِيهِ بِمَنِّهِ
طَاوِي الضُّلُوعِ عَلَى نَدَى مُفْنُونٍ

حَيْثُ الْفَتَى كَالشُّبَّانِ يَخْنِي رَأْسَهُ
 وَيَرَى الْحَقِيقَةَ رُؤْيَا التُّخْمَيْنِ
 يَلَايِي الْهُمُومِ وَلَا هُمُومَ وَإِنَّمَا
 هُنَّ الْبَقَايَا مِنْ طِلَا وَمُجُونِ
 تِلْكَ الْخُضَارَةُ لَا أُجِبُ خِلَافَهَا
 وَأَرَى مَحَاسِنَهَا شَبَابَكَ فَتُونِ
 مَاذَا تَقَانِي فِي اخْتِبَارِي أَفْلَهَا
 مِنْ كَذِبِ آمَالِي وَمِيسْئِقِ عُيُونِي

المحتوى

- التصدير، عبدالعزيز سعود البابطين..... ٣
- في شعر خليل مطران ٥
- ١ - فنجان قهوة..... ١٧
- ٢ - بعد انقضاء الشباب..... ٢٦
- ٣ - الشاعر والطائر..... ٢٧
- ٤ - المساء..... ٢٩
- ٥ - مغرب شمس في ريف مصر..... ٣٣
- ٦ - الحرب..... ٣٥
- ٧ - وردة ماتت..... ٣٦
- ٨ - هو أنت..... ٣٨
- ٩ - الحمامتان..... ٣٩
- ١٠ - تشوق إلى لبنان..... ٤١
- ١١ - هند..... ٤٢
- ١٢ - غرقوا همومكم في الكؤوس..... ٤٤
- ١٣ - نوع من الجمال..... ٤٦
- ١٤ - أول الجمال جمال النقص..... ٤٨
- ١٥ - أغار عليه..... ٥٠

٥١	١٦ - حنان الأب
٥٢	١٧ - سارق الشتاء
٥٣	١٨ - العقد
٥٤	١٩ - حمام عذراء في السماء
٥٦	٢٠ - الصبابة السكرى
٥٧	٢١ - الفن الشعري
٥٨	٢٢ - غاية الفن لا ترام
٦٠	٢٣ - أسف
٦٢	٢٤ - إعجاب
٦٣	٢٥ - الرد
٦٤	٢٦ - نظرة فلسفية في المادة الخالدة
٦٦	٢٧ - حسناء
٦٧	٢٨ - عاشق متيم
٦٨	٢٩ - فتاة النيل
٦٩	٣٠ - الفلاح المبكر
٧٠	٣١ - الأهرام
٧١	٣٢ - الكرنك
٧٢	٣٣ - الأسد الباكي
٧٥	٣٤ - الترجمة
٧٦	٣٥ - إليك أهدي

٧٧	٣٦ - حرب غير عادلة ولا متعادلة
٨٠	٣٧ - غزل
٨٢	٣٨ - تضاحة ونعيم
٨٣	٣٩ - العالم الصغير مرآة العالم الكبير، (فتجان القهوة)
٨٥	٤٠ - مسرحية
٨٦	٤١ - الزنبقة
٨٩	٤٢ - الشاعر يوقع على وتره الأخير لحن الرضى وسكينة النفس
٩٢	٤٣ - العزلة في الصحراء خير من المشقة في المدينة
٩٤	● المحتوى

34 - NARCIS	81
35 - TEBI POKLANJAM	83
36 - NEPRAVEDNI RAT IZMEĐU MALOG NARODA I VELIKOG NARODA ...	84
37 - GAZEL	87
38 - JABUKA I BLAŽENSTVO	89
39 - MIKROKOSMOS OGLEDALO JE MAKROKOSMOSA – KOSMOS U FINDŽANU KAHVE.....	90
40 - DRAMSKA PREDSTAVA	92
41 - ZAMBAK	93
42 - POSLJEDNJE PREBIRANJE PO STRUNAMA	96
43 - MENI JE DRAŽA PUSTINJA	100

15 - LJUBOMORA.....	53
16 - OČEVA JADIKOVKA	54
17 - KRADLJIVAC OVACA	55
18 - ĐERDAN.....	56
19 - KUPANJE DJEVICE NA NEBU	57
20 - LJUBAV PIJANA.....	60
21 - UMIJEĆE POEZIJE	61
22 - NEDOKUČIVI CILJ UMJETNOSTI	62
23 - TUGA	65
24 - USHIT	67
25 - ODGOVOR	68
26 - FILOZOFSKA TEORIJA O VJEČNOJ MATERIJL.....	69
27 - LJEPOTICA.....	71
28 - ROB LJUBAVI.....	72
29 - DJEVOJKA SA NILA	73
30 - RANORANILAC	74
31 - PIRAMIDE.....	75
32 - KARNAK	76
33 - KAD LAV PLAČE	77

UVOD... ABDUL AZIZ SAUD AL-BABTIN.....	3
O POEZIJI HALILA MUTRANA.....	5
1 - FINDŽAN KAHVE	16
2 - KAD MLADOST PROĐE	26
3 - PJESNIK I PTICA.....	28
4 - VEČE.....	30
5 - ZALAZAK SUNCA U EGIPATSKOM SELU	35
6 - RAT	37
7 - RUŽA UMRIJE	38
8 - TI	40
9 - DVA GOLUBA.....	41
10 - ČEŽNJA ZA LIBANOM.....	44
11 - HIND	45
12 - SVOJE BRIGE U ČAŠAMA UTOPITE!	47
13 - JEDNA VRSTA LJEPOTE.....	49
14 - LJEPOTA DUŠE	51

*Tamo gdje mladić poginje glavu kao mudri starac
I ono što očita je istina propituje kao učen znalac.*

*I ne mari on za to nikako. Nema o tome riječi.
Ta on samo glavobolju od vina i lakrdijanja liječi.*

*Ne želim da takva civilizacija ima mene,
Blagostanja njena tek su mreže za zanesene.*

*A šta me onda goni da o onima koji tako žive postavljam sebi pitanja:
Laža u mojim nadama ili istina pred mojim očima?*

43 - MENI JE DRAŽA PUSTINJA

Ovu pjesmu pjesnik je ispjevao kada su ga posjetili prijatelji:

Okrenite se vi i gradu se vratite.

Mene, čudi mojoj, samoći mojoj i ludosti mojoj ostavite.

Vratite se gradu, jer kažu tamo je sigurno mjesto.

Idite, ovdje nije tako zato što ljudi ne navraćaju često.

Vratite se tamo gdje žive klevete i uvrede,

I gdje život pritiskaju šejtanska došaptavanja i sumnje.

Tamo gdje poniženje se u ogrtačima časti šeće,

I gdje se vrlina svaka u gvozdene okove steže;

Tamo gdje se prema tuđincu iz nade i straha ne drži mjera,

I daje mu se što poželi, ako hoće i čast i vjera;

Tamo gdje ljubavlju i mržnjom se trguje,

I gdje prodati se mogu i misli bezvrijedne;

Tamo gdje ljudi čuvaju ono što lahko mogu izgubiti,

A ne čuvaju zastore čestitosti i kreposti;

Tamo gdje čovjek bratu svome prigovara za dobro koje mu je učinio,

A ustvari brat njegov umire od želje ne bi li dobro to doživio;

Ma ne bi me veselilo

Kad ime naše ne bi ništa poslije nas značilo.

A nagrada? Golemu nagradu sam već dobio,

Pretegnuti na vagi ne bih je mogao.

Za života u zajam uzeh šta o meni će govoriti

Oni koji poslije mene će se roditi.

*I takav uvijek pout pčele marno radi,
Skuplja i skuplja drugi da se sladi.*

*Evo i ja tuđim se radujem željama
Svojih se odričem zasvagda.*

*Ostavljam mjesto svoje za druge,
Za one koji će na njemu bivati bez tuge.*

*Veselim se kada vidim kako se neki pored mene na prste propinju
Mada mi ni do pazuha ne dosežu.*

*Istina, kada do nje dospijemo biva nam dovoljna
Od potrebe za svime drugim ona nas oslobađa.*

*U njoj je veličanstvenost sva za koju možemo znati
I nju ljepota svaka prati.*

*I sve što iza sebe ostavimo biva kao jedno,
Zaboravimo nad čime smo bdjeli i šta nam je bilo vrijedno.*

*Kada jednom prestanemo ovim što jesmo biti,
Hoće li nam imena naša koristiti?*

*A kada bi bilo da ostanemo i da duše odu naše,
Da li bi imena nam značila išta više?*

Onomad kada se veselje oko mene širilo

U srce moje bezbroj strijela zlokobna zvuka se zarilo.

Ne sažaljevaj me što za njom sada patim.

Nipošto me ne sažaljevaj, ja te molim.

Ti što mi nabrajaš dugove iz mladosti,

Smiluj se mojoj klonulosti.

Vrijeme moje minulo je i za mene ovaj svijet postade san

Od prijatelja mojih što bio je sazdan.

Proljeće prošlo je i stablo se moje sasušilo

Vrijeme pjevanja zauvijek je minulo.

Bez slasti sanjanja ostadoh,

Čovjek bez želja postadoh.

U dolini mašte više neću živjeti

Da li bijah ili kao da bijah, ne mogu dokučiti.

Kada ti se učini

Da se neko muči i opet neumorno gradi,

Tad znaj da u strahu je od poređenja strašna

Da ne kažu kako je mlin iz kojeg nema brašna.

42 - POSLJEDNJE PREBIRANJE PO STRUNAMA

Šta od mene hoće poezija?

Ta izdala ju je gomila mojih godina!

Je li to ono što su odnijeli

Poezije i umjetnosti moje dani?

Misli moje dobru hodiše,

Ali noći tamo ne htjedoše.

Sa pijace neke sam se vratio

Gdje sam robu svoju naivno bio izložio.

Da li to bijaše zbog robe ponuđene

Ili je krivica moja? Ne pitaj mene!

Desi se, i nekako u meni plam se utrnu

Što slavu je moju pronosio u vremenu.

Bila je to baklja koja moju nadarenost žarila

I moj um prosvjetljivala.

Ruhom duše a ne ruhom tijela prolazna on je postao.

*Sve oko sebe on je natjecanju u ljepoti mamio,
I time je samo u svemu drugome manjkavosti znake pokazao.*

*A i nama je tako manjkavo stvorenje svako
Ako izgled njegov manjkavim vidi naše oko.*

*Ljepotu vidimo u duši ljepotica
Ako ljepoti njihovoj ukras ne treba.*

*Za cvijeće neko vjerujemo da dušu plemenitu ima
Ako su čedne boje što ukrašeno je njima.*

*I onda se kaneći sličnost pronaći traganju uputih,
Elisa i cvijeće likom i dušom sliče jasno naslutih.*

*Blistava bjelina zambaka
Ogledalo je u kojem se vidi njena ljepota.*

*Ljepota zambaka to ljepota je njena,
A melodija imena njegova njezina je imena sjena.⁽¹⁾*

*U njemu je sjaj njezin i njezin vitki stas
A boja zambaka njena je bića glas.*

*A miris što bolje nego riječi najiskrenije
Kazuje tajne duše najskrivenije,*

*I zrake sunčeve što kao lica svijetla žudnju pokazuju
U mahu istome daju da lica cvjetovima postaju.*

*Kad je zambak u vrtu zvijezde su visoko gore,
Da zambak je na nebu zvijezde bi sišle dole.*

*Nebo i zemlja jedno drugom svijetlim se ukazuju,
I dva se raja jedan s drugim sastaju.*

☆☆☆☆

*Narcis je smješkak zore doista,
Što ruka Milostivog nježno ga istka.*

Ogrnut bjelinom u život je ušao,

(1) Pjesnik aludira na fonološku sličnost između vlastite imenice Elis i francuske riječi za zambak (lys).

41 - ZAMBAK

*Tumarao sam po vrtovima u svitanje
Tragajući za radošću nekom koja će otjerati tugovanje.*

*Nađoh je i kaza mi kako u duši mojoj jada nema,
Očima mojima vedrinu pokloni, a srcu radost ljepota njena.*

*Bijahu to zambak, netaknuti, bjelinom snježnom zaodjenuti,
Bjelinom koju oči žedne mogu piti,*

*I vjede narcisa što kroz njih trag žute boje probija,
Kao da bolan boluje sred tužnih odaja*

*I ruže kao da su kraljice,
U haljinama purpurnim što hoće da su ljepotice,*

*A tu su bili i grmiči šumarice i jasmina,
Pa đurđevka i bosioka divna.*

*I svaki stručak nekako je cvijeća rodu sličan
I svaki je drugačiji i ljepotom svojom dičan.*

*Dugo sam ih gledao i sve im misli svoje predao,
I utom kao da sam u nekoj cvijetnoj livadi divnoj jednim od njih postao.*

☆☆☆☆

40 - DRAMSKA PREDSTAVA

*Ja vidjeh njega i on vidje mene,
Srca postadoše buktinje plamene.*

*Kao da čarolija neka njega obuze,
Kao da čarolija neka mene obuze.*

*Moj pogled se odazva
Nakon što on pogledom svojim me pozva.*

*I srce mi je skoro klonulo
Jer silno je kucalo.*

*I kušah slast vatre tada
Kakvu kušala nisam nikada.*

*Mjehurića dva jednim postaju
Poput dvoje voljenih što u osobi se jednoj sastaju.*

*Duše se miješaju
I poput jutarnjeg vjetra i mirisa u jedno se stapaju.
☆☆☆☆*

*Tako život sada traje i tako će biti,
A ljubav je posljednje o čemu će čovjek sniti.*

*Kada se zvijezde padalice prosnu,
Tad kao suze zaljubljenog poteku.*

*U ognju sunaca tope se smjerno,
A i sunca u njima tope se vjerno.*

*I tako kao što utoljenje žeđi tjera ih cijelim bićem piti
I uživanje i utruće u istom će se trenu zbiti.*

*Ona upita: "Je li to i naša sudbina?"
Odgovorih: "Sreća je čovjekova patnja posljednja."*

*Život i nije ništa drugo doli jedan tren
Od radosti i tuge ispleten.*

*Pogledaj opet u findžan i upitaj se gdje su sunca njegova
I nebeska tijela što su bila uz njega?*

*Cijeloga života neka čudna čežnja nju je morila.
Da sresti nekoga i biti uz njega želi, kada je shvatila, tad je nestala.*

*Sve što ostalo je bilo je od ljubavi trag,
Kao miris kahve što kratko zamiri i dim iz findžana drag.*

39 - MIKROKOSMOS OGLEDALO

JE MAKROKOSMOSA – KOSMOS U FINDŽANU KAHVE

*Da li si razmišljala kako se biseri u ogrlici redaju?
A sad pogledaj kako mjehurići u findžanu jednom dušom postaju.*

*Kosmos je to čije sunce i zvijezde slikaju
Kosmosa našega tijela kako kruženju se predaju.*

*Lejla, nadnesi se nad findžan i zagledaj se u njega,
Vidi tajnu zbivanja i znak vremena.*

*Vidjedaćeš svodove što natkriljuju
Zamamne svjetove dok jedni druge smjenjuju.*

*U istom trenu mjehurić svaki za sebe je i svi jednim bivaju,
Očima uhvatiti tajnu sklada ne daju*

*Kao da zbunjeno jure sad na jednu sad na drugu stranu
Na mjesto svako dođu da nigdje ne ostanu.*

*Svaki, tjeran željom, voljenoj svojoj hodi
I hod taj ne prestaje dok se sjedinjenje njihovo ne zgodi.*

*Svaki od njih u drugom se rastvara,
Kao kad ljubav od dvije duše jednu stvara.*

38 - JABUKA I BLAŽENSTVO

*Sjećam se jabuke kojom si me počastila
I dobrotu mi svoju tako poklonila.*

*Hava je Adema jabukom iz Dženneta izvela,
A ti si meni jabukom blaženstvo donijela.*

*Koliko sam samo puta sebe zbog toga korio,
A dok su me drugi korili u tome sam slast nalazio.*

*Bolnim mjestom kada rukom pređeš bol se smiri,
Tuđa ruka vatru bola raspiri.*

*I tako skrivah ljubav svoju u patnji,
Dok ona ne postade bolest što me mori.*

*Nikada zaboraviti neću kako bezbrižan susret naš je bio.
Bez obećanja ikakva, kao što zanos zaljubljenih je htio.*

*Kao buktinje dvije bijasmo kada se zagrlismo,
Tjerani žeđom golemom, ali i dalje žedni ostasmo.*

*Jer vatra jedna drugu vatru ne priječi,
Zagrljajem se bol zaljubljenih ne liječi.*

*Sastanak naš Bog zaogrnu ogrtačem noći
I kušasmo slast bdijenja dok spavale su druge oči.*

*I bi tako da tama nam je svjetlost davala
A svjetlost nas u tami skrivala.*

37 - GAZEL

*S naočitošću tvojom ni jedna se druga porediti ne da,
Ljepota savršena ono je što u tebi svako gleda.*

*U tvojim očima čarolija je babilonska,
Je li to voda ili vatra, niko ne zna.*

*Trepavice tvoje zastor su krhkosti,
Pa opet me iz njih pogađaju strijele smrti?*

*Pogled tvoj namršteni umilnost u meni razlije,
Šta bi tek desilo se da osmijeh tvoj me ogrije?*

*U tebi oko svako može nešto naslutiti,
Ali ni jedno ne može dušu ljepote tvoje dokučiti.*

*O ljepoti osim tvoje ljudi mogu koplja lomiti,
Ali u ljepoti tvojoj osim pogleda junak drugog plijena neće
imati.*

*Ljubav prema tebi vječnost cijelu skrivam,
Ne iz straha, jer i pred smrću bez straha bivam.*

*Mojoj žudnji za tobom nijedna žudnja ravna nije,
I ne marim da li se u tome mojoj duši kazna krije.*

*Kad su vukove vidjeli,
Riječima razbora da ih udalje neki su pokušali.*

*Raspra ta sada gdje je,
Vladari oko nje što koplja lome?*

*Gdje je pravda, ko će kazati,
Gdje je spas za nevinoga kada ga nepravda zadesi?*

*Ko je uz slaboga kada se požali?
Ko je protiv silnoga kada se uzobijesti?*

*Vratite se vi laskavci podmukli,
Propali su oni koji su se uz vas držali!*

*Prestanite umovati više
O tome kako ljudska prava se krše.*

*Ako pobjeda ne bude njihova kleti su se znali:
Nikada život u miru ne bi izabrali.*

*Pa pustite ih, neka žive
Ili neka se u bestragu sa zakletvom svojom izgube!*

*A savjest njihovu uzmite
I u smrtni čaršaf plemenitosti je umotajte,*

*Onda je zemlji predajte onako kao što joj mrtvaca predajete
I kažite: milost neka te nikada ne nađe!*

*Pozovi prijetvornike site
Revnosti i savjesti da se vrate.*

*Svako svojoj zadaći neka se preda
A samo onaj koga umor shrve neka zaspati gleda.*

*U nemaru mi smo spavali
I nismo živjeli, dok dostojanstveni su živjeli.*

*I kada život naš prestane teći,
Mi ćemo samo iz usnulosti u smrt preći.*

*A kada poslije desi nam se proživljenja dan,
Sve što je bilo izgledat će kao san.*

☆☆☆☆

[...]

*Silnike mrzimo,
Više nego riječima kazati možemo!*

*One koji su umrli oplakujmo.
To su oni među kojima kukavica i malodušnih nije bilo.*

*Tugujmo za slabima što su ih jaki i zli
U smrt otjerali.*

*A oni što leđa su okrenuli i oni nesreću su gledali,
Al' umjesto živih ljudi kameni kipovi njima su se činili.*

36 - NEPRAVEDNI RAT IZMEĐU MALOG NARODA I VELIKOG NARODA

*Čemu ti perom zarobljen biti
Ako zemlju krvlju će pojiti.*

*Zarij vršicu njegovu uspravnu
U prsa onome ko poget podnosi nepravdu.*

*Dozovi perom narode što su nestali
Možda će ono kosti gnjile da oživi.*

*Danas dan je kad pravda se dijeli,
Ustani i ti, ustao je potlačeni svijet cijeli.*

*Blizu je čas kad će pravda da se osveti
Onima što su na nas nasrtali.*

*A oni što dušmani su ih nehajno u smrt poslali
Rod naš su najbliži.*

*Neka se spokoju ne predaje zemlja koja danas je spokojna
A sutra već može biti potlačena.*

☆☆☆☆

*Reci viteže pjesnika, reci!
Odzvao ti se neko ili se svi oglušili!*

35 - *TEBI POKLANJAM*

*Pohvale Ti moje pokloniti mogu bar
I riječi svoje dajem Ti na dar.*

*U Knjizi vječnoj što je određeno,
Tome ništa nije ravno.*

*Znaci pravednosti Tvoje
Nepomično tamo stoje.*

*Ujutro je izgubila najboljeg prijatelja,
Koji joj je u brigama bio utjeha jedina.*

*U trenu je iščezao sjaj njene ljepote,
Poput oka kada u njemu presahnu suze sve.*

34 - NARCIS

*Kada je dobio poziv da ide ratovati,
Sav sretan se počeo za boj pripremati.*

*Njemu je zov rata bio jači od ljubavi
Oprosti se od voljene i ka bojnopolju se zaputi.*

*Emini su dani prolazili sporo kako tuga prolazi,
I sve više gušile su je ljubavne boli.*

*U svome domu usadila je cvijet narcisa
Da joj do povratka dragoga bude utjeha.*

*Pazila ga je poput zjenice svoga oka
Kao što najbrižnija majka dijete gleda.*

*Sve dok ne stiže crna vijest o voljenome,
Vijest koja je tišinom i bolom prekrila sve.*

*Sve što osjećala je bila je gorčina beskrajna,
Sa uzdahom svakim počela je od duše da se rastavlja.*

*Kao da nikada ranije nije ni pomislila
Da se baš njoj može desiti bolna nesreća.*

*O, ljubavi moje svršetku, i kraju mojih nadanja,
O, blagodati misli moje povrh bijede mojih osjećanja.*

*Pozvah te. Dođi da mi lijeka daš,
Ti si meni vidar, a da to i ne znaš.*

Iako je mene snašđ udes zao,

Da i moje prijatelje ista kob zadesi, ta ja ne bih dao!

Pustite me: otkuaj srca moga vašim bi srcima mogli ovladati

Kad nestane priviđenje, pa se zaboravnom stvarnost vrati.

Jer, tako mi Boga: da nije sreće u tom priviđenju, strasti

U vremenu ne bi ni bilo propasti.

Pustite me da kušam vina ja bez straha

Sa pojila, poput ptice kad pije bez daha.

Oklijevajuć, sa usana vratio sam mnoge čaše.

Vino najbolje u čaši suze zagorčашe.

Pustite me da oborim glavu bez zazora

Od sumnji spletkara i uhoda prijekora.

Jer imam mladu dušu kojoj ograda su grudi moje

Da je gađa, strijelac smrtni oštri strijele svoje.

Svako malo na nju pogledi mi panu,

I nadnosim glavu na njezinu ranu.

Skoro da će, što ja ne bih, slava obznaniti svijetu,

Bolest moju upornu i učmalost kletu.

Ja sam tiha bol zbog dalekih uzdisaja,

Ja sam glasna nada, u mojoj svjetiljci još ima titraja.

Ja sam lav što plače, planina što jeca,

Ja sam janje što krvavo po humkama kleca.

*Kao da sam upao u neakve snove,
U koje tuga džine u svatove zove.*

☆☆☆☆

*„Ajn Šems“ je samo od zgrada i stabala,
Što ih je po pustari jalovoj pamet razbacala.*

*Izgradiše ih i zasadiše. To su rastrčana
samo slova na hartiji ispisana.*

*Iz ponora Irem se ukaza, sa tim stubovima,
Kao da su zvijezde ga stegle konopima.*

*Nekoliko noći bi dovoljno da se obnovi
Čvrsti temelj i uzdignu gore stupovi.*

*Oživiljenje njegovo bilo je obmanom
Uresu novom, svakovrnosnom - u njem izmješanom.*

☆☆☆☆

*Tamo dušu prepustim brigama
Kada god nepravda moju snagu slama.*

*Koji put navrate k meni prijatelji,
Sagovornici mi nisu, već posjetitelji.*

*Dočekam ih ljubazno, smiješim se srdačno
A u duši sve je čemerno, očajno.*

*Pustite me, spasite se; na vas past' će svaki uzdah,
Ako ne mognem izdržat, pa ispustim dah.*

33 - KAD LAV PLAČE

*Pozvah te. Dođi da mi lijeka daš,
Ti si meni vidar, a da to i ne znaš.*

*Vidiš li me dok mi tuga grudi ispunjava,
Sakriću je, nek' te prisnost, vedrina zavarava.*

*Kol'ko samo teških rana u mom srcu kriju
Ogrtača moja dva, od ljudskih očiju.*

*Utočište nađoh u „Ajn Šemsu“, u tom
Zraku slatkom, smradom još nedotaknutom.*

*U osami svoje brige odagnavam,
Spletke izdajica i uhoda tako izbjegavam.*

*Vjeruju da njima ja se nasladjujem
u blizini groba – zar da se radujem?*

*Jedan vrt vidim, al' tu svega preko mjere ima,
Slušam pažljivo, al' su samo tlapnje u ušima.*

*Gledam oko sebe: svud pješaci, od dima
Kočije, putnici u njima i na konjima.*

32 - KARNAK

*Karnak smireni opi se u svjetlu,
Ukaza se nemiran u vode ogledalu.*

*Svjetlost krenu da osvaja po tim svodovima
Zadnje krpe mraka što se spasiše pod njima.*

*Sašaptavaju se siluete umrlih bogova,
Besmrtni postaše i smrtni iz tih grobova.*

*Susretoše se lica robova i gospodara,
Palitelja tamjana i talismana čuvara.*

*Cijelu je tu historiju onaj pozdravljao
Što se sjećanjem na vremena davna napajao.*

31 - PIRAMIDE

*Piramide zatekoše je kako otkriva
Taštinu što srce dotada joj skriva.*

*Zavede je što su one, poput Sunca, od davnina
A gordost će u toj slavi uvijek naći domaćina.*

*Vrhove svoje su uzdigle koliko su mogle
I sjenu svoju produžile, svuda razastrle.*

*Ako nekog zavede sujete visina
Prigušit će taštinu iskopina blizina.*

*One nisu, ali su se mnoge planine srušile,
Na bezvrijedno boravište hrpe premjestile.*

30 - RANORANILAC

*Uranio poljodjelac. Dođe u taj rani čas
Za njivu se pobrinuti. Uranak je spas.*

*Iz ruke zore darove primajući
Svoje tihe, prohladne i sigurne noći.*

*Ostavi kuću, melodiju sporu pjevušeći i tim
Putem cijelim iduć korakom laganim.*

*Ako mu se briga primakne, od njeg je odvaja
Smijeh rastinja ili cvrkuti iz gaja.*

*Kada pati zbog svoje nesretne ljubavi,
Pjev njegov rječica žuborom oživi.*

29 - DJEVOJKA SA NILA

*Rano jutros pojavi se iz doline Nila
Djevojka ljepotu što je u plašt mehki skrila.*

*Gustih obrva, crnih sulufa, pogleda duboka,
Prepunoga suza gazelinog oka.*

*Njena jedra bedra, bujnih grudi punina,
Od kože bi stidjela se svilena tkanina.*

*Kao da joj lice vino zapljuskuje,
Pa i ono, kô sva ona, grudi omamljuje.*

*Stid je prigušio njen glas. I ti se okreni
Živim osjećajima što su u stid prikriveni.*

28 - ROB LJUBAVI

*Zaljubljene, u ljubavi šta obuzima?
Prolijevanje suza i žar u grudima.*

*U četvrti grada negdje krv je pala.
Ne bi se prolila da se strast nije razbuktala.*

*Zbog ljepotice je pala među kućama čuvanim,
Namigivala je nježno svojim okom crnim.*

*Koketira poput grane s ukrasima maja,
Poput lijepog sunca u košulji od sjaja.*

*Oklevetali su me, korili, te me sprječiš
I u njenoj porodici propast odrediše.*

*Učiniše nepravdu, ne sumnjam. Ubodi su se nizali
Jedan za drugim; k srcu mome raspuklome samo stizali.*

*Da se hoće sudba kleta samo promijeniti,
Nad ašikom ostavljenim malo sažaliti.*

*U blizini njenoj zgasnula bi jarost zaljubljenog
I zacijelile bi rane uvrijeđenog, srditog.*

27 - LJEPOTICA

*Crnooka, svjetloputa – kô bjelina dana,
Od majske svjetlosti kô da je otkana.*

*Gdje god da je, ističe se ta ljepota njena,
I u ruho svjetlosti bude odjevena.*

*Stasa takvog da kad gostu nakloni se malo,
Postidi i savijeno koplje uzdrhtalo.*

*Čudo neviđeno ona je ljudima
Mudrost u čarobnim blista joj očima.*

*Nema svjetiljke kao što je njeno vedro lice
Da svijetle u njoj srca žarom žeravice.*

*Ako se na sastanku spori i prepire,
I u oči i u uši ljepota uvire.*

*Čemu gmižu, šta je cilj svim tim kukcima,
Zašto leti i orao u tim oblacima?*

*Ostavi ove svjetove da plove, tamo
O čem ništa ne znaš i zapjevaj o slavuju samo!*

26 - FILOZOFSKA TEORIJA O VJEČNOJ MATERIJI

U stvaranju svemoćni Stvoritelj velik je!

Gdje je početak, a gdje svršetak, pramaterija šta je?

Mojom dušom moj Gospodar vlada, a s pramaterije

Samo srce može skinut' veo što je krije.

Iako ja vidim od iskona da je,

Promjena i mijena nikad ne prestaje.

A preobražava se samo svjetlost njena

Tmina joj je utočište, tu je sakrivena.

Iz nje sunca na neko vrijeme izadu,

Potom smrtni čas im kućne, pa ponovo zađu.

Oblici nestaju, a drugi nastaju.

I čestice u prostoru se talasaju.

Kol'ko takvih, kao Zemlja mala ova,

Istodobno okreće se dalekih svjetova?

Vječnost nije suđena ni njoj, ni ničemu

Što na njoj sad živi, kraj će doći svemu.

25 - ODGOVOR

*Pročitah pisma tvoja divna; koliko tu ima
U svakome retku nježnosti u znakovima!*

*U njima si prekorila sve što me je zaobišlo
I na putu ka minberu svjetlosti otišlo.*

*Kroz njih se približih duše tvoje sjaju,
Kô rudniku zlatnom u kom grumeni blistaju.*

*U kojemu razum gori kao baklja živa
I sakuplja njegova ta blaga zavodljiva*

*U noći; dok dan tad iz tvojih mladih prsa vadi
Sva ta blaga poput prvorođenčadi.*

[...]

24 - USHIT

*Prolaziš kroz gužvu usamljen
U pjesničke svoje slutnje udubljen.*

*Gomile te talasi s hukom se valjaju,
I kao da kolijevku misli tih ljuljaju.*

*Blista tvoja glava mnogim znanjima.
Od bremena okrenula ona se riječima.*

*Ako tvoju prefinjenu moć opet priznaju,
Ne vrebaj ih i ne traži da je veličaju.*

*Možda su zanijekali oni tvoju slavu,
Ali ti si orao, ne saginji glavu.*

*Neka tvoja uzvišena duša
Svjetionik bude gdje su tma i tmuša.*

*Ibrahime, patnja tvoja bit će ti iskupom,
Kada ti se nađeš pred svemoćnim Bogom:*

*Dijete ono što je otišlo prerano,
Zagovarati će srca čista i neokaljana.*

*Pa se strpi, iako od iskušenja tvoga nije
Veće ništa bilo, to je najbolnije;*

*Od svih koje u životu sretoh, da se okiti
Imenom „strpljivi“, zaslužuješ baš ti.*

23 - TUGA

*Tuga moja je na grani zelenoj,
Tuga moja je na luni srebrenoj.*

*Tuga moja je u tim kolibama
Nalik jutarnjim tankim trstikama.*

*Tuga moja protiv svekolikog sjaja,
Leži u mezarju velikom, bez kraja.*

*Šta da kažem sada, govoriti rašta?
Stigao si blizu Tvorcu koji prašta.*

*Osvanuo ti si u rajskim baščama
Uživati među mladim hurijama.*

*Za tvojim ocem žalost ja veliku ćutim,
Pjesnikom velikim i darovitim,*

*Neporočne ćudi, tog divnog
Morala i srca nevinog,*

*Plemenita roda, prave uzornosti
Bez ijedne trunke osornosti.*

*Šta ga zadesi u danu u kom ti je pokazao
Ono najtanahnije što je osjećao!*

*U grudima pjesnika za bližnjeg uvijek mjesta ima,
Nadarenost ne stanuje u tiješnim grudima.*

*Pomno li osmotriš ti nebesa samo:
Neprebrojni mjeseci i sunca su tamo!*

[...]

*El-Mutenebbi čuda je stvorio
Onda kad je nešto jednostavno htio.*

*Ševki nešto malo dade od onog što želio je,
Ipak - biti princ pjesništva tim zavrijedio je.*

*Trud ga je veselio, pa truda nije ni žalio,
Slabost je odbijao da bi radost upotpunio.*

*Niko od njih nije do cilja stigao,
Al' je, i kad klonuo bi, na putu ostao.*

*Svaki od njih mjesta u srcima ljudi ima,
Svaki od njih dostojan je i obasut počastima.*

[...]

*U poeziji i ja sam htio nadaleko doći,
Al' žudnja je prevelika, nevelike moći.*

*Zanesenog životom prosim nadahnuće
Kô siromah ispred vrata bogataške kuće.*

*Odluka je moja čvrsta, ali vidi sreće:
Želje su mi herkulovske, a krhko umijeće!*

*Veličaju me, ali sam se velikim ne smatram;
Neznatan u umjetnosti samo uživam.*

*Iznad moje poezije ima poezija. Ali bolje je
I od svake poezije ono što Svemoćni stvorio je.*

22 - NEDOKUČIVI CILJ UMJETNOSTI

*Ko besmrtnost traži, zadaća mu teška je,
Jer se vječnost onom ko je traži ne daje.*

*Cilj umjetnosti se ne da dokučiti
Samo strpljivi i nadareni mogu se približiti.*

*Rafaelo je cijeli svijet zapanjio,
A taj svijet mu slike nije ni shvatio.*

*Ljude zbunilo je ono što Fidijska vaza
Kada stijenje počne život da prisvaja;*

*Zanatlije htjedoše u stopu ga pratiti,
Ali isto su nemoćni bili napraviti.*

*Homer najveći je pjesnik ljudskog roda bio;
Ali čemu težio je – da li je i ostvario?*

*Nije Gete završio što je nakanio,
Nit' je Šekspir ostvario ono što je htio.*

[. . .]

*Izuzetak nisu Ebu Nuvas, ni Baššar,
Ibn Burd, ni Muslim, ni Džerir.*

[. . .]

21 - UMIJEĆE POEZIJE

*Najiskrenijem prijatelju kažem koji
Dar nemali dade svima,*

*O izlazu za ono što tajanstveno je u duši i
Vrije u njegovim grudima:*

*Rijetke misli si pohranio u briljantnim, sjajnim,
Svim svojim riječima:*

*Kad skladne su, rasute, nasmijane, plačne,
U vode i vatre onim stvorenima.*

*Pokreću brda kada su plamene, dušu potresaju
Kad smiruju se nježnostima.*

*To je ona slobodna poezija koja za slugu
Pisca ne može da ima.*

*Njena značenja i izrazi su skladni, oni su njen sjaj
A ona zraka nadahnućima.*

20 - LJUBAV PIJANA

*Ova patnja ljubavna odbi sve izvore
Osim tebe i suze tvoje.*

*O ti što pojiš nas suzama
Iz zjenica teku ti vina slasna.*

*Nije čudo onda da se ljubav ukazala
Kao opijenost u tvojim očima.*

*I Hava je takva bila prije,
Potom ode čednost svoju velom da pokrije.*

*U osvit vidjeh je, kako se polijeva,
I vodu srebrnu što se po njoj slijeva,*

[...]

*Pa kad god potekne niz njezine strane,
Nečistoće svaka trun s njom nestane.*

*Kad god jačom svjetlošću zatreperi kupka
Mirisna, ona se ukaže, sva nježna i ljupka.*

*A čim ona iščezne, sve je nestajanje:
I čistota i ljepota vode u svitanje.*

*Kada se sretnemo, nas sumnja ne truje,
Kao suparnika što budan strahuje.*

*Kada ode, spokojnim ja zaspat ću snom,
Jer opet u osvit sastat ću se s njom.*

*Ona kao da je krupno biserje ovješeno,
Dragulj s njom poredit – to je besmisleno!*

*Kapljica jedna tamo na obzorju,
Srebrnih krajeva što se prelivaju,*

*Suza radosnica koju melek među zvjezdama krije,
A koja potekla, ni kanula nije.*

*U nju je pohranio osmijeh što se pamti,
Od vječnosti do vječnosti rasplamsa se, plamti.*

*U imenu njenog Tvorca tačka slova je, jasnija
Od svake zvijezde nestalne što sija.*

[...]

*Ljepotica. U ljepoti lica njenog ima,
Svojstvo neko što je živa želja svima.*

*Grijeha ne poznaje, zato nalog tijela
Uresi se njeni vide, i bez vela.*

*Grijež je tamo gdje su pokvarena srca,
Jer u grijehu jedino čovjek zna da grca.*

19 - KUPANJE DJEVICE NA NEBU

*Žudim, ali moja žudnja nisu ljepotice,
Razuma i misli one kradljivice,*

*Koje srca love u te mreže svoje,
Otkane od obmana, varki crne boje.*

*One su te koje unesreće ljude,
Zarad prostog užitka što pogledu nude.*

*Savršene su vladarice jer znaju
Da najjače moći svoje nikad ne predaju.*

*One mi ne trebaju. Hitam svojoj zavodnici,
Kojoj cvijetovi su i mjeseci zavidnici.*

*Njeno lice osmijehom neprekidno zrači,
Ne može ga nikakva mijena da pomrači.*

*Pouzdana, pojavi se kao najavljena,
I iščezne opet nekog znanog trenu.*

*Njena mladost je neprolazna; krasota joj moć
Koja oči primora da probdiju svu noć.*

18 - ĐERDAN

*Raskinu se đerdan. O, ljepote njegove!
Zrna - kapi rosne rasuše se ukraj.*

*Ne, to se raspuklo šta vas je vezalo...
Kao otkupninu, ogrlicu daj!*

*Ta divna li vrata što ju je nosio,
Ta divan je i taj oko vrata sjaj.*

*Ako išta ima prolazne ljepote
Da postade vječno - đerdan je ovaj.*

17 - KRADLJIVAC OVACA

*Kako je zatvorenik? Ne nedostaje mu hrane,
Ali zbog vezivanja, krvare mu rane.*

*Pas između kuća, kada je slobodan,
Bolji je od lava u kavezu kada je sklopčan.*

*Ko će kod vladara za me moliti?
Nisam svirep bio, niti htjedoh biti.*

*Kradljivac ovaca, od kojih djecu hranih,
On pronađe smrt od ruku mojih snažnih.*

*Napade me, ali skonča tada,
Strašnom kaznom kažnjen iznenada.*

16 - OČEVA JADIKOVKA

*Znate li ikog, ko kao ja
Srcem se slobodnim vine.*

*A s oskudicom ja omrknem, nevolja
Mi je i kada sunce sine.*

*Dan svoj umoran prevalim,
Budnom su mi saputnice tmine.*

*Ja sam strpljiv i izdržljiv,
Kako to da snaga ta mine?*

*Polovina srca moga vapi: moj život
Za njegov - mjesto otkupnine!*

*Teška je bolest njegova,
Od tuge mi srce se svine.*

*Hrabar bijah, al' da sutra doći neće -
Ja strahujem danas od istine.*

*O, sine, o, sine,
O, sine, o, sine!*

15 - LJUBOMORA

*Žrtvujem se za onog za kim duša žudi,
Vidiš li da ta me ljubav razdire i budi.*

*Iako mi usud daje iskušenja mnoga,
Ostao je boraviti u dnu srca moga.*

*Njegovom ljepotom ja oči napojim,
Da će mi otići, svaki tren se bojim.*

*Mojih prijateljica poglede je sve ukrao,
Svaki od njih kao strijela na moje je srce pao.*

*Ljubomoran sam na njega zbog mladosti te svježine,
Jedva čekam kad će doći u zrele godine.*

*Jer su od nje odvojili poklonici zaljubljeni
Stijeg zle kobi, složeni, svijeni.*

*Postala je pohabana; u miru ti ostavi je, daj!
I idi život svoj živi, u njem uživaj!*

*To je mjesto ljubavi, igre i mladosti
Do kraja suđenog ti ga iskoristi.*

14 - LJEPOTA DUŠE

*Ne zavidi joj na grješnoj toj ljepoti njenoj,
Ni na mladosti u svom cvatu izgubljenoj.*

*Sažali se na nju, žao je i meni...
Nakon ovog stradanja, s ljubavlju spomeni.*

*Pazi da ti jednom oči ne odaju, pa postane vidno
Zaljubljenim sljedbenicima srce ti zavidno.*

*Procjenjivati biserje – to je besmisleno,
Kad sa mrljama je crnim, kad je okrnjeno.*

*Mana je u veličini nekog suparnika
Kada svog takmaca motri okom zavidnika.*

*Kada jedna djevojka prezir drugoj upućuje,
Da je od nje bolje, priznanje već tu je.*

*Cijela zemlja u naslijeđe sad tebi ostade,
Zavladaj imetkom što gospodar podaniku dade.*

*U grupama ti podigni zastavu što spaja
Vječnu tu ljepotu i zvijezdu sretnog sjaja.*

*Prema meni se osvrnu! To se čudo zbilo,
Sličnog u svijetu nigdje nije bilo!*

*Oko za zjenicu je pretijesno;
Iako je silnih moći, nije obijesno.*

*Nebo je obuhvatilo, morem ispunjeno
Talasima visokim, svjetlom preplavljeno.*

*Plavo i zeleno, ono je magija,
I za srce promatrača jedinstvena harmonija.*

*A kroz dvije boje: koliko samo bljesaka
Zavodljivih i koliko odbjeglih oblaka!*

*Ona je umjetnosti dragulj jedinstven,
Vidjesmo ga kao Stvoritelja uzvišenog znamen.*

*Tako bijasmo opčinjeni. A, koje srce nije osvojivo
Kad za novom ljepotom ono čezne živo?!*

13 - JEDNA VRSTA LJEPOTE

*Ukaza se na putu pogleda oborena,
A pružila se po licu trepavica sjena.*

*Njenog pogleda zraka dolje zemlji tone,
Dok dozivaju ga visine izazovne.*

*Vitkoga je stasa. Stasitost nas ushitila,
A ljupkost i otmjenost sve nas omamila.*

*Čelo joj je se presijava zlata odrazima,
A lice joj blista glatkim obrazima.*

*Blještavilo zuba kô biserja sitnog
Preliva se čak i preko vrata skladnog.*

*To biserje izranja iz bjeline okeana,
Ukrašeno crvenilom mednih usana.*

☆☆☆☆

*Ta ljepota plijen je jednog mog pogleda,
Da zagrabim više sudbina mi ne dâ.*

*Iako mi u susret nije išla, ipak,
Ostadoh joj blizu, ne makoh ni korak.*

*Al' opet čeznem da društvo vidim kako
Ga saljevaju, kad nagrnu žedni – baš tako.*

*Bezumlje obuzetih pohotom – rekoše -
Razbor je onome kog iste strasti obužeše.*

*Razborito je to sada, al' besramno djelo
Onda kada ostane bez kože nam tijelo.*

*Prijatelji moji, sav je život sjetan
Zbog onog što mine i sav je nesretan.*

*Svoje poslove u vinu haj'te potopiti,
Od propasti ništa neće ih spasiti.*

*Divno li je kada brige lahke poput pera
Postanu i kad val u čaši nevolje otjera!*

*Čaša - uzburkanog mora radosti pučina
A brodovi tuge u njem' tonu kao trina.*

*Svoju muku riječima kojim da povjerim,
Noge dršču, kao kukavac treperim.*

*Ovo što me proželo objasniti ne mogu,
Tražim objašnjenje, ukidam se s nogu.*

*Čeznem, a čežnja na posluh nikako da svikne,
Teško svakom srcu zbog zla koje iz nje nikne.*

*Ako srce moje kada zbog nje mržnju osjeti,
Odupriet će se, jer život i jeste samo ono što može boljeti.*

12 - SVOJE BRIGE U ČAŠAMA UTOPITE!

*Mislio sam da će daljina ljubav ublažiti malo,
Ali se ono što me snašlo samo uvećalo.*

*O, spokoju duše! Kog spokoj ostavi,
Kako dalje taj će da nastavi?*

*Od žudnje što me okovala, spas što je:
Ima li izlaza kad je sindžir sâmo srce moje?*

*Ako danas neću naredbe mu slušati,
Jamačno ću sutra zbog tog se kajati.*

*Krčmaru, nalij i dodaj svima
Rasplamsale čaše prijateljima.*

*Prijatelji, u zdravlje pijte, ne stojte,
Ne prestajte, gutljaje ne brojte!*

*Pijanstvo vaše i mene opija.
Od sveg što od mene osta, utroba mi najžednija.*

*Onome, u čijim je rukama život moj, sam obećao,
Da opijati se neću, a što rekoh ne bih porekao.*

*Zemlja njena bujnim baščama odiše,
Miomiris ima, mošusom miriše.*

*U njoj ima blagostanja rijeka,
Nabujalih od meda i mlijeka.*

*Duša šuma njenih iz daleka stiže,
Iz matice što se nad tajnom uzdiže.*

*Ljubi zabludu u sebi i obuzme
Strah je pravi put da uzme.*

*Duša se odmara u zraku njenome,
Pogriješi ko isposništvo sad vidje u tome.*

*U njenim gradovima su željezo kovali
za mačeve, i ukrase za drške smišljali,*

*Tako da na oči liče koricama
I pogled njihov iskosa - oštricama.*

*Pjesništvu je ona domovina,
u njenom imenu tajna je umilna.*

*Ko Hind ime ima,
Najsajjnija pjesnička značenja sažima.*

II - HIND

*O, Hindo! Otac tvoj pogriješio nije
Kada ime Hind nadjenuo ti je.*

*Dao ti je ime koje vrijeme pregazilo
Samo što nije, al' se obnovilo.*

*Arapske djevojke to ime nosile su
Od davnina, a plemenita roda bile su.*

*Šta je hind - bašča samo - al' je njeno
Tlo kolijevka za to biće uzvišeno,*

*Snoviđenja vječno obitavalište,
I svjetlosti stalno boravište.*

*U bašči su toj predivni gradovi
I sela, puni čuda, kao snovi.*

*Vječni je istok svim svojim suncima
Zavodljiv i čaroban; a i zapad ima:*

*Zvijezda njenih titraj, koji kô da želi
Da od nesanice bude život cijeli.*

10 - ČEŽNJA ZA LIBANOM

*Libanu, tvoje nebo još uvijek je istok gdje
Roji se zvijezda za zvijezdom.*

*Domovino starome cedru i brlogu
Lavu svakom ponosnom, gordom.*

*Pozdravlja te s čežnjom prognanik,
A drage volje ostavi dom.*

*Godine minuše, kraj vode bijaše, al' put ne potraži,
Ni žeđ za tvojom oazom ne ugasi tom vodom.*

*Nema ništa gorče nego kad zatoče
Sviklog na dobrotu, a nije sa rodom.*

*Žeravica čežnje, o, ti, zavičaju, u glavi je mojoj:
Zgasnuti ne može, pravi gôd za gôdom.*

*O, kako te često vidim u snu i na javi,
Tvoji vrhovi blistaju pod nebeskim svodom.*

*Sve što je od tebe, u njem moje oči vide samo čari
Vrtove ljepote i ljepotu u stijenju tvrdom.*

*U svakom zavoju i svakom tjesnacu,
Tragom tvojim duša ide, kolebljivim hodom.*

*Da poleti k njemu, ona krila diže
Ali udarac sudbine u to je sustiže.*

*Oprosti se od njega gugutom,
Gugut prođe kô nož mu utrobom.*

*I to njeno tužno gugutanje
Bi zadnje što ču se kroz granje.*

☆☆☆☆

*O, vi što u daljini nestajete,
I postajete crne siluete,*

*Vi, što ste svoje misli iznurili,
U zavičaj svoj da bi dojurili,*

*Vi, što se sve uzdahe moje potrošili,
Suze moje i tintu prolili:*

*Ka čemu da pođem sad sjetan
U tuđini i samotan?*

*U životu još jedno bih htio,
Da vas vidim, samo bih želio.*

*A ta želja, nek' ne bude sudbina,
Rastanak da postane, pred smrt popudbina.*

*Poput nesretnice ječala, cvilila,
Kao da je djecu svoju izgubila.*

*Noć mračna i gusta posvuda se vukla,
Kao da je sama korotu obukla.*

*I usplahirena, sa mjesta na mjesto,
Prhtala je kroz noć, istim putem često.*

*Među dvije grane, po drveta stazi
Ona nevidljivoj, kruži, obilazi.*

*Ostala je žedna od takvoga puta,
I zbunjena, sama, i sva zabrinuta,*

*I sve dok nije ona posrnula,
I od duga skakutanja samo klonula.*

*Oslabila tako i onemoćala,
U njoj snaga da zapjeva nije ostala.*

*I bila je smrti žedna,
A tugom i rastankom napojena.*

*A hitao tad je prema njoj
Priatelj njen što ne zna za spokoj.*

*Na svako je mjesto stao
I za njom je cvrkutao.*

*A kada u njenoj blizini on doziva,
Ona se ponada, al' nada je varljiva.*

[....]

9 - DVA GOLUBA

*O, vi što ste ljubav moju rasipali,
Srce natrag da ste meni dali!*

*Vratite mi radost što minu kô sat,
Ili kao tren. Ode u nevrat.*

*Žalopojke svoje Bogu upućujem,
Jer vas nema, ni sna nema - ja bolujem.*

[....]

*Zbog noći koju zbog vas sam probdio
I zbog sna koji sveg me iznurio.*

*Na ognju minuta srce mi izgara,
Kao drvo gori sred njihovog žara.*

*Na žarkoj ljubavi postelju prostirem,
U bolesti svojoj ja ću da počinem.*

*Gugutanjem svojim me je ushitila
Golubica što je tuda proletila.*

*Za prijatelja svoga ona je strahovala -
Koji nije došao kad ga je čekala.*

8 - TI

Željo srca i svjetlosti oka, otkad jesam i ti si u meni – od tog trena,

Nisam želio da znaju

Ljudi što ja čuvah, šta si ti činila...

*Zašto li sam strahovao da te ne otkriju, kada dobrom ti samo si
stvorena*

Moja Lejla, Hind,

Moja Suada, na njih si mislila.

Značenje je uvijek: „Ti si“, a brojna imena.

*Nisu boli samo jedno oko orosile,
Pod pokrovom suza mnogō poče sjati.*

*Lijepa li su bila zamišljena krila,
Pod bremenom staše Boga zazivati;*

*Što kô svjetlost iza krijesnica titravih,
Kad brzo iščeznu, ostane treptati.*

*Ako ne požure, sjene i nemaju.
Uspore li malo – slabu će bacati.*

*Ne lepršaju li, sumnja će pogledom
Jato malih duša oštro presjecati.*

*Bliže se s krikom duše, no-i jecaj da priguše,
Sve do uha srca on će dopirati.*
☆☆☆☆

*Šta to u lutanju svome tražite,
Vi, ptice, šta želite znati?*

*Nade mladosti želimo, rekoše, imasmo
Ljubljenu ovdje što živje i pati.*

*Ruži toj bašča pokorna bijaše
Jer pravedno ona znala je vladati.*

*No, ubrzo s trona pade,
Pa iz našeg vida poče nestajati.*

*Vidjet ćeš nas: vječno tragat ćemo za njom,
Na njenom se mjestu uvijek susretati.*

7 - RUŽA UMRIJE

*Bašča suze proli silne kada iznenada
Svehnu ruža tek propupalih lati.*

*Zbog mladića u zajam uze zelen-ruho,
Nago tijelo pokri, a potom ga vrati.*

*Zemlji, što je stavi među čokote svoje
Bi teško smrt ruže da prihvati.*

*Kraj mezara, što ga od svojih njedara
Zemlja sazda, i raj ostade klečati.*

*Bosiljak od tuge duge svehnu, a i
Zambak ode snom smrtnim spavati.*

☆☆☆☆

*U baščama rajskim nagrada je čekaše.
I cvijeće jeste, a ona nije htjela slagati.*

*Svijet što prema njoj griješio je, obmanjivao je,
I prije – zar će sad hajati?*

*O, leptiri zbunjeni, vi ćete se barem
Nad grobom tim njenim uvijek naginjati.*

*Lijepe li su tvoje te bijele boje, jasne,
Kô da sâmoj tuzi dade ih otkati.*

6 - RAT

*Rat. Nakon njega, opet rat.
Patnje svijeta traju, ne prestaju.*

*Bliže neg' što strahujemo udarci
Klete sudbe se vraćaju.*

*Da mi je znati, Gospodaru,
Čemu ljudi ovi sutra da se nadaju.*

*Sjena pada od zabluda, al' nikako
Arap i ini da je ugledaju.*

*Jednaki će biti i Istok i Zapad,
Il' pod jarmom ostat oba da grcaju.*

*Okrenu se, zureć u nas safirnim očima,
Dok mu se krv sljevaše po repu i sapima.*

*Koliko samo sela, koliko vrtova!
Koliko kupola, koliko zamkova!*

*Slike što ih smišlja znalac s puno dara;
I od najljubljenije tajne on ih stvara.*

*Forme oprobava, stalno nove uzima,
A da ga umor nikad ne obuzima.*

5 - ZALAZAK SUNCA U EGIPATSKOM SELU

*Žurno polja prevalismo dugom
Kao konop neprekidnom prugom.*

*Prolazeći kraj zanosnih livada,
Prekrivenih plaštom od smaragda.*

*Prostrtih posvuda, dokle oko seže,
Sa stablima svojim od svjetlosti bježe.*

*Rijeke pod svjetlošću sunca zapadnoga,
Teku sporo, poput meda zgusnutoga.*

*Sunce na zalasku svome je bilo.
Pod njim vidjesmo: čudo se zbilo!*

*Od oblaka nam se učini, na obzor je pao
Brijeg nepomično i na nas gledao,*

*Tijela mračnog, vrha zlatnog na obzorju,
I vatrenim zavojima dolje u podnožju.*

*Kao da su zrake sunca na zalasku dana,
Okna zlatonosnoga nekoga majdana.*

*Jedan jelen odnekud pred oči nam bahnu,
S rogom koji s parošcima podsjeća na granu.*

*Između oblaka prođe sunce, panu,
Poput suze crvene iz visine kanu,*

*Kao da se posljednja suza postojanja,
Pomiješala s mojom suzom žalovanja.*

*Kao da sam drug prolazan bio tom danu što teče,
Te vidjeh u ogledalu kakvo mi je veče.*

*Zar to nije dan na svom izdisaju
I sunce što padne na pogrebu sjaju?*

*Zar se time izvjesnost svaka ne potire,
Međ' opnama noći sumnja tim izvire?*

*Zar se time ne poništi sâmô postojanje,
Zar to nije tragova svih stvari brisanje?*

*Sve dok svjetlost dana sve ne obnovi,
I povratak sunca sve ne oživi.*

☆☆☆☆

*Sjetih te se dok je svjetlo danje na odlasku bilo,
A međ' strahom i međ' nadom srce boravilo.*

*Misli se podastiru pravo ispred mene,
Pred oči mi, kô krvavi oblaci, ranjene.*

*Suze iz očiju teku, svjetlucaju
Bljeskom zraka se ukažu, pa onda nestaju.*

*U sumraku teče čisto zlato sunca,
Nad dolinom, povrh crnoga vrhunca;*

*Ako će njen dobri zrak moje tijelo izliječiti,
Hoće li taj dobri zrak moje vatre ugasiti?*

*Ako dušu sačuvati će to lijepo prebivalište,
Da li je tuđina ono što mi duša zbija ište?*

*Zalud kružim zemljom, prognan, obolio,
Za bolest lijek da nađem, samo to sam htio.*

*Usamljen u žarkoj ljubavi, usamljen
U sjeti, u patnji usamljen.*

*Zbog nemirnih misli ja zazivam more,
Lude vjetrove mi šalje kao odgovore.*

*Na stijenama nijemim prebivam, kamo sreće lude
Da mi srce poput ove nijeme stijene bude.*

*Udara je jedan val poput vala mržnje moje
I drobi je kao bolest u grudima mojim što je.*

*More stiješnjeno treperi od tuge,
Kao grudi moje u večeri duge.*

*Svijet je tama prekrila. Kao da se digla
Do očiju mojih, iz utrobe stigla.*

*Horizont je oblačan i mutan, pa on ode
Kapke svoje zatvoriti pred vrtlogom prašine i vode.*

*Kakvog li zalaska! Njemu važan nije njime
Opčinjeni, niti onaj što se nadahnjuje time.*

*Odlazim, a da poput nezalica nisam uživao,
Niti kao razborit čovjek jamstvo trajanju dao.*

☆☆☆☆

*O, zvijezdo, onaj ko se kreće prema sjaju tvom,
Zablude i licemjerja vođen je svjetlom.*

*O, izvoru, čiju nečistu vodu ruže piju
Žedne dok od žeđi svehle zemlji se ne sviju.*

*O, cvijete, što ljepote svoje promatrače oživljavaš,
A onima što ne vidjevši mirišu te, život oduzimaš.*

*Prekorijevaš me, iako ja i nemam krivice:
Da li se sreća može naći u ljubavi ljepotice?*

*Što je svijetu propisano, osim tebe, sve je patnja samo
A ljubav je patnja koju uvijek rado prihvatamo.*

*Divne li varke kada sa mojom propasti
Najsajnijeg lica tog druguju svjetlosti!*

*Divan li je lijek kad zahvatim gutljaj
Lažni iz te vode čiji prividan je sjaj.*

*Divna li života ako provedem ga
Uz miomiris tog vrta bujnoga!*

☆☆☆☆

*Nastanih se u tuđini, pravdajuć se samo
Željom, kako rekoše mi, lijek naći tamo.*

4 - VEČE

*Bolest me snađe, mislio sam da bi u njoj bio
Lijek za žudnju, ali bol u grudima se udvostručio.*

*O, dvije slabosti moje! Svaka me savlada,
A goreg mučitelja od slabosti nema kad zavlada.*

*Žarka ljubav, strast, srce mi rastakala,
A košulju spavaću bolest potrgala.*

*Duša među njima poput vjetra stenje,
Na uzdahu svakom teško je kamenje.*

*Svjetlost mog razuma kô svjetiljku pomračuje
Moja tuga, a presahla krv ga iznuruje.*

☆☆☆☆

*Sve što si mi ostavila, željo moja, to je ovo:
Grudi moje, dah posljednji i razuma slovo.*

*Dao bih ti, da si samo prema meni ti bila pravedna,
Dva života - tuge moje, plača moga koja nisu vrijedna:*

*Život mladića kratkotrajni i život besmrtnika
Sa značenjem jasnim, samo da nije tvoga lika.*

*Daj da i ja poletim na krilima tvojima, krilima moje sestre i moga brata,
I da odletim tamo gdje lete sveg' stvorenoga jata.*

*Tamo gdje se isprike i neposlušnosti ne doživljavaju kao kazne
I gdje ne postoje prijetvornosti podle ni svađe razne.*

*Kako je lijepo gledati ovaj svijet iz daljine!
Kako je zemlja krasna bez pakosti ljudske i taštine!*

*Uspio je onaj ko plavetnim visinama vine se,
A i kada se spušta i tada uzdiže se*

*Zadivljen sam ovim brdima
Što pretvaraju se u nizije i polja*

*Sve dok ne postanu kolopleti
Razigrane sjene što za tamnim i svijetlim leti.*

*Čudim se ovim zgradama
Koje kao da kuće nisu bile nikada.*

*I time kako su vrtovi zeleni
Postali ugar mrkli napušteni.*

*Kako divno svjetlost treperi u mojim očima.
Kako mi je u samoći ovoj duša spokojna.*

*Bog me izliječi od smetenosti i ludila:
Odvojenost od svijeta nesreća je najveća.*

3 - PJESNIK I PTICA

*Ptico, što skladaš melodije
Bez redaka i rime.*

*Kada bih i ja mogao stihove kako poželim skladati,
Pa da budu poput poja tvoga punog ljepote i nježnosti.*

*Tvoja je pjesma nesputana,
To je tvoja želja ispjevana.*

*A naši stihovi pritisnuti oblicima i značenjima,
Ne daju nam kazati šta duša je naša htjela.*

*Prijateljice, raširi svoja krila
I neбом zajezi da bi sretna bila.*

*A kako bih i ja volio da svjetlost nektarom me svojim poji
I beskraj nebeski preda mnom kao polje da stoji.*

*Spokojno jezi ka istoku i zapadu i nek ne sputava te želja,
Ne daj da vrijeme i mjesto ti kažu: Ovdje si stati htjela.*

*Ne daj se se zanosu ikakvom koji ima kraja,
Predaj se zanosu lebdenja između nebesa i raja.*

☆☆☆☆

*Djevojko, što cvijet si živim činila
hranila se iz njegovih oblaka*

*Oživila bi ga jedna kaplja glasa tvojega
A i sama ti u radosti bi procvala.*

2 - KAD MLADOST PROĐE

*Sve što je od mladosti ostalo
U dolini gdje tužno je srce kucalo*

*Jeste cvijet blijedi jedan
Usamljen i odveć žedan života.*

*Vrijeme ga je udaljilo od izvora
I starost ga je dobrano sustigla.*

*Premda su mu je svaka latica uvehla,
U dubini njegovoj tinjalo je još sjaja.*

*To je moja ruža posljednja,
Uspomena iz ljubavi vrtova.*

*I dok polahko umiranju se predaje,
Vidim kako sa njom trag života nestaje.*

*I veče poče da pada,
Očaj mi je govorio da ruža će umrijeti sada.*

*Ipak, svi moji strahovi
Stopili su se u jednoj poruci:*

*Vladar dvorca pokaza prema vratima,
Promoli se sluga jedan spreman da posluša.*

*U ruci je nosio smrt u krasnu findžanu,
A miris je govorio kahvu da nosi probranu.*

*Lice mračno da mračnije ne može biti,
Findžan bijeli i dim što mami kahvu piti.*

*Vojnik se osvrnu kad miris taj osjeti,
I slugu vidje kako kahvu donosi.*

*Uze findžan pa se zamisli,
Vladarevih riječi cilju se dosjeti.*

*Prohtje mu se da sjedne kao što kraljevi sjede,
A ne kao rob prestrašeni što u smrt ga vode.*

*Srkao je kahvu polahko poput kakva vinopije
Koji ne žuri da užitak popije.*

*A kad u njemu zgusnu se muka
I utrobu njegovu bol poče da trga,*

*Pade na tle i u klupko se dade,
U groznici ruke lomiti stade.*

*Vladar dade znak, a iza zastora poteče melodija,
Ruka neka hodila je po strunama,*

*Miješala je tugu i radost prebirući po njima
Onako kao neko kad otrov spravlja u čašama.*

*I vladar znak dade da dovedu mu čuvara sama
Iz mraka gdje krila ga tama.*

*Kad ga dovedoše bijaše blijed i slomljen,
Pogleda odsutna, ali ne i preplašen.*

*Vladar je zurio u njega kao što zvijezda sija
Dok se iz daljine kroz tamu probija.*

*Na licu mu bijaše prijekora smješak,
Kao kad se kroz prašinu iskrada čilibara bljesak.*

*«Šta učini najvjernija uzdanico,
Uzoru junaka, vladareva desnico!?»*

*«Smrt je bila brža i njoj je djevojka dopala,
A tebi je prilika njena, sjena što bježi, ostala.»*

*«Vjerovah da ti si osoba što drži do visokih vrijednosti,
I kojoj na prvom mjestu je čuvati čistotu časti.»*

*«Nagrada za odanost tvoju bratsku počast ova neka ti bude,
Sjedi, razgovaraj sa mnom i oslavljavaj me kao i druge ljude.»*

*Al' mladić je nepomično stajao
Za ono što čuo je nije hajao.*

*Kao da je iz stijene tvrde
Isklesan, spomenikom neprolazne sjete da bude.*

☆☆☆☆

*I čim bi negdje svjetlo kakvo spazila
Prilika njena poput sjene u tami se gasila.*

*Ali strah taj ne bijaše samo strah,
U njemu je treptao dosanjanog časa slatki dah.*

*Nadanja i želje svijetlile su pred njom,
A s njima i sreća je sijala u svjetlu tom.*

*Kada je došla na mjesto dogovoreno ništa nije mogla razaznati,
Pogled i razum njen put su izgubili.*

*Čula je korake kako prilaze, i svjetlost je obasja.
Utom tama zavlada i ona postade očarana.*

*Pojava voljenog kad ju je svjetlost obasjala,
Kao statua njoj se učinila.*

*Srce njeno drhtaji počеше da dijele:
Strahu da se preda ili da osvoje ga želje.*

*U blještavilu svjetla toga kao da sablja je bila,
Što u zrake se svjetla pretvorila.*

*Čim je svjetlom time obasjana zemlji je klonula i snu se zavijeka predala,
Želja se njena ispunila i sretna je smrt zagrlila.*

*Kada je pogledala žudnja joj je vrata otvorila,
Što u perivoje vječnosti vode i ona je tamo kročila.*

☆☆☆☆

*Oči jedne što noći te bdješe,
Na uzvišici u vrtu šta se zbilo vidješe.*

*Ostala je tako koji tren mislima predata,
A onda se s mukom nekom posve drukčija uspravila.*

*I zacvilila dojlji svojoj glasom malaksalim, sva jedna i sirota,
Gledajući pogledom odsutnim u kome više nije bilo života.*

*Da je čvrstina nauma njena pred klonulošću uzmakla,
Zglobove njene obamrlost bi razdvojila.*

*Ono što očaj pisao je u njenim grudima
Čitati se dalo u njenim očima.*

*«Određila sam da vidjeti ga hoću,
Pismo mu ovo smjesta odnesi, i ne produžuj moju samoću!»*

*«Kako god da se desi, smrt je opet tamo kamo čovjek hodi.
Da mi je uživati u pogledu jednom, pa nek mi se poslije i
nesreća zgodi.»*

*I dvoje zaljubljenih dogovoriše da susret njihov se zgodi
Na mjestu sigurnu kamo put nikoga ne vodi.*

*Kad bujica noćna sakri pute danu,
Promoli se princeza ogrnuta u tamu.*

*Dok se iskradala u odjeći boje mraka
Pomislio bi da je izgubljeno parče tamnog oblaka.*

*Put izgubi, pa se spotakne,
Srce krila dobilo, iz grudi hoće da pobjegne.*

*«O mladiću što ni jedan mu ravan nije,
Onome što nad snom oca moga bdije.»*

*«Ah, kad bi neko da nasamo se sretnemo pomogao,
Ili kad bi poziv moj prenio i on se odazvao!»*

*«Sročit ću jedno pismo za njega.»
Dojilja će na to: «Neka znadeš da iz toga svašta vreba!»*

*«U ruke ćeš mu povodac kojim će voditi te dati,
«Za ponos porodice i čednost tvoju neće se znati.»*

*«Zar čestito čeljade da neznancu pismo piše? Od toga što dalje!
Pismo krivo zbori i vara onoga ko ga šalje.»*

*«Pravo je to što veliš, samo ti nisi očima mojim gledala
Voljenog moga, jer već bi mi oprostila.»*

*«Da su tvoje oči počastili plamsaji ljepote njegove zamamne,
Vidjela bi sliku ljudske ljepote iskonske.»*

*«I vidjela bi stvoriteljskog djela najdivniji sliku,
Zar dvoličnjak nedostojni stvoren bi bio u takvome liku?»*

*«Sve dajem da od njega plemenitijega nema. To nikada ne može biti.
Zar svjetlost može čistoti nauditi?»*

☆☆☆☆

*Kada je kazala ono što kazati je htjela, oči je sklopila
I nespokoj svoj tišinom gasila.*

*Princezu zadivi jedna pjesma žalobna,
Reklo bi se da je ispisana suzama.*

*Bijaše jedan vojskovođa glasoviti - pjesma je govorila -
U kojega se neka ljepotica bogata ludo zaljubila.*

*Jedne noći na vjernost su se zakleli:
U dobru i zlu bit će zajedno dok budu živjeli.*

*Ljubav njihova golema završila je kao huda sudbina
Nepravda život im je uzela, al' sreća njihova je ostala.*

☆☆☆☆

*Priča ova tamu zamijeni svjetlom u njenim mislima,
I otjera sumnju što naum njen je morila.*

*Dojilju svoju ona je zaklela i darovima je obasula
Da ostane tajna skrivena ono što ona je naumila*

*A onda joj šapatom kojim se šapuće tajna najskrivenija
Kaza da za nešto golemo pomoć joj treba najiskrenija.*

*«A šta li je to moja gospodarice?»
Lice njeno postade postideno sunce.*

*«Žudim ga vidjeti kad noć svoje koprene spusti,
I ne marim da li ću na sastanku tome i smrt svoju sresti.»*

*«O kome to zboriš?» «O onome što na čelu hodi,
Najljepšem među vladarevim čuvarima, o onome što ih vodi.»*

*«Tako biva kad ljubav počinje,
Poslije opčinjeni pod tovarom njenim podlegnu.»*

*«Šta misliš, šta mi je činiti?»
«Mislim da ti je nabolje zaboraviti.»*

*«Krenem li da zaboravim srce mi krvari,
A kad mi za rukom zaboraviti pođe u snu on mi se javi.»*

*«O tuge velike, vladareva kćeri,
Desit će se što Gospodar propisao je tebi.»*

*«Pokoriš li se i pustiš li ljubavi da tobom vlada,
Poput prijestupnika, kćeri, postat ćeš tada.»*

*«Zar ja?» «Čud tvoja postat će plahovita,
Snaga tvoja bit će djetinja, a neznanje tvoj starješina.»*

*«Tako žive oni kojima život je tegoba
I tamnica i muka do groba.»*

*«Nego, uzmi da ti druga vjerna bude kakva knjiga.»
«Hoće li ona ugasiti žeđu moju?» «Neka te ne mori briga.»*

*I sutra donese dovilja njena knjigu jednu,
Baš tu odabrala je kao posebno vrijednu.*

*U knjizi toj bijaše pitanja čudnih i posve neobičnih,
Te rasprava i pjesana divnih.*

*Zapovjednik je noćne straže što čuva odaje vladara
I pratilac odabrani koji se o njemu stara.*

*Jednog dana dok povorka svečana prolazila je gradom
Uz oca njena, vladara, hodio je, a ona ga je gledala kradom.*

*Ljepota njegova pretvarala se u blještavi sjaj
I očima nije davala da vide gdje je veličanstvo kralj.*

*Tad pogodi je strijela ljubavi i poteče žudnja
Kamo sreće da krv je potekla, bol bi bila manja.*

*Noći je poslije bdijući brodila,
Zaljubljenost ju je bolu i patnji vodila.*

*Počinka nije bilo jer groznica nije prestajala da je mori
Misli da bolest je neka, a nije znala da to ljubav u njoj gori.
☆☆☆☆*

*Pa je dojilju svoju milu za lijek upitala,
Starost što je crnu boju kose njene sažegla.*

*Godine su u njenom srcu toplinu nastanile
I misli joj svjetlom mudrosti obasjale.*

*Slika je tome u njenom pogledu bistrom i licu punom bora
A vidjet' se da onima što imaju razbora.*

*«Kćeri, zdravo ti je tijelo,
U uzburkanom srcu bolest je zacijelo.»*

*«A o pogledu reci mi sada
Može li on čovjeka dovesti do jada?»*

*Daljinu pogledima podmuklim strijelja
I očima koluta kao da zbunila se i smela.*

*I sve isteže vrat ne bi li čula odakle dolazi dah,
Od živoga i mrvoga na to je nagoni strah.*

*Kao da sve kosti memljive i gnjile,
Životinje koje bezbušno rastrgala je što su bile,*

*Kleti je hoće pa iz grobova se upinju da izađu.
I tako ona cijeloga života osluškuje plašec: se da je ne pronađu*

☆☆☆☆

*Al' koraci na toj mirišljavoj zaravnici pripadaju ljudskom rodu,
To ljepotica jedna krađe slobodu.*

*Kćerka je vladara koji silnički i okrutno vlada
A rob je prohtjeva i naslada;*

*Kojemu najmanji povod za dati i oteti treba,
I koji na rušenje i podizanje jednakim očima gleda.*

*Varalica je i golemi strah njime uvijek vlada,
Al' kad vjerne sluge pogubiti naumi strah ga napušta tada.*

*Postelju svoju ona je premjestila,
Očima nadzornika i koritelja ona se sakrila.*

*Sve učinila je da bi vojnika jednoga srela,
Naočita, ugledna, velikodušna i smjela.*

1 - FINDŽAN KAHVE

*More je malaksalo i pustilo da spokoj vlada,
Noć je mrkla i grad sniva sada.*

*Brda, brežuljke, dvore i kule preplavila tama,
I sve je pustoš sama.*

*I kao da sve postalo je nevidljiva i nečujna pučina
Ni šuma, ni prizora, ni pričina.*

*Nigdje zvijezde da se među oblacima krije,
Nigdje svjetiljke da oda noćobdije.*

*Skitnici kakvom osluškivanje da padne na um,
Uhu mu se ni najtiši ne bi odazvao šum,*

*Doli nekog bića sićušnog i zbunjenog koračaji,
Tihi onako kao što privid maštom sanjara hodi.*

*U šumarku pokraj doma kraljeva, tamo kuda hoda visost
Krijući promalja se teperava svjetlost.*

*A tamo gore na zaravni jednoj ogrnuta u ogrtač crvenoplamen
Lisica zamišljena sjedi kao da je kamen.*

*Pohlepa je tjera da ono što vatri liči slijedi
Iščekujući hoće li ostati nešto što pojesti vrijedi.*

Jednaki će biti i Istok i Zapad,

Il' pod jarmom ostat' oba da grcaju.

Treba kazati kako je u Mutranovom divanu ima toliko prigodnih pjesama da ih je teško izbrojati. To su pjesme koje su nastale kao izraz čestitanja u različitim prilikama, čestitanja u povodu vjenčanja, rođendana, zatim tužbalice i pjesme nastale drugim povodima. Ova činjenica govori nam o Mutranovom osjećaju za druge, naročito ako imamo u vidu da najveći broj njegovih pjesama predstavljaju pjesme napisane u povodu smrti dragih osoba. Istovremeno, ovo nam govori i o mjestu koje je poezija imala u svakodnevnom životu u vremenu i svijetu kojima je Mutran pripadao.

Ako ne možemo kazati za Mutrana da je doista pripadao pjesnicima romantizma, ostaje nam da možemo kazati kako je učinio veoma vrijednu uslugu romantizmu u arapskoj poeziji na način da je utro put za njegovu pojavu, a to nije bila jednostavna stvar. Mutran nije krenuo stopama pjesnika neoklasicista i nije se prepustio uživanju u slavi koju je pjesniku njegova vremena unaprijed donosilo oslanjanje na poetička mjerila ustaljena u poeziji starih pjesnika.

Naposlijetku, mada je Mutran dobio nadimak «pjesnik sa dva zavičaja» i «pjesnik arapskih zavičaja», samo postojanje više zavičaja ne stoji uz njegovu poeziju, jer Mutran je objedinio staro i novo, lično i zajedničko, lokalno i univerzalno, partikularno i apsolutno i tako svoju poeziju učinio «zavičajem svih Arapa», štaviše «zavičajem svih ljudi». Otuda je on arapski i svjetski pjesnik u pravom smislu riječi.

Na kraju ovog uvoda javlja nam se divan osjećaj da nas Mutran odnekle iz potaje gleda dok kazuje svoje stihove:

Za života u zajam uzeh šta o meni će govoriti

Oni koji poslije mene će se roditi.

Munir Mujić

U Mutranove doprinose na polju unovljenja spada i narativna poezija. Pjesme «Findžan kahve», «Dva djeteta» i druge postigle su veliku popularnost. Narativna poezija nije bila poznata u arapskoj poeziji prije Mutrana. On je iskoristio ovu vrstu poezije za eksploatiranje nekih tema o kojima je želio govoriti na indirektan način, kao i za eksploatiranje nekih historijskih tema. U ovim pjesmama Mutran je posegnuo i za dramskim dijalogom, što čitaocu daje osjećaj da mu sami likovi nisu daleki i strani:

*«Pokoriš li se i pustiš li ljubavi da tobom vlada,
Poput prijestupnika kćeri postat ćeš tada.»*

*«Zar ja?» «Čud tvoja postat će plahovita,
Snaga tvoja bi će djetinja a neznanje tvoj starješina.»*

*«Tako žive oni kojima život je tegoba
I tamnica i muka do groba.»*

Određene crte patriotske poezije daju se uočiti u njegovim pjesmama u kojima pjesnik diže glas protiv rata i nepravde. Takva je, primjerice, pjesma «Rat»:

*Rat. Nakon njega, opet rat.
Patnje svijeta traju, ne prestaju.*

*Bliže neg' što strahujemo udarci
Klete sudbe se vraćaju.
Da mi je znati, Gospodaru,
Čemu ljudi ovi sutra da se nadaju.*

*Sjena pada od zabluda, al' nikako
Arapi i ini da je ugledaju.*

A šta me onda goni da o onima koji tako žive postavljam sebi pitanja:

Laža u mojim nadama ili istina pred mojim očima?

Postoje i druga mjesta u njegovoj poeziji na kojima se srećemo sa željom da se pronade alternativni svijet u prirodi, mašti i čak i u smrti. Na takvim mjestima pjesnik izražava svoje različite brige i unutrašnje lomove.

Slika u Mutranovoj poeziji ne naginje naglašeno prikazivanju izvanjskih dimenzija stvari, kao što je slučaj kod neoklasicista niti naglašeno naginje prikazivanju unutrašnjih dimenzija stvari, kakav je slučaj kod romantičara već je razapeta između stvarnog i imaginarnog. Odatle u njegovoj poeziji često nalazimo slike koje variraju između oubičajenih i onih koje su plod stvaralačke originalnosti. Razlog tome je možda u činjenici da se njegova imaginacija nije bila oslobodila vezanosti za stvarnost, što će se desiti poslije u poeziji romantičara. U svakom slučaju, pjesnička slika u Mutranovim pjesmama prevalila je golemu dionicu na putu njena prerastanja iz pukog ukrasa u djelotvoran prenosilac onoga što pjesnik nosi u duši.

Zapažamo da je doživljavanje ljubavi u njegovoj poeziji veoma blisko uzritskom. Naime, ljubav je u Mutranovoj poeziji čedna i izdignuta iznad bilo kakvih osjećaja koji se vezuju za tjelesnu ljepotu žene, štaviše to je idealna ljubav koja se izdiže iznad svega što je materijalno. Pjesnik uvijek sebe opisuje kao nekoga ko je spriječen biti sa voljenom. Pritom, u maniru pjesnika uzritskog gazela, u ljubavi nalazi bol koji razdire njegovu dušu i užitek u istom mahu. U pjesmi "Veče" naići ćemo na slijedeće stihove:

Što je svijetu propisano, osim tebe, sve je patnja samo

A ljubav je patnja koju uvijek rado prihvatamo.

Divne li varke kada sa mojom propasti

Najsajajnijeg lica tog druguju svjetlosti!

Divan li je lijek kad zahvatim gutljaj

Lažni iz te vode čiji prividan je sjaj.

Ponekad nismo u stanju razlučiti da li nam pjesnik nudi sliku prirode ili slika osjećanja ljubavi, jer se njegova voljena je uronjena u prirodu, tako da nismo sigurni, primjerice, da li govori o voljenoj ili o ruži.

*Narcis je smješak zore doista,
Što ruka Milostivog nježno ga istka.*

*Ogrnut bjelinom u život je ušao,
Ruhom duše a ne ruhom tijela prolazna on je postao.*

*Sve oko sebe on je natjecanju u ljepoti mamio,
I time je samo u svemu drugome manjkavosti znake pokazao.*

*A i nama je tako manjkavo stvorenje svako
Ako izgled njegov manjkavim vidi naše oko.*

*Ljepotu vidimo u duši ljepotica
Ako ljepoti njihovoj ukras ne treba*

*Za cvijeće neko vjerujemo da dušu plemenitu ima
Ako su čedne boje što ukrašeno je njima.*

Priroda u Mutranovoj poeziji ne postoji samo na jedan način i ne živi samo jednim životom, već Mutran njenom postojanju daje osobnost tako da se ona pojavljuje u raznovrsnim vidovima koji nalikuju raznovrsnosti samog ljudskoga života. Tako u pjesmi "Ruža umrije" nalazimo kako zemlja plače zbog toga što je ruža umrla, bosiljak je svehnuo od tuge, a leptiri su smeteni itd. U ovom postupku javljaju se proplamsaji romantičarskog nastojanja da se pokaže kako su čovjek i priroda međusobno povezani. Štaviše, istinski život, tj. život koji čovjek živi u skladu sa zakonima prirode nije moguć tamo gdje vlada ljudska civilizacija. O tome pjesnik pjeva u pjesmi: "Meni je draža pustinja" na kraju koje zapomaže:

*Ne želim da takva civilizacija ima mene,
Blagostanja njena tek su mreže za zanesene.*

U Mutranovoj poeziji nalazimo kako on pokušava iznaći put da se otme "traganju za slikama koje analitički prikazuju svijet te da stvari gleda onakvima kakve kakve su same po sebi".⁽¹⁾ Tako u njegovoj poznatoj pjesmi "Kad lav plače", koju je pjesnik napisao kada se našao pritisnut nevoljom što ga je snašla usljed potpunog finansijske propasti zbog čega se povukao u samoću, nalazimo sliku vrta koja o njegovom stanju govori neposredno i o suštini njegova stanja govori bolje od nabiranja razloga koji su ga doveli u to stanje:

Jedan vrt vidim, al' u njemu kao da propasti samo ima,

Slušam pažljivo, al' samo je šejtanski šapat u ušima.

Gledam oko sebe: svud pješaci, od dima

Kočije, putnici u njima i na konjima.

Kao da sam upao u neakve snove

U koje tuga džine u svatove zove.

Mutran se nije zadovoljio opisivanjem svijeta, ponekad ga i iznova oblikuje zahvaljujući stvaralačkoj imaginaciji koja je u njegovoj poeziji suzila prostor za okamenjena poređenja i metafore. Za naš stvarni svijet i prizore iz našeg svijeta on nalazi imaginarna ogledala. Tako, primjerice, pjesma "Mikrokosmos je ogledalo makrokosmosa – findžan kahve" neće ostaviti nikoga bez divljenja Mutranovoj sposobnosti stvaranja slika. U ovoj pjesmi pjesnik predstavlja kosmos u findžanu kahve. On je u stalnom traganju za načinima slikanja prizora iz prirode. Zadovoljit ćemo se jednim distihom iz pjesme "Zalazak sunca u egipatskom selu":

Rijeke pod svjetlošću sunca zapadnoga,

Teku sporo, poput meda zgusnutoga.

Mutran ne nastoji pustiti da priroda govori, kako su to činili romantičari, već joj radije pristupa kao nečemu «pogodnom za vlastito preispitivanje i za sučeljavanje, ispitivanje i uspoređivanje onoga što se dešava ljudima i onoga što se dešava sa svime što postoji»⁽²⁾.

(1) *ʿIlīyā al-Ḥāwī, op. cit., str. 232.*

(2) *Op. cit., str. 165.*

ovakvim postupkom? Prirodno je da postoji više načina da se eksploatira tema sjećanja voljene, kao što postoji i više načina da se eksploatira bilo koja tema. Mutran kao da je želio kroz svoju poeziju ukazati na to da načine na koje se može pristupati jednoj temi ne treba podvoditi pod konačan broj.

Mutran je skrenuo pažnju na to da je povodjenje za starim obrascima u pisanju poezije dovelo do neprirodnog odnosa između poezije i jezika. Umjesto da poezija hrani jezik neprestanim proizvođenjem novih načina izražavanja, ona ga je počela iznuriavati nudeći mu mrtve metafore, okamenjene fraze i klišeizirane slike. U vezi sa ovom temom samo ćemo usputno napomenuti kako je teško dovesti u sklad ovu činjenicu na jednoj i činjenicu da su Arapi naročito ponosni na bogatstvo svoga jezika na drugoj strani. No, našu pažnju u vezi odnosa jezika i poezije više privlači problem gubitka pjesničkog individualiteta.

Kultura oponašanja nagnala je pjesnike da ne poklanjaju pažnju vlastitom individualitetu. Vladajući poetički postulati od pjesnika su prije svega zahtijevali da se pokaže vještim u formalnim aspektima poetskog stvaralaštva i da se prema poeziji odnosi kao prema umijeću skladanja stihova i slijeđenja starih uzora. Usljed toga poezija je prestala biti izrazom ličnog doživljaja u mjeri u kojoj se pretvorila u pravila o slijeđenju drugih u pogledu skladanja stihova. Možda ćemo dobar opis stanja o kome govorimo naći u slijedećim riječima Ilije al-Hawija: "Ono što se dalo pripisati riječi, odnosno jeziku, nudilo je pjesnicima prostor da iznesu gorke pritužbe, jer im se riječ i jezik većinom nisu pokoravali već su stajali kao prepreka između pjesnika i njihove osobnosti".⁽¹⁾

Povijest arapske književnosti hvali Mutrana jer je u arapsku poeziju uveo princip po kome značenje ima prednost nad izrazom.⁽²⁾ Oslanjajući se na taj princip on je postupio veoma mudro: svoje pjesme ustrojio je po klasičnom obrascu, tj. slijedeći formu distiha i pravila vezana za metar i rimu i do određene mjere slijedeći tradicionalni izraz, ali je poeziji dao novi duh.

Osvrnut ćemo se na još neke odlike Mutranove poezije koje govore o tome da je riječ o pjesniku koji je "napravio korak naprijed u arapskoj poeziji". Poznato je da je deskriptivni žanr u klasičnoj arapskoj poeziji zauzimaao jedno od najznačajnijih mjesta. Opisi kod klasičnih arapskih pjesnika uglavnom su izraženi u formi površnih opisa i objektivnog slikanja svijeta koji ih je okruživao. Isti slučaj bio je i sa poezijom arapskih neoklasicista. Mutran je uspio preokrenuti ovakav pristup u subjektivno osjećanje prirode.

(1) *Ilyiyyā al-Hāwī, al-Rāmansiyya fī al-ṣi'r al-ḡarbi wa al-'Arabī, Bayrūt, Dār al-Ṭaqāfa, 1980., str. 239.*

(2) *Vidi: M.M. Badawi, A Critical Introduction to Modern Arabic Poetry, Cambridge, Cambridge University Press, 1975., str. 71.*

novom načinu pisanja poezije koji otvara krajnje široke horizonte i olakšava da se dođe do najdragocjenijih ciljeva i vraća arapskom jeziku životnost i snagu koje će ga iznova učiniti jednim od najznačajnijih činilaca napretka.

... Sada ću vam, gospodo moja, pročitati najdužu pjesmu napisanu na arapskom jeziku u kojoj se svi stihovi jednako rimuju i koja je posvećena jednoj temi. Ali ne vidim da ima ikakve vrijednosti u njoj do li broja stihova. Uložih trud kako bih cilj postigao, ali time nisam ništa pokazati uspio.”⁽¹⁾

Iako navedena pjesam ne spada u one Mutranove pjesme koje se ističu po ljepoti, ona govori o Mutranovoj želji da se arapska poezija oslobodi vlasti naslijeđenih obrazaca naslijeđenih iz prošlosti. Ovo što je Mutran kazao prije recitiranja navedene pjesme predstavlja neku vrstu manifesta u kojem su zacrtani koraci koje arapska poezija neizostavno treba napraviti kako bi izašla iz podređenosti starome.

Jedan od najvažnijih Mutranovih doprinosa jeste to što je politematsku pjesmu transformirao u pjesmu u kojoj vlada princip tematskog jedinstva. Kada ovo kažemo, to će nesumnjivo izgledati čudnim nekome kome nije poznato da arapski pjesnici sve do vremena Mutrana nisu prestali slijediti metod starih arapskih pjesnika, tako da su u jednoj pjesmi pjevali o različitim temama koje je teško dovesti u vezu.

Pored navedenog, arapski pjesnik Mutranova vremena sučeljavao se sa uskim obimom tema, što je djelovalo naročito sputavajuće na pjesničku kreativnost. Poznato je, naime, da je arapska poezija vijekovima tretirala određeni broj tema, mada su one vremenom počele sputavati stvaralačku imaginaciju i držati poeziju u svijetu koji je bio daleko od svijeta u kojem je pjesnik živio, ili kako je Mutran kazao “prestale su biti odgovarajuće za ovo vrijeme”. Zapanjujuće je da pjesnik iz novijeg doba *plače nad napuštenim staniština plemena i priziva uspomene* u maniru pjesnika iz prijeislamskog perioda. Uzet ćemo kao primjer Muhšammada al-Hilālīja (1860-1894) koji kaže: *Stanite pored mene da plačemo sjećajući se voljene*, i tako slijedi manir starih pjesnika koji su stvarali poeziju u pustinjskom okruženju. Uobičajeno je bilo da pjesnik toga vremena pozove svoje zamišljene saputnike na zamišljenom putovanju da stanu pored njega i da se sjete voljene na mjestu gdje je nekada boravilo njeno pleme. Odakle potreba pjesniku iz devetnaestog stoljeća da posegne za

(1) Dr. Samīr Sarhṣān i dr. Muḥammad ‘Inānī, *al-Muḥyar min šī‘r Ḥalīl Mutran, al-Qahira, al-Hay’a al-miṣriyya al-‘amma li al-kitāb*, 1999., str. 12-14.

vladao dobro arapskim jezikom. To znači da se zaklanjao iza starih autora više nego li je to činio Ševki, radio je to tako što je preuzimao njihov jezik, ali ga je pretakao u vlastitu maštu kako bi njime izrazio ono što misli i osjeća”.⁽¹⁾

Treba kazati kako je pjesnik koji se nije povinovao tradicionalnim obrascima u pisanju poezije bio izložen mogućnosti da se nađe pred optužbom kako nije u stanju pisati poeziju na ispravan način. Mutran je želio preduprijediti takve optužbe pa je napisao pjesmu pod naslovom “Neron”, koja je monorimna i koja sesastoji od 362 stiha. Ono što je Mutran kazao prilikom javnog recitiranja ove pjesme na najbolji način pokazuje kakav je bio njegov stav prema novom i starom u arapskoj poeziji:

“Poznato vam je da u arapskoj poeziji do danas nisu nastale naročito duge pjesme u kojima se svi stihovi rimuju na istu rimu. Razlog je u tome što je dosljedno pridržavanje jedne rime bilo, i još uvijek je, preprekom koja je stoji pred svakim ovakvim pokušajem. Želio sam da, ulažući krajnji napor, pokažem gdje je granica do koje seže sposobnost stihotvorca, koliku pjesmu je u stanju napisati pridržavajući se jedne rime. Nakon što sam vlastitim iskustvom došao do te granice, svojim prijateljima koji govore arapski jezik na taj način sam pokazao da je nužno poći nekim drugim putevima koje slijede zapadni narodi, putevima koji su unaprijedili njihov poetski izraz i stil učinili ljepšim. Naš plemeniti jezik nam može pomoći u tome, a način vidim u tome da se kanimo postupaka koji su odgovarali minulim vremenima, vremenima u kojima poetski žanrovi bili posve malobrojni, i koji su prestali biti odgovarajući za ovo vrijeme...

Ponekad govorim o tome, a sretan bih bio ako uspijem kroz neke stihove svoje i pokazati da je arapski jezik koji je prema nama itekako darežljiv iako su mu ruke okovane teškim okovima kadar – ako bi se oslobodio stega – otvoriti pred nama svoje beskrajne riznice i razastrijeti pred pjesnicima dragocjene riječi, divne rečenice i zadivljujuće metafore...

Poslije godina provedenih u bavljenju poezijom za kojih sam svikao bio pristupati poeziji kako se već odavno pristupa javila se u meni želja da krenem ovim mojim novim putem, ali tek nakon što pokažem da novom stilu nisam pristupio zbog toga što nisam bio u stanju pisati poeziju tako da u cijeloj pjesmi ista rima mora biti dosljedno provedena, već usljed želje da pristupim

(1) *Duktār Šawqī Dayf, al-‘Adab al-‘Arabī al-mu‘āsšir fi al-Miṣr, al-Qāhira, Dār al-Ma‘ārif, 1999., str. 123.*

Mutran se, našao u istom stanju kao i pjesnici njegova vremena, a to je “dvostruka opsada, čiju je jednu stranu činila kultura slijeđenja drugih, a drugu kultura pupčane vezanosti za prošlost i oponašanje starih uzora”.⁽¹⁾ Mutran je izabrao za svoju poeziju odmjeren način izražavanja koji je u sebi u isto vrijeme sadržavao osjećaj za oslanjanje na snažnu tradiciju kao i osjećaj za obnovu u vidu prihvatanja stranih utjecaja. Pjesnikova namjera nije bila potpaliti romantičarsku revoluciju protiv starog načina pisanja poezije jer je znao da poezija – kako smo prethodno skrenuli pažnju – zauzima u arapskoj tradiciji suštinsko mjesto. Pored toga, sučeljavanje staroga i novoga u toj kulturi nije se odvijalo bez prijepora: “Govoriti o modernom značilo je govoriti o nečemu što nije bilo poznato u prošlosti. Novo u tome smislu otkriva da u starome postoji manjkavost, odnosno praznina. Modernost se onda javlja kao pobuna protiv vlastitih korijena”.⁽²⁾

Vrijedilo bi se ovom prilikom osvrnuti na razliku između arapske poezije i proze u pogledu prihvatanja promjena i unovljenja. Naime, krajem devetnaestog stoljeća pjesnici i prozni pisci krenuli su suprotnim putevima: prozni pisci pošli su u smjeru promjena i unovljenja, dok su pjesnici pošli putem slijeđenja i oponašanja. “Arapska proza u to vrijeme ima posve novi, ili skoro posve novi oblik, dok je arapska poezija u isto to vrijeme imala posve stari ili skoro posve stari oblik. U tome smislu mnogi su se ugledali na Barudija, Ševkija i Hafiza u oponašanju velikih pjesnika iz prijeislamske i islamske epohe, dok među proznim autorima nema mnogo onih koji su bili pod utjecajem Abdul-Hamida ili Ibn al-Mukaffe ili al-Džahiza, ako takvih i ima njihov broj je mali a utjecaj koji su na njih ostavili stari autori jeste uzak i ograničen”.⁽³⁾

Međutim, kako je vrijeme prolazilo zahtjevi za udaljavanjem poezije od prenošenja i njeno približavanje ličnom stvaralačkom izrazu postali su naglašeniji. Mutran je našao način izražavanja pogodnim tlom za udovoljavanje tim zahtjevima.

Ovaj pjesnik smatra se jednim od prvih pjesnika koji su počeli razvezivati stegu imitiranja s tim što on – kako objašnjava Dayf – “nije u cjelosti pribjegao oponašanju kasida abasidskih i drugih pjesnika u pogledu metra i rime, već se opredjeljivao preuzimati rječite izraze i riječi od bilo koga ko je

(1) Adonis, *al-Ši'riyya al-'arabiyya*, Bayrūt, *Da'r al-'Ādāb*, 2000., str. 87.

(2) Adonis, *op. cit.*, str. 83.

(3) *Tāha Husayn, Ḥafiz wa Šawqī, al-Qāhira, Maktaba al-Hanṣī, s.a., str. 11.*

ju okovalo vrijeme podražavanja i slijepog slijeđenja oni i dalje "vjeruju da su jednom zuvijek data pravila i norme književnog stvaranja koja se mogu koristiti uvijek, bez obzira na date historijske okolnosti, ili bez obzira na stvarnost... Zato ovi književnici posvećuju ogromnu pažnju "glačanju" forme i jezika čija blještavost nadoknađuje očiglednu tematsku nezasićenost pjesme, ili njenu sadržinsku ispražnjenost".⁽¹⁾

Poezija Halila Mutrana predstavlja razdoblje transformiranja i eksperimentiranja u povijesti arapske poezije. Neke odlike njegove poezije bliže su neoklasicističkoj, dok su druge odlike bliže romantičarskoj poeziji. Odatle i činjenica da ga neki historičari arapske književnosti ubrajaju u predromantičarske pjesnike dok ga drugi ubrajaju u romantičarske pjesnike, što opet ovisi o tome sa kojih se polazišta pristupa njegovoj poeziji. Suština je u tome da je Mutran u svojoj poeziji objedinio staro i novo, tako da oni koji ne previđaju njegovu vezanost za staro smatraju da je riječ o predromantičarskom pjesniku, dok oni koji žele naglasiti njegovu predanost novome drže da je riječ o pjesniku koji je pripadao romantizmu. Ipak, važnije od toga jeste da je Mutran, iako je pretrpio utjecaje zapadne poezije ostao prepoznatljivim arapskim pjesnikom u svakoj svojoj pjesmi, prije svega u pogledu forme stiha i pjesme.

Pred nama stoji pitanje kako to da Mutran nije napustio distih kao oblik izražavanja u pjesmi, budući da bi slobodan stih bio prikladniji njegovom umjetničkom ukusu? Mogli bismo kazati kako se Mutran nije odvažio u potpunosti napustiti tradicionalne tehnike ili bolje kazano nije to ni htio jer je znao da bi nešto poput toga izazvalo neželjene posljedice. Za pretpostaviti je da bi na taj način otvorio prostor rasprama i osporavanjima, te da bi rijetki bili oni koji bi stali na njegovu stranu. Kao da je pjesnik pribjegao nekoj vrsti prikriivanja tako što je zadržao tradicionalnu strukturu pjesme i pritom počeo uvoditi nove načine izražavanja u stare oblike.

Isto tako, možemo kazati da je Mutran, kao i njegovi savremenici, znao da forma kaside Arapima nije nešto što ima stepen sviknutosti na upotrebu, već – ako nećemo pretjerati – igra ulogu semiotičkog znaka. Naime, *bejt* (distih) kao strukturalna jedinica kaside tokom vijekova transformiran je u *bejt* (kuća, dom) u kojoj "stanuju" jezik, kulturu i slava Arapa. *Bejt* (distih) je postao zajedničkim *bejtom* (domom) svih Arapa i nikome nije dopušteno da sa njime postupa po vlastitom nahođenju.

(1) Esad Duraković, *Poezija arapskog istoka XX vijeka, Sarajevo, Bosanska knjiga, 1994., str. 13.*

O POEZIJI HALILA MUTRANA⁽¹⁾

U devetnaestom stoljeću, nakon što je potrajala nekoliko stoljeća, dekadencija u arapskom svijetu počela je uzimati pred renesansom i buđenjem. Svaki govor o arapskoj renesansi u devetnaestom stoljeću neizostavno je vezan za poeziju. Razlog tome leži u činjenici da poezija Arapima ne predstavlja tek umjetnost u svakodnevnom smislu te riječi. Možda će biti suvišno još jednom kazati da poeziji, pored toga što zauzima mjesto najznačajnije umjetnosti u Arapa pripada i mjesto jezika njihove osobnosti, da ju se drži jednom od najznačajnijih sastojnica njihova identiteta i stjecištem u kome se pomiruju sve razlike među njima, one vjerske, političke, regionalne ili neke druge.

U početku renesanse pojavili su se pjesnici poput Barudija (al-Bārūdī) (1838-1904), Ševkija (al-Šawqī) (1869-1932) i Hafiz Ibrahim (H'İbrāhīm) (1870-1932) koji su nastojali spasiti poeziju tematske ograničenosti i nesuvislosti, usiljenog stila i smisaone ispraznosti što su se ukorijenili za perioda dekadence. I mada su ovi pjesnici započeli sa kidanjem okova u koje je poezi-

(1) Halil Mutran (Halil Mutrān), «pjesnik sa dva zavičaja», rođen je 1872. godine u Libanu u poznatoj arapskoj katoličkoj porodici. Školovao se u Zahli i Bejrutu na Katoličkom sjemeništu gdje je savladao tajne ljepog izražavanja na arapskom jeziku i savladao francuski jezik. U Bejrutu je počeo pirati pjesme protiv Osmanlija koji su u to vrijeme vladali njegovom domovinom.

Mutran je emigrirao u Pariz 1890. godine i proveo tamo naredne dvije godine predavši se izučavanju francuske književnosti. Za boravka u Parizu došao je u dodir sa mladoturskim pokretom koji je bio okrenut protiv osmanlijske vlade. Zbog toga se plašio vratiti se u domovinu, te se 1892. skrasio u Egiptu gdje je započeo raditi kao novinar u al-'Ahrāmu. Poslije pokreće vlastiti časopis al-Mağalla al-misṣriyya koji poslije transformira u dnevne novine al-Ḥawā'ib al-misṣriyya. U tome postu nije uspio te se dao u trgovačke poslove u kojima je nakon izvrjesna vremena izgubio svu imovinu. Poslije toga biva imenovan za sekretara Kraljevskog društva za poljoprivredu. Usto, bio je i na čelu Nacionalne pozorišne trupe.

Njegovo najznačajnije djelo jeste Diwān al-kabir («Veliki divan»), a napisao je i divan pod naslovom 'Ilā al-ṣabāḥ («Mladima»): Iz oblasti historije napisao je djelo Mir'at al-'ayyām fi mulahhas al-tarih al-'amm («Ogledalo vremena u sažetku opće historije»). Pored ovih djela treba spomenuti i njegove napise u novinama koje bi bilo teško pobrojati.

Na arapski jezik preveo je slijedeća Šekspirova djela: «Magbet», «Hamlet», «Otelo» i «Venecijanski trgovac», a postoje i jedan broj djela koja je preveo a koja nisu objavljena.

Mutran je umro u Egiptu 1949. godine.

preveli Munir Mujić i Amra Mulović kako bi ljubitelji i uživaoci poezije u Bosni i Hercegovini imali priliku čitati najljepše što je „pjesnik sa dva zavičaja“ kazao o različitim poetskim temama, a ovaj izbor uistinu je izbor najljepših Mutranovih stihova. Isto tako, arapski čitatelji imat će priliku čitati na arapski jezik prevedene izabrane pjesme Maka Dizdara iz njegove zbirke Kameni spavač, a u okviru jednog drugog izdanja Fondacije namijenjenog ovoj manifestaciji (Manifestacija „Halil Mutran i Mehmedalija Mak Dizdar“), kako bi se tako predstavilo stvaralaštvo oba pjesnika. Osim ovih, Fondacija ima i druga izdanja koja se odnose na ova dva pjesnika i na kulturne veze Bosne i Hercegovine i arapskog svijeta.

Nadamo se da će ova izdanja biti od koristi čitateljima, stručnjacima i svim zainteresiranima.

Allahu pripada hvala oduvijek i zauvijek.

Abdul Aziz Saud al-Babtin

Kuvait, 17 Šaaban 1431.h

29 Juli 2001.

UVOD...

Poezija, kao i novinarstvo, teatar, likovna i muzička umjetnost, te drugi oblici umjetničkog izražavanja, doživjela je u prvoj polovini dvadesetog vijeka snažan zamah i krenula u smjeru unovljenja koje je obuhvatalo promjene na polju forme, značenja i tematike. Predvodnik tih promjena bio je pjesnik Halil Mutran (Halīl Mutrān) koji se nastanio u Egiptu nakon kratkog boravka u Parizu. Tamo je otišao pod prisilom zbog toga što je upućivao kritike i suprotstavljao se osmanskoj vlasti, tada vladajućoj u njegovoj domovini, Libanu, i područjima Šama.

Uvodeći unovljenja u arapsku kasidu, Mutran je napravio poetski iskorak pri čemu se oslanjao na poznavanje i duboko razumijevanje zapadne poezije i književnosti koje mu je omogućilo da prenese brojne motive i ideje iz te poezije i književnosti u arapsku poeziju. Ipak, činio je to s mjerom i nije se u potpunosti odricao tradicionalnih elemenata arapske kaside. Nastojao je svoju poeziju držati daleko od okamenjenih poetskih obrazaca i načina izražavanja, te daleko od krute forme. Spajao je ono što je naučio iz zapadne poezije sa onim na što je bio svikao kroz naslijeđe arapske poezije i tako postavio čvrste temelje novog stila i pravca u poeziji.

U povodu održavanja Dvanaeste manifestacije u čast Halila Mutrana i bosanskohercegovačkog pjesnika Mehmedalije Maka Dizdara u Sarajevu, Fondacija Abdulaziza Sauda al-Babtina za promociju poetskog stvaralaštva ima zadovoljstvo da ponudi ovaj izbor pjesama iz Mutranovog divana koji su sačinili i na bosanski jezik

Prvo Izdanje

***Izdaje se povodom održavanju dvanaestu zasedanju Fondaciji
ALBABTINA .***

Zasedanje :

***HALILA MUTRANA i MEHMEDALIJA \ MAK DIZDARA
SARAJEVO - BOSNA i HERCEGOVINA***

19 - 21 okt. 2010

Sve prava je Cuvena

Tel: 22430514 - Fax: 22455039 (+965)

E-mail : kw@albabtainprize.org

IZBOR IZ POEZIJE
HALILA MUTRANA

Dr. Munir Mujić
Dr. Amra Mulović

KUVAJTA

هنرستانه جايزه عبدالعزیز سعود الباطین للدراسه الشعريه

مختارات

من شعر خليل مطران

إعداد وترجمة وتقديم

د. منير موييتش

د. عمرة مولوفيتش

